

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 65 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

'ARCHITEKTONES'
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 41, Cycle B, September/October 2003
Vrυσakίου 15 & Kλάδου, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος
Αντιπρόεδρος: Παναγιώτης Δεσποτόπουλος
Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παπιάς
Ταμίας: Βασίλης Καλλιωνάτης
Ειδ. Γραμματέας: Αλέκος Βράκας
Μέλη: Μηνάς Αγγελίδης
Δημήτρης Αναστασιάδης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Παντελής Νικολακόπουλος
Ειρήνη Σιγάλα-Μαγιάφα
Αλέκος Χαλικιάς
Βασίλης Χατζηκίδης
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D P. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Βουλαγαμένης 49, 116 36 Αθήνα
τηλ.: 210 9931 839, 9235 487
fax: 210 9222 743
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Όλγα Εμμανουηλίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομηνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Κυριάκος Κοσμάς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ
Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Βάνα Διαμαντοπούλου, Αρετή Κατή,
Μέλπω Παπαδοπούλου, Τζένη Κουτρή,
Ουρανία Καββαδά
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 210 9709 586
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Περαντινός-Κανάκης ΟΕ
Φίλωνος 64 Χαραυγή, τηλ.: 210 9716 847
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ■ τεύχος 41 – περίοδος Β ■ Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 2003

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
24 **Α. Κωτσάκη**, «Ίχνη τοπίων-Δίκτυα τόπου»
27 **Α. Πεπέ**, «Erich Mendelsohn [1887-1953]»
29 «ΤΟΠΟΣ/Φως, Χώρος, Ύλη»
32 **Μ. Λιλιμπάκη**, «Συνδέοντας πόλεις-Συνδέοντας πολίτες»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Η διάπλαση των αρχιτεκτόνων 1ο

- 50 **Τ. Γεωργακόπουλος**, «Εκπαίδευση και επαγγελματικά δικαιώματα»
52 **Μ. Λεφαντζής**, «Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση μέσα από ένα κείμενο του Κυπριανού Μπίρη»
54 «Αποσπάσματα Ισαάκ Σαπόρτα και Άρη Κωνσταντινίδη»
55 **Δ. Φιλιππίδης**, «Η πρόκληση της διδασκαλίας»
58 **Σ. Δ. Κωτσόπουλος**, «Μία πρότυπη μέθοδος εισαγωγής στον υπολογιστικά υποβοηθούμενο σχεδιασμό»
61 **Δ. Παπαλεξόπουλος**, «Εισαγωγή Vs Ένταξη. Σημειώσεις με αφορμή την “δια βίου” ψηφιακή εκπαίδευση»
64 **Α. Ν. Τομπάζης**, «Μερικές σκέψεις για την εκπαίδευση του αρχιτέκτονα της νέας χιλιετίας»
67 **Κ. Κυριακίδης**, «Η αρχιτεκτονική παιδεία των νέων αρχιτεκτόνων από την επαγγελματική σκοπιά»

Δ Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Μ Ο Σ

69 **Δημαρχειακό Μέγαρο Αγίας Παρασκευής**

78 Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ - Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μιχάλης Α. Βιδάλης
Φάνια Δορκοφύκη
Γιάννης Ζερβός
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Γιώργος Μ. Σαρηγιάννης

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Ή ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

«...και πώς ακόμα μπορεί να γίνει τούτο σε τούτους
τους βιαστικούς καιρούς, όπου δουλεύουν
στις επιταγές των καθημερινών αναγκών και
που το σκοτεινό νέφος μας κυκλώνει ολούθε;»¹

Η διαμόρφωση του αρχιτέκτονα ξεκινά από τη Σχολή του, αλλά στη διάρκεια της άσκησης του επαγγέλματος μεταβάλλεται ανάλογα με τις ανάγκες και τις προσωπικές του επιλογές. Στο τεύχος αυτό, και στο αμέσως επόμενο, εξετάζεται η φάση διαμόρφωσης του αρχιτέκτονα στις σπουδές του. Έτσι, επαγγελματικά θέματα, θέματα που μεταβάλλουν το προφίλ του κάτω από τις ανάγκες επιβίωσης, θέματα που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση της αγοράς στην άσκηση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος, είναι ιδιαίτερα σοβαρά και γι' αυτό αποτελούν αντικείμενο ενός άλλου τεύχους.

Η μορφή και το περιεχόμενο που έχουν λάβει η εκπαιδευτική διαδικασία και το περιεχόμενο σπουδών σήμερα στις αρχιτεκτονικές σχολές, έχουν πολύ μεταβληθεί από εκείνα που υπήρχαν πριν από την επαγγελματική «διεθνοποίηση» και την εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Ο αρχιτέκτονας που χειρίζονταν με ευαισθησία και αρτιότητα μια σειρά από «χειρωνακτικές» τεχνικές σχεδίασης, έχει μεταβληθεί σε χρήστη έτοιμων λεπτομερειών που παρέχουν οι οικοδομικές βιομηχανίες, και από την άλλη, η ευχέρεια σχεδίασης μέσω υπολογιστή σεν είναι πανάκεια. Πολλές φορές αφαιρεί από το φοιτητή της αρχιτεκτονικής τη δυνατότητα ανάπτυξης του προσωπικού του ταλέντου, της ευαισθησίας του, της δημιουργικότητάς του: ο φοιτητής (και ο αρχιτέκτονας) αποκόπτεται από το χώρο, το υλικό και το κατασκευαστικό σύστημα και μεταβάλλεται σε αυτό που ίσως αποζητά η αγορά εργασίας, ένα πειθήνιο εκτελεστικό όργανο της εργολαβίας. Τελικά, καταλήγει σε ένα αγωνιώδες κυνήγι πρωτοτυπίας, πρωτοτυπίας όμως χωρίς νόημα και εσωτερική δομή, με αποτέλεσμα το παραγόμενο έργο να είναι εξωφρενικό, εντυπωσιακό, «πρωτότυπο» αλλά να μην έχει καμμία οργανική σχέση με τη λειτουργία, την κατασκευή και τη στατική του κτιρίου.

Ερευνώντας αυτά τα προβλήματα, προχωρήσαμε στη διαμόρφωση των δύο αυτών συνεχόμενων τευχών, με αναλύσεις από διδάσκοντες, από φοιτητές και από επαγγελματικούς χώρους, εξετάζοντας την κατάσταση στις Σχολές και πώς αυτή συνδυάζεται με την επαγγελματική δεξιότητα των αποφοίτων, σε τελική ανάλυση, προσπαθούμε να δώσουμε εναύσματα για προβληματισμούς για την πορεία της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης αλλά και της ίδιας της Αρχιτεκτονικής σήμερα.

¹ Ο Δημήτρης Πικιώνης για τους νέους αρχιτέκτονες. Καταγραφή Ν. Μουτσόπουλου, στο «Διαδρομή Αυτογνωσίας» Σκόπελος 2000, σελ. 48

Ο προγραμματισμός των επομένων τευχών του περιοδικού ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ περιλαμβάνει τα εξής αφιερώματα:

- Τεύχος 42: Η διάπλαση των αρχιτεκτόνων (2^ο μέρος)
- Τεύχος 43: Επαγγελματικοί χώροι
- Τεύχος 44: Φύση και Αρχιτεκτονική
- Τεύχος 45: Μνήμη και Αρχιτεκτονική
- Τεύχος 46: Αρχιτεκτονική και παράδοση
- Τεύχος 47: Η αρχιτεκτονική της «λωρίδας»

Άποψη της έκθεσης του Erich Mendelsohn στο Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου (ΚΑΜ)

Προς το ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Θέμα: **Λειτουργία ΣΧΟΠ**

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων που παρακολουθεί τα τεκταινόμενα σχετικά με τις ρυθμίσεις για τη δόμηση στα νησιά του Αιγαίου, είχε προσκαλέσει τον τότε Γενικό Γραμματέα σε συνεδρίασή του και συντάσσεται με τις θέσεις – απόψεις που εκφράζονται από τους Τοπικούς Συλλόγους και κυρίως από το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Λέσβου.

Οι θεσμικές και διοικητικές ελλείψεις και ανεπάρκειες επισυσσωρεύουν προβλήματα που επηρεάζουν και τη λειτουργία του ΣΧΟΠ. Γινόμαστε δε αποδέκτες παραπόνων συναδέλφων, που υποβαθμίζουν την έννοια της αρχιτεκτονικής μελέτης και θεμελιώνουν την πεποίθηση ότι οι αποφάσεις του ΣΧΟΠ είναι αναιτιολόγητες, υποκειμενικές και κατά παράβαση των ισχυουσών διατάξεων.

Αναφέρουμε παραδειγματικά την περίπτωση του συν. Γ. Κατραμαδάκη ο οποίος για μελέτη του στην Ποσειδωνία Σύρου αντιμετωπίζει τη διεγκυστίνδα του ΣΧΟΠ για τις αποφάσεις του οποίου θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε πως:

Οι αποφάσεις δεν είναι με επάρκεια δικαιολογημένες όπως σαφώς ορίζει το Π.Δ. 327/98 στο άρθρο 2 παρ. 8 (ΦΕΚ 221/Α/1998).

1. Ειδικά η πρώτη απόφαση (41^η συνεδρίαση, 13^ο θέμα) που αναφέρει ότι «ομόφωνα δεν εγκρίνεται διότι θα υπάρχει πολύ πιο ήπια επέμβαση στο συγκεκριμένο περιβάλλον» εκτός του ότι δεν είναι καθόλου δικαιολογημένη, είναι και εντελώς ασαφής.

2. Όσον αφορά στη δεύτερη απόφαση (99^η συνεδρίαση, 12^ο θέμα)

Α) Η πρώτη παρατήρηση που αφορά σε προσαρμογή της στάθμης του ισογείου στις κλίσεις του φυσικού εδάφους έτσι ώστε «σε κανένα σημείο το περίγραμμά του δεν θα προεξέχει πάνω από 0,50 μ. από το φυσικό έδαφος» αντιβαίνει στο άρθρο 17 παρ. 1 του ΓΟΚ όπου σαφώς παραπέμπει το άρθρο 2, παράγραφος 4 του ΦΕΚ 504/Δ/1988, καθώς και το άρθρο 1, παράγραφος 2δ, υποπαράγραφος β του ΦΕΚ 133/Δ/1987 στο κεφάλαιο ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ.

Β) Η δεύτερη παρατήρηση που αφορά στο «να περιορισθούν τα υπόγεια στα απολύτως απαραίτητα για τη λειτουργία του κτιρίου» πέραν του ότι δεν λαμβάνει υπ' όψιν της το άρθρο 7 παρ. 1ββ του ΓΟΚ, δεν αναφέρει ποια είναι τα απολύτως απαραίτητα υπόγεια, και με βάση ποια αρχιτεκτονικά και νομικά κριτήρια ορίζονται.

Γ) Το δεύτερο σκέλος της ίδιας παρατήρησης που ορίζει ότι «η πρόσβαση στα υπόγεια θα γίνεται αποκλειστικά από το εσωτερικό των κτιρίων» σε συνδυασμό με την 3^η παρατήρηση ότι «δεν θα υπάρχουν κενά στην κατασκευή» προκύπτει πως σαφώς αντιβαίνουν στα οριζόμενα στο άρθρο 17 παρ.2δ του ΓΟΚ.

Η παραδειγματική αυτή περίπτωση οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα πως οι αναιτιολόγητες και υποκειμενικές «δίκην μελετητή» αποφάσεις δημιουργούν αδιέξοδες καταστάσεις.

Η επιστήμη της αρχιτεκτονικής, η υλοποίηση μελετών με βάση τις υφιστάμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, η πλήρης αιτιολόγηση αποφάσεων συλλογικών οργάνων, συνιστούν προϋποθέσεις για την υλοποίηση των έργων με σεβασμό στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ θεωρεί πως η προσπάθεια για προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του νησιωτικού χώρου και όχι μόνο επιβάλλει την οργανοτεχνική επάρκεια αφενός και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής ποιότητας ως κυρίαρχου στοιχείου για την ποιοτική αναβάθμιση του αστικού χώρου. Και όλα αυτά με σαφείς όρους και προϋποθέσεις.

Έτσι σας παρακαλούμε να λάβετε υπόψη σας τα παραπάνω και είμαστε στη διάθεσή σας για κάθε συνεργασία.

Κοινοποίηση:

Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Λέσβου

Προς τον Υπουργό Πολιτισμού

κ. Ευάγγελο Βενιζέλο

Θέμα: **Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών**

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, ένα από τα σημαντικότερα μουσεία σε διεθνές επίπεδο, κατασκευάστηκε την περίοδο 1860-1889 πάνω σε σχέδια του L. Lange, τα οποία τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν από τον E. Ziller.

Η έκθεση έγινε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο από το μεγάλο αρχαιολόγο Χρήστο Καρούζο (τότε διευθυντή του μουσείου), τη σύζυγό του Σέμνη Καρούζου και τους συνεργάτες τους. Το μουσείο είναι διεθνώς γνωστό για τον απέριτο τρόπο παρουσίασης των έργων καθώς και για την ορθή χρήση του φυσικού φωτισμού.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων εκτιμά ως ιδιαίτερα σημαντικές τις επικείμενες εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών, καθώς προβλέπεται:

- εκτεταμένη χρήση ψευδοροφών στους εκθεσιακούς χώρους του μουσείου μετά την εγκατάσταση συστήματος κλιματισμού.

- αισθητή μείωση του φυσικού φωτισμού των εκθεσιακών χώρων με αντίστοιχη σημαντική αύξηση του τεχνητού φωτισμού.
- πιθανή αντικατάσταση των δαπέδων.

- αντικατάσταση των παλαιών δρύινων προθηκών με ταυτόχρονη αλλαγή του τρόπου έκθεσης.

Επειδή το κτίριο του Αρχαιολογικού Μουσείου αποτελεί προστατευόμενο μνημείο και ένα από τα σημαντικότερα κτίρια της πόλης των Αθηνών, χαρακτηρισμένο ήδη από το 1952 με την πρώτη πράξη χαρακτηρισμού κτιρίων, (υπουργική απόφαση αριθ.21980/250 ΦΕΚ 54/05.03.1952), θεωρούμε ότι οι όποιες αποφάσεις για πιθανές επεμβάσεις οφείλουν να γίνουν με τη μέγιστη δυνατή προσοχή.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων:

Α. Εκτιμά ως μη δόκιμο το συγκεκριμένο τρόπο επέμβασης στο κτίριο και ως εκ τούτου ζητά την άμεση αλλαγή της μελέτης εγκατάστασης κλιματισμού, ώστε να μην αλλοιώνεται ο χαρακτήρας των εκθεσιακών χώρων του μουσείου, ως αποτέλεσμα της σημαντικής μείωσης του ύψους των αιθουσών. Αυτό άλλωστε ακολουθείται σε αντίστοιχα ιστορικά κτίρια διεθνώς στα οποία τοποθετήθηκε εκ των υστέρων σύστημα κλιματισμού.

Β. Η οποιαδήποτε επέμβαση στις επιφάνειες φυσικού φωτισμού και στα σιδηρά κουφώματα των εκθεσιακών χώρων μας βρίσκει τελείως αντίθετους, καθώς μια μείωση του φυσικού φωτισμού θα ανέτρεπε ένα από τα κύρια στοιχεία της λογικής αυτού του κτιρίου που το έχουν άλλωστε καταστήσει διεθνώς κορυφαίο παράδειγμα τρόπου έκθεσης αρχαιολογικών συλλογών και κυρίως γλυπτών που ως γνωστόν απαιτούν φυσικό φωτισμό.

Γ. Τυχόν αντικατάσταση των δαπέδων επιβάλλεται να αποκλεισθεί ως αδόκιμη επέμβαση στο κτίριο. Επισημαίνουμε ότι αντίστοιχο δάπεδο υπάρχει στο μουσείο Γκούγκενχάιμ της Βενετίας που βεβαίως δεν έχει αντικατασταθεί.

Δ. Η έκθεση των συλλογών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών, που έγινε από τον Χρήστο και τη Σέμνη Καρούζου, έχει καταξιωθεί διεθνώς και θεωρείται παραδειγματική ως προς τον άμεσο και λιτό τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων.

Θεωρούμε ότι η διατήρηση των παλαιών δρύινων προθηκών ενισχύει τη λογική του τρόπου έκθεσης

που ακολουθεί το αρχαιολογικό μουσείο. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι η πρόσφατη επανέκθεση των ελληνορωμαϊκών συλλογών του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης (1999), βασίστηκε στον τρόπο έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών κατά δήλωση της εφόρου του εκεί μουσείου Τζόαν Μέρτενς.

Συνεπώς εκτιμούμε ότι παρ’ όλο το επείγον της υποθέσεως, το θέμα του αρχαιολογικού μουσείου θα πρέπει άμεσα να αντιμετωπιστεί κατά προτεραιότητα με τρόπο που να εξασφαλίζει τα αυτονόητα, την αποφυγή δηλαδή μη αναστρέψιμων επεμβάσεων και κυρίως την ουσιαστική προστασία και ανάδειξη ενός τόσο σημαντικού κτιρίου.

Κύριε Υπουργέ,

Επειδή το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων έχει για μεγάλο διάστημα προσπαθήσει να έρθει σε επαφή με τις αρμόδιες διευθύνσεις του Υπουργείου σας για τη συνεργασία πάνω στο καίριο αυτό θέμα, κάτι που όμως δεν έγινε δυνατό, ζητάμε την άμεση παρέμβασή σας ώστε να αποτραπεί μια ανεπανόρθωτη βλάβη στο ιστορικό αυτό μνημείο.

Κοινοποίηση:

1. Γεν. Γραμματέα ΥΠΠΟ κ. Στ. Μενδώνη
2. Γενική Διεύθυνση Μελετών Μουσείων
3. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού ΥΠΠΟ
4. Α΄ Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων
5. Μ.Μ.Ε. - Εφημερίδες
6. Ενημερωτικό Δελτίο Τ.Ε.Ε.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Οι κτεσινές εξαγγελίες της κυβέρνησης για ρυθμίσεις πολεοδομικού σχεδιασμού, αποτελούν αναποτελεσματικές παρεμβάσεις για το μέλλον των πόλεων και των αναπτυσσόμενων περιοχών της χώρας.

Συγκεκριμένα οι εξαγγελίες για τις «ρευματοδοτήσεις» δεν εντάσσονται σε μία σοβαρή και συνολική πολιτική γης, που να προηγείται των αυθαιρέτων, να εξειδικεύεται κατά περιοχή, να μελετά τις οικιστικές πιέσεις, να σχεδιάζει τις μορφές ανάπτυξης, να προβλέπει τις ανάγκες προσφοράς και ζήτησης γης, έτσι ώστε να προσφέρει αδόμητη πολεοδομημένη γη σε αξία προσιτή στους πολίτες που θέλουν να ξεφύγουν από τον ασφυκτικό κλοιό των μεγαλουπόλεων και να μην αναγκάζονται να αγοράσουν γη εκτός σχεδίου και να αυθαιρετούν.

Χωρίς σοβαρή πολιτική γης οι «ρευματοδοτήσεις» θα είναι αποσπασματική και καθόλου αποτελεσματική πολιτική, η οποία θα συνεχίσει να δημιουργεί νέες γενιές αυθαιρέτων.

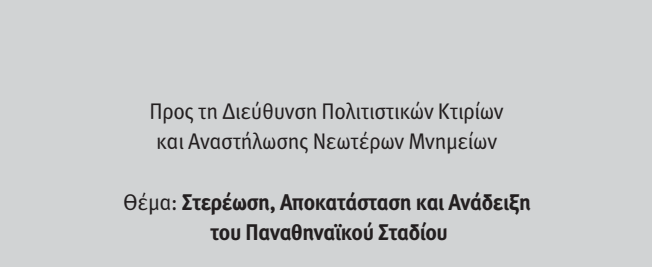
Οι εξαγγελίες για αλλαγές στην έκδοση οικοδομικών αδειών, αποτελούν και αυτές μια αποσπασματική προσέγγιση του προβλήματος των πολεοδομικών γραφείων, όπου η διαδικασία που προτείνεται, δεν βελτιώνει αλλά αντίθετα επιδεινώνει τη σημερινή κατάσταση και θα δημιουργήσει σοβαρότερα προβλήματα, τόσο στους χρόνους έκδοσης όσο και σε ζητήματα διαφάνειας και διαπλοκής.

Στο νομοσχέδιο ουδόλως αντιμετωπίζεται η ανεπάρκεια των πολεοδομικών γραφείων σε υποδομή και σε επιστημονικό προσωπικό, η πολυνομοθεσία και οι προδιαγραφές πληρότητας και ποιότητας των μελετών, οι αρμοδιότητες και οι ευθύνες των μηχανικών, οι ευθύνες των εργολάβων και των ιδιοκτητών.

Μέσα σ’ ένα πολεοδομικό περιβάλλον απαράδεκτο, καλούνται οι μηχανι-

κοί να πάρουν τις ευθύνες τους και είναι οι μοναδικοί που απόλυτα ποινικοποιούνται, χωρίς όρους και προϋποθέσεις.

Καλούμε την Υπουργό να ξεκινήσει ένα σοβαρό επιστημονικό διάλογο με την κοινότητα των μηχανικών και μόνο έτσι μπορούμε να οδηγηθούμε στη λύση των σοβαρών αυτών προβλημάτων.

Κατά τη διάρκεια προγραμματισμένης επίσκεψης (04.08.2003) τριμελούς αντιπροσωπείας του Δ.Σ. του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων στο χώρο του Παναθηναϊκού Σταδίου, έγινε ενημέρωση για την πορεία εκτέλεσης των εργασιών στερέωσης, αποκατάστασης και ανάδειξης του σταδίου εκ μέρους του προϊσταμένου της ΔΠΚΑΝΜ (Γ΄ Τμήμα) και των επιβλεπόντων αρχιτεκτόνων της Υπηρεσίας. Εξετάστηκαν θέματα που σχετίζονται με την προσπάθεια για την αρτιότερη εκτέλεση των εργασιών καθώς και την προστασία του μνημείου από επεμβάσεις που θα αλλοίωναν το χαρακτήρα του ή θα προξενούσαν σημαντικές φθορές σε αυτό.

Παραθέτουμε μια σειρά εκτιμήσεων που θεωρούμε ως τις πλέον σημαντικές:

α. Ο καθαρισμός των μαρμάρων στις κερκίδες του σταδίου που έγινε με υδροβολή κρίνεται ως άστοχος, καθώς καταστρέφει την επιφάνεια των μαρμάρων και θα έχει ως μελλοντικό αποτέλεσμα τη φθορά τους από την ατμοσφαιρική ρύπανση σε μεγαλύτερο βάθος. Επιπλέον, αλλοιώνει την ιστορικότητα του μνημείου καθώς αναιρείται η έννοια του χρόνου με την αφαίρεση της patina. Προτείνεται η άμεση διακοπή αυτού του τρόπου καθαρισμού και η αντικατάστασή του με την ηπιότερη δυνατή μέθοδο (σκουπίσμα με νερό δίχως πίεση).

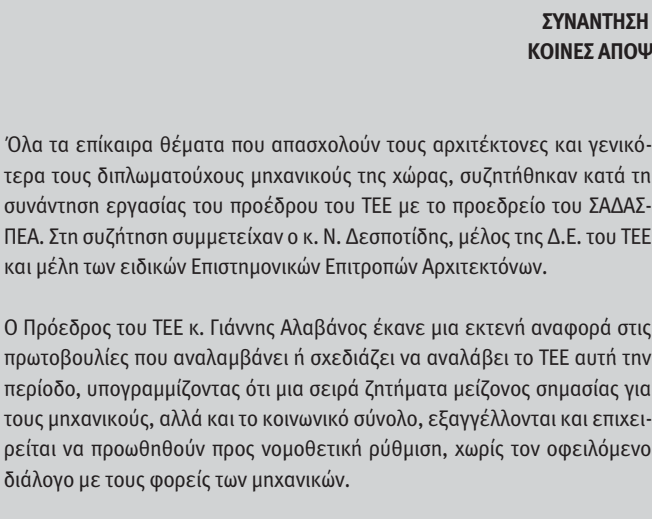
β. Παρατηρήθηκαν τραυματισμοί μαρμάρων κατά τις εργασίες συντήρησης των κερκίδων, καθώς και προβλήματα κατά την επανατοποθέτησή τους. Προτείνεται η άμεση ενίσχυση του εργοταξίου με 2-3 έμπειρους τεχνίτες, και ως καλύτερη λύση θεωρείται αυτή των τεχνιτών με προϋπηρεσία στο εργοτάξιο της Ακρόπολης. Επιπλέον, προτείνεται η ελάχιστη δυνατή επέμβαση επισκευής σε τραυματισμένα μέλη.

γ. Κατά την επανατοποθέτηση των κερκίδων και των άλλων μελών, προτείνεται η χρήση ειδικού κονιάματος που σε ενδεχόμενη μελλοντική αντικατάσταση δεν θα τραυμάτιζε τα μάρμαρα. Παράλληλα, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή ώστε η αρμολόγηση να γίνεται όπως και στα άλλα τμήματα του μνημείου, διατηρώντας την ξηρά δόμηση στα στοιχεία που είναι κατασκευασμένα με αυτή τη μέθοδο.

Έχοντας επίγνωση των χρονικών περιθωρίων για την ολοκλήρωση των εργασιών, ελπίζουμε ότι οι προτάσεις μας θα συμβάλλουν στο αρτιότερο δυνατό αποτέλεσμα αποκατάστασης του Παναθηναϊκού Σταδίου, που όπως είχαμε τη δυνατότητα να διαπιστώσουμε είναι και δική σας επιδίωξη.

Κοινοποίηση:

1. Γ. Γραμματέα Υπουργείου Πολιτισμού
2. Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων
3. Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του επονομαζόμενου «πολυνομοσχεδίου» που ετοιμάζει το ΥΠΕΧΩΔΕ, για το οποίο έχουν γίνει πολλές δηλώσεις από την πολιτική ηγεσία του υπουργείου -αρκετές από αυτές αντιφατικές- και το οποίο κατά δήλωση θα εισαχθεί ως το τέλος του μήνα προς συζήτηση και ψήφιση στη Βουλή. Κοινή άποψη του ΤΕΕ και του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ είναι ότι ένα τέτοιο «πολυνομοσχέδιο» δεν μπορεί να μη γίνει αντικείμενο ενδελεχούς προηγούμενης συζήτησης με τον τεχνικό κόσμο.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 9.9.2003 ΚΟΙΝΕΣ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΕΕ – ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Πολύ περισσότερο όταν οι διατάξεις του αναφέρονται στη νομιμοποίηση των αυθαιρέτων (σταθερά επαναλαμβανόμενες τις παραμονές των βουλευτικές εκλογών), στην ιδιωτική πολεοδομία, την οργάνωση και λειτουργία των Πολεοδομικών Γραφείων, τις αλλαγές στον τρόπο εργασίας και τις ευθύνες των μηχανικών κ.ά. και καθίσταται πρόδηλο ότι τόσο σημαντικά ζητήματα αντιμετωπίζονται αποσπασματικά.

Ιδιαίτερη και εκτενής συζήτηση έγινε και για το θέμα της ιστίμησης των πτυχίων των Πολυτεχνικών Σχολών με το master των αντίστοιχων σχολών του εξωτερικού. Κοινή θέση του ΤΕΕ και του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ είναι ότι θα πρέπει άμεσα να υλοποιηθεί η δέσμευση του υπουργού Παιδείας κ. Πέτρου Ευθυμίου, η οποία έχει περιληφθεί στο σχέδιο νόμου «για την αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου των Μεταπτυχιακών Σπουδών και της Πανεπιστημιακής έρευνας».

Τέλος, μια σειρά θέματα που αναφέρονται στις σχέσεις και τη συνεργασία του ΤΕΕ με τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και τους άλλους συλλογικούς φορείς των μηχανικών, τέθηκαν στο «τραπέζι» της συζήτησης και αποφασίστηκε να προωθηθούν άμεσα.

Ίχνη τοπίων - Δίκτυα τόπου

Αμαλία Κωτσάκη, αρχιτέκτων

πάνω: Το υποδειγματικά αποκατεστημένο αρχοντικό Μπέκα (19ος αι.) στην εβραϊκή συνοικία της Μπαρμπούτας όπου στεγάζεται το ΔΙΠΑ [Ολγανού 12, 59100 Βέροια, τηλ. +302331075202]

κάτω αριστερά: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Παραδοσιακής Βαλκανικής Αρχιτεκτονικής (12-15 Οκτωβρίου 2000), επιστ. υπευθ. Ν. Μουτσόπουλος, επιμ. έκδοσης Ν. Καλογήρου, εκδ. ΔΙΠΑ, Δήμος Βεροίας, 2003, σελίδες 368 κάτω δεξιά: Ν. Μουτσόπουλος, Βέροια, σκίτσο, 1966

Το υποτονικό εδώ και τρεις περίπου δεκαετίες ενδιαφέρον για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, επανέρχεται δυναμικά στις μέρες μας σαφώς επαναπροσδιορισμένο. Στο στόχαστρο του επιθετικού μοντερνισμού αλλά συχνά και ως νεοσυντηρητικό καταφύγιο, η αρχιτεκτονική παράδοση δεν επιβιώνει πλέον ως απλή μεταφορά του παρελθόντος αλλά κρίνεται ως αξία ανάλογα με τη σύγχρονη δραστηριότητα του περιεχομένου της.

Δύο πρόσφατες φαινομενικά αντιδιαμετρικές προσεγγίσεις προκάλεσαν το διεθνές ενδιαφέρον και απέδειξαν ότι το απόθεμα των κριτικών εννοιών και οι πολυσιχιδείς μορφές της ετερότητας που αυτή προσκομίζει, μπορούν να αποτελέσουν μοχλούς αμφισβήτησης των αξιών των αρχών και των ψευδαισθήσεών μας.

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

Το Διεθνές Ινστιτούτο Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής, μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία του Δήμου Βεροίας, ιδρύθηκε με σκοπό τη μελέτη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής από την άποψη της γενετικής, της τυπολογίας και της κατασκευής, με έμφαση στην αρχιτεκτονική της Βαλκανικής και της Μέσης Ανατολής. Οι χώροι του στο αρχοντικό Μπέκα εγκαινιάστηκαν τον Οκτώβριο 2000 στα πλαίσια του Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικής Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής.

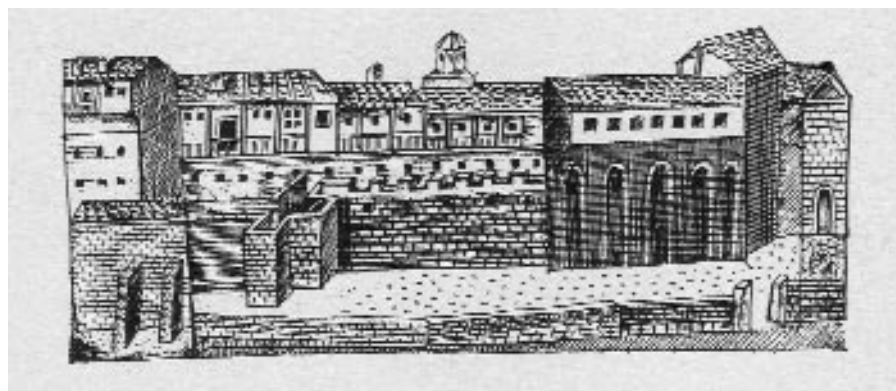
Ο ομ. καθηγητής ΑΠΘ Νίκος Κ.Μουτσόπουλος προέκπασε το ΔΙΠΑ προσφέροντας μέρος του ογκώδους αρχείου του, 16.000 σχέδια αποτυπώσεων παραδοσιακών και εκκλησιαστικών κτισμάτων, καθώς και το φωτογραφικό του αρχείο με εκατοντάδες θεμάτων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, αποτέλεσμα πολύχρονης ατομικής και συλλογικής ερεύνης. Σε αυτό προστίθεται η δωρεά 2.200 τόμων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και αρχαιολογίας, πλήθος περιοδικών, φοι-

τητικών εργασιών, επιτηρίδων σχολών και εταιρειών, πρακτικών συνεδρίων κ.λπ. Η ηλεκτρονική τεκμηρίωση της βιβλιοθήκης έχει ήδη ολοκληρωθεί, η μηχανογράφηση των σχεδίων βρίσκεται σε εξέλιξη και το ερευνητικό υλικό βρίσκεται στη διάθεση κάθε μελετητή. (<http://www.dipa.gr>)

Το Ινστιτούτο επιδιώκει την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων καθώς και σχετικών εκδόσεων, τον εμπλουτισμό του Αρχείου και της Βιβλιοθήκης Ν. Κ. Μουτσόπουλου, και τη δημιουργία ηλεκτρονικού αρχείου πληροφοριών.

Ήδη, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του πραγματοποιήθηκε (30/8-3/10 2002) το European Heritage Campus, μια δράση 12 φοιτητών που με την καθοδήγηση επιστημόνων αποτύπωσαν καλλιτεχνικά, δείγματα βαλκανικής αρχιτεκτονικής 18^{ου}-19^{ου} αι. στην Ελλάδα, Δυτ. Τουρκία, Βουλγαρία και FYROM. Η ομάδα κατέληξε στη Βέροια όπου επεξεργάστηκε το υλικό και το παρουσίασε σε συμπόσιο τον Φεβρουάριο του 2003.

Τον Ιούλιο 2003 εκδόθηκαν και τα πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Παραδοσιακής Βαλκανικής Αρχιτεκτονικής (Οκτώβριος 2000, Βέροια). Πρόκειται για έναν καλαίσθητο τόμο με 41 πρωτότυπες ανακοινώσεις ελλήνων και ξένων μελετητών που καλύπτουν ευρύ φάσμα της βαλκανικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Σειρά εξειδικευμένων ερευνών (πχ: Α. Meksi, Les «Konaks» des Monastères et l'architecture populaire), ευρύτερων θεμάτων (πχ: Ν. Μουτσόπουλος, Διερεύνηση των περικεντρων κατασκευών-Από την προϊστορική καλύβα στους μυκηναϊκούς τάφους) έως και γενικότερων θεμάτων αισθητικής (πχ: Μ. Μπίρης, Συμβολή στην εφαρμογή καθολικών εννοιών αισθητικής κρίσης πάνω στις μορφές της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής), αποτελούν τον καμβά όπου υφάνθηκε μια σημαντική συμβολή στη μελέτη της.

«ΔΙΑΤΟΠΙΑ»: ΔΙΑΝΥΝΤΑΣ ΤΟ ΤΟΠΙΟ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΔΙΚΤΥΑ ΤΟΠΟΥ

Στεμνίτσα, gallery Gazon Rouge, Διαδίκτυο

Τρεις εικαστικοί, ο Πάνος Κούρος (Εργαστήριο Εικαστικών Τμ.Αρχ.Πάτρας), Δήμος Δημητρίου και Βάντα Χαλυβοπούλου, και δεκαέξι φοιτητές Αρχιτεκτονικής και Καλών Τεχνών εγκαταστάθηκαν στην αρκαδική Στεμνίτσα (20-25/7/2003) και έστψαν ένα πρωτότυπο εργαστήριο, ένα έργο σε εξέλιξη με θέμα την αναπαραγωγή της προσωπικής εμπειρίας μετακίνησης στο τοπίο και της επικοινωνιακής ανάδρασης διαμέσου απομακρυσμένων συμμετεχόντων.

Όρια και μνήμες, ανθρώπινες ιστορίες, ο παφλασμός του Λούσιου και το αντάμωμα των

- οι διαδικτυακές απομακρυσμένες σχέσεις μικρών τόπων,
- η ανταλλαγή και ο εμπλουτισμός γνώσης μεταξύ απόμακρων κοινοτήτων,
- η αναγνώριση για άλλη μια φορά ότι τοπικές γνώσεις μνήμης παράγουν προσωπικότητα και τόπο,
- η κριτική των εννοιών που παράγουν τόπο και προσωπικότητα,
- η επαναδιατύπωση της ιστορίας και της μνήμης,
- η ικανότητα γεφύρωσης γλωσσών και πολιτισμικών συμπεριφορών,
- η ανανέωση των μορφών ενσάρκωσης του τόπου από τους μικροτοπικούς πολιτισμούς,
- οι διαφορές απομακρυσμένων μικροτοπικών πολιτισμών,

μέση: Διατόπια/Στεμνίτσα/abandonment & new inhabitants/φωτογραφίες

κάτω: Διατόπια/Στεμνίτσα/το εργαστήριο

Νυμφών, σχέδια, κείμενα, φωτογραφίες, video, καρπός της περιπλάνησης της ομάδας στην ιστορική Γορτυνία, ταξίδευσαν το ίδιο βράδυ στο Διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα του σεμιναρίου (<http://diatoriia.cti.gr>), ενώ στην Αθήνα, η αίθουσα τέχνης Gazon Rouge λειτουργεί ως τοπικός κόμβος απομακρυσμένης ελεύθερης αναπαραγωγής/ανάγνωσης/παρέμβασης.

Μια άλλη ομάδα προσώπων, καλλιτέχνες και πανεπιστημιακοί από ευρωπαϊκά και αμερικανικά ερευνητικά κέντρα προσλαμβάνει την αρκαδική αύρα μέσω του διαδικτύου, απόμακρα και χωρίς άμεση εμπειρική συμμετοχή με τις εργασίες στον πραγματικό τόπο, επεξεργάζεται τα δεδομένα. Με κριτική, συνεργασία, θέση ερωτημάτων, συχνά με αντιπαράθεση, αλλά και με παραγωγή έργων κατέθετε τη δική της συμβολή-ανάδραση. Et in Arcadia ego.

Καίρια τα θέματα που ανοίγονται:

- η κριτική της αναπαράστασης και των μέσων,
- η σχέση τοπικότητας και απομακρυσμένης διεθνικότητας,

πάνω: Διατόπια/gallery Gazon Rouge-ενδιάμεσος δικτυακός κόμβος/παρουσίαση του έργου στην Αθήνα, 28/7/2003
 κάτω: Διατόπια-Διανύοντας το τοπίο, παράγοντας δίκτυα τόπου/ιστοσελίδες επικοινωνίας

- η εμφάνιση και κριτική της διαφθοράς στη διαχείριση μικροτοπικών κοινοτήτων,
- η κριτική των διεθνών συνθηκών παραγωγής αξιών της ζωής,
- ο άμεσος μελλοντικός εμπλουτισμός των γλωσσών.

Στην ιστοσελίδα του «Διατόπια», το υλικό διαμορφώνεται διαρκώς, δημιουργώντας έναν καινούριο πιά «τόπο», ανοικτό για μελλοντικά δίκτυα επικοινωνίας.

Από 4 έως 14 Οκτωβρίου 2003 ,το έργο «Διατόπια» συμμετέχει στο AJAC Art Show που πραγματοποιείται στο Metropolitan Art Museum του Τόκιο.

Είναι κοινός τόπος ότι μια κοινωνία κρίνεται όχι μόνο από τα προτάγματα που θέτει για το μέλλον, αλλά και από τα φορτία του παρελθόντος που φρόντισε να αποβάλει. Αυτά, όταν δεν εξαλείφονται πλήρως από τον χρωστήρα του χρόνου, εμφανίζονται ως αποσπάσματα, ως κατάλοιπα και ως ψίθυροι ενός λόγου που μαρτυρά αυτό που αντίκειται στο παρόν, αυτό που θα μπορούσε να το αλλάξει ,αλλοιώνοντας τις προδηλότητες και διαβρώνοντας τις βεβαιότητές μας. Η διαχείριση των παραδόσεων όπως και η αξιολόγησή τους διαφαίνεται ήδη από τον ορισμό των αυθεντικών χαρακτηριστικών τους. Εάν τα στερεότυπα και οι κοντόφθαλμες αυταρέσκειες του παρόντος πρέπει να διαταραχθούν και οι συλλογικότητες πρέπει να αποτελέσουν πραγματικά ανθρώπινα σύνολα ,ίσως η παράδοση δεν μπορεί παρά να τοποθετηθεί στο επίκεντρο της σύγχρονης σκέψης.

Subject	From/Email	Yahoo!ID	Date
119 Re: preview 2g	Alan Sondheim		Sun 7/27/2003
120 διατοπια ΒΙΚΟΝΗΣ	Yvonna Theodoropoulou		Tue 7/29/2003
121 Re: preview 2g AUGMENTED	dimos dimitriou	dimos211	Tue 7/29/2003
122 outtakes vns 01	dimos dimitriou	dimos211	Tue 7/29/2003
123 tracing	dimos dimitriou	dimos211	Tue 7/29/2003
124 Re: tracing	Alan Sondheim		Wed 7/30/2003
125 Re: preview 2g	panos kouvas	panoskouvas	Wed 7/30/2003
126 διατοπια, Athens	panos kouvas	panoskouvas	Wed 7/30/2003
127 article_Kathimerini	panos kouvas	panoskouvas	Wed 7/30/2003
128 Re: preview 2g	Alan Sondheim		Thu 7/31/2003
129 Cinema	trebor scholz		Thu 7/31/2003
130 dimerworld	AMALIA KOTSAKI		Thu 7/31/2003
131 Re: preview 2g	AMALIA KOTSAKI		Thu 7/31/2003
132 preview 3c3	Reiner Strauer		Thu 7/31/2003
133 Re: preview 3c3	Reiner Strauer		Thu 7/31/2003
134 Re: preview 3c2	Dimos Dimitriou	dimos211	Thu 7/31/2003
135 outtakes	AMALIA KOTSAKI		Thu 7/31/2003

Erich Mendelsohn (1887-1953)

Αναστασία Πενέ, αρχιτέκτων

«Εφαρμοσμένα οράματα ενός κοσμοπολίτη αρχιτέκτονα»
KAM (ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ)
ΜΕΓΑΛΟ ΑΣΡΕΝΑΛΙ, ΧΑΝΙΑ
11 Απριλίου - 11 Μαΐου

Μια έκθεση αρχιτεκτονικής στην περιφέρεια, εφάμιλλη των εκθέσεων στην πρωτεύουσα, πραγματοποιήθηκε στο ΚΑΜ (Κέντρο Αρχιτεκτονικής της Μεσογείου) για το έργο του αρχιτέκτονα Erich Mendelsohn υπό την Καλλιτεχνική Διεύθυνση του αρχιτέκτονα Δημ. Αντωνακάκη, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Goethe και το Ινστιτούτο Εξωτερικών Σχέσεων της Στουτγάρδης.

Είναι η δεύτερη κατά σειρά Έκθεση αρχιτεκτονικής που πραγματοποιήθηκε εφέτος στο Μεγάλο Αρσενάλι, ανακατασκευασμένο πρόσφατα από το ΚΑΜ.

Χωρίς την έντονη τουριστική κίνηση και τους κυκλοφοριακούς φόρτους, τα Χανιά παραμένουν σήμερα παράδειγμα πρωτεύουσας νομού χωρίς δείγματα «ανάπτυξης», ένας πόλος ζωής που διοχετεύει μια πηγή ανεξαρτησίας της τέχνης προς όλους τους τομείς της καλλιτεχνικής δραστηριότητας: αρχιτεκτονική, χορός, λογοτεχνία, θέατρο, μουσική.

Ο MENDELSONH ΕΝΑΣ ΑΠΟ τους πρωτοπόρους του 20^{ου} αιώνα, ονειρεύτηκε τη δυνατότητα συνένωσης της αρχιτεκτονικής με τις άλλες τεχνες, μέσα στον ιδιαίτερο χώρο της Μεσογείου. Ως ιδρυτικό μέλος της «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ» συνεργάστηκε μαζί με τον αρχιτέκτονα από το Αμστερνταμ Η.Τ. Wijdeveld και τον ζωγράφο Α. Ozenfant από το Παρίσι συνεργάστηκε για την ίδρυσή της, το 1933, κάτι που εμπόδιζε ο πόλεμος.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ MENDELSONH στο Μεγάλο Αρσενάλι, προστίθεται σαν εμπειρία στον επισκέπτη, στο συνολικό χώρο του Λιμανιού των Χανίων.

Η έκθεση περιλαμβάνει το υλοποιημένο έργο του από το γραφείο του στο Βερολίνο τον Μεσοπόλεμο και το έργο του των δύο επόμενων δεκαετιών (1933-53) ως αυτοεξόριστου, στην Ευρώπη και την Αμερική. Τα έγχρωμα χαρακτηριστικά σκίτσα του, λίγα σχέδια και μακέτες έργων του από το Πανεπιστήμιο της Στουτγάρδης, κόσμησαν το Μεγάλο Αρσενάλι, στους δύο ορόφους και τα πατώρα του.

Ο Πύργος Einstein είναι το πρώτο του έργο (1920), που έγινε σε συνεργασία με τον αστροφυσικό Freundlich, με ενσωματωμένο ουρανοστάτη, για τα πειράματα της Θεωρίας της Σχετικότητας.

Στο Μεσόπολεμο, ο Mendelsohn σχεδίαζε κατοικίες, πολυκατοικίες και εμπορικά καταστήματα, κτίρια για εκθέσεις και εργοστάσια. Με τον Neutra το 1923 κέρδισε Α΄ βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για το Business-Center Company στη Χάιφα.

Ιδιαίτερα γνωστό τον κάνουν τα πολυκατοστήματα όπως των SCHOCKEN στη Νυρεμβέργη (1925) στη Στουτγάρδη (1928) κ.λπ. Μέσω της αρχιτεκτονικής και της μορφολογίας μιας κινητικής φόρμας τους, συνθέταν, στο κέντρο της πόλης, απίστευτη δυναμική παρουσία.

Το κατακόρυφο κλιμακοστάσιο των καταστημάτων SCHOCKEN στη Στουτγάρδη στην πρόσοψη είναι εντυπωσιακό καθώς τα καμπύλα υαλοστάσια του επιτρέπουν στον ήλιο και στο φως να εισβάλλουν στο κτίριο, όταν ανεβαίνει κανείς τους ορόφους.

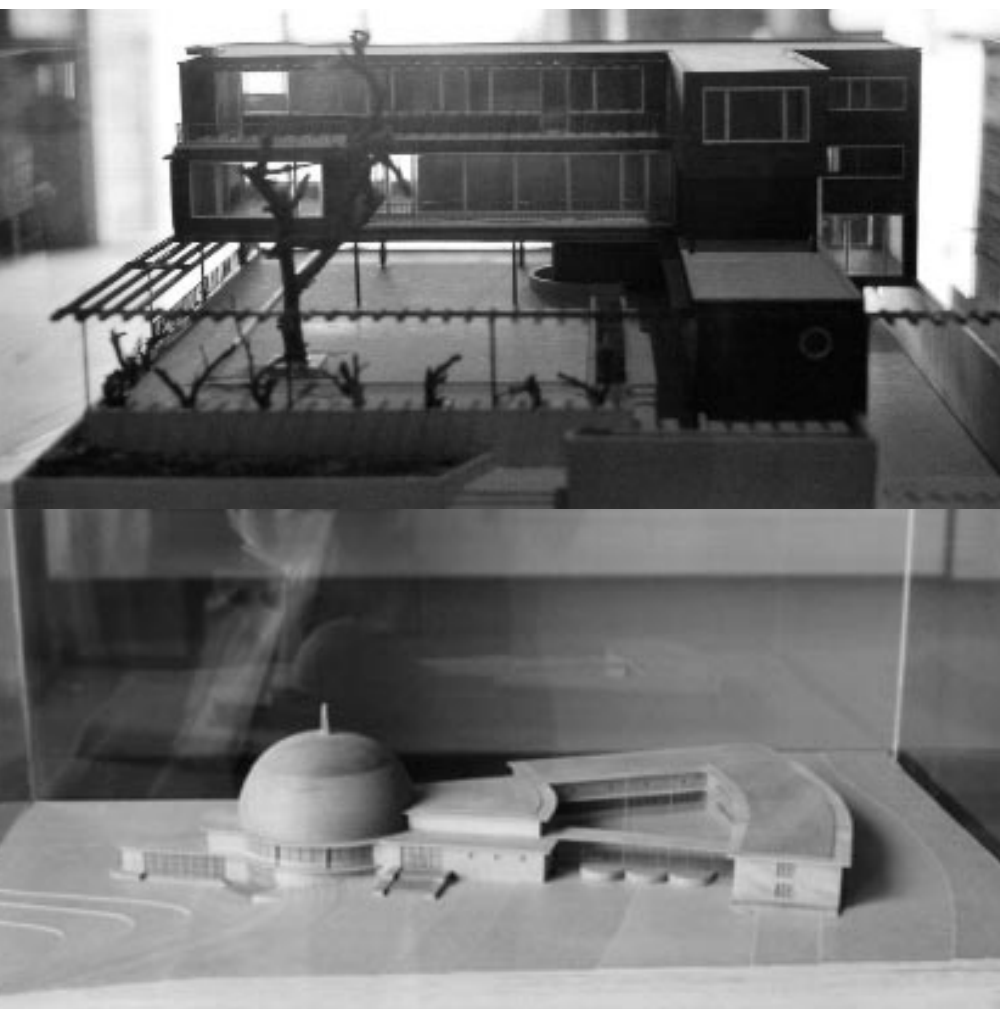
Χρησιμοποιώντας το beton-arme σε συνδυασμό με διατομές μορφοσιδήρου ο Mendelsohn, πέτυχε τη στέγαση μεγάλων ανοιγμάτων με μικρής διατομής δοκούς, και συνέθετε την πρόσοψη με συνεχή ή καμπύλα υαλοστάσια. Ο μορφοσιδήρος μπορούσε να καμπυλωθεί και να συναρμολογηθεί σαν σκελετός, σε όσους ορόφους ήθελε, δίνοντας στο κελυφος ασυνήθιστη δυναμική, που ερχόταν σε αντίθεση με τα σύνολα των παραδοσιακών κτισμάτων του Μεσοπολέμου.

Το 1928 κτίζεται το όνειρό του, η ιδιωτική κατοικία του στο Rurepshorn, που θα χρησιμεύσει ως πρότυπο για τις βίλες στην Αγγλία, την Παλαιστίνη και την Αμερική. Σχεδιάζει τα έπιπλα και τα φωτιστικά.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ MENDELSONH με αρτιότητα και ολοκληρωμένο τρόπο είναι συγκινητική καθώς το έργο του είναι άγνωστο μετά το 1933. Καθώς το Γ΄ Ράιχ με την άνοδό του έκανε συλλήψεις, ο Mendelsohn εγκατέλειψε τη Γερμανία. Ο ίδιος είχε προσχωρήσει στην εβραϊκή κοινότητα και η σύζυγός του τσελίστα Luise ήταν εβραϊκής καταγωγής. Κατέφυγε στην Ολλανδία, μετά στην Αγγλία στο γραφείο του Serge Chermayeff. Μαζί του κερδίζει το Α΄ βραβείο στο διαγωνισμό του Περιπτέρου De-La-Warr στο Σάσεξ, ένα από τα πρώτα μοντέρνα κτίρια της Αγγλίας, νότια του Λονδίνου.

Το 1935 ανοίγουν μαζί γραφείο στην Ιερουσαλήμ. Κατασκευάζει Νοσοκομεία στο Hadassah (1934-39) και στη Χάιφα (1937-38) και ιδιωτικές κατοικίες. Το 1941 μετακομίζει οριστικά στην Αμερική.

ΤΟΠΟΣ / Φως, Χώρος, Ύλη

Συγκινητικές φωτογραφίες με το φίλο και παλιό συνεργάτη του Neutra και με τον Frank Lloyd Wright αποκαλύπτουν τις τραγικές στιγμές της προσωπικής ιστορίας του. Συνάντηση με τον Mies van der Rohe, συνάδελφό του στο Bauhaus. Ο Kahn του προσφέρει χώρο στο γραφείο του.

Το 1946 παίρνει επίσημα άδεια και ανοίγει δικό του γραφείο στο Σαν Φραντσίσκο. Μακέτες από το Κτίριο της Συναγωγής στο Οχάιο και της ιδιωτικής κατοικίας Russell.

Το 1942 έδωσε διαλέξεις στο Berkley, οι οποίες δημοσιεύτηκαν το 1944. Το 1951 αρχίζει να γράφει την αυτοβιογραφία του, «My life in Sketches». Γεννημένος το 1887 στη Β. Πρωσία είναι ήδη 64 ετών. Πεθαίνει το 1953 από καρκίνο.

Δίδασκε στους φοιτητές στο Μπέρκλεϊ:

«...βρίσκετε την έμπνευση οπουδήποτε...
να κοιτάτε το παρελθόν
για να μπορείτε να αλλάξετε
την ενέργεια του παρόντος...»

Εκδόσεις και κατάλογος των έργων του διατίθενται από το ΚΑΜ: e-mail: @kam-arsenali.gr-www.kam-arsenali.gr

Επιμέλεια: Regina Stephan, Ιστορικός Τέχνης
Κωστής Μαυρακάκης, αρχιτέκτων
Συνεργάτης: Elke Lagansky, ζωγράφος

ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΟΥΒΑΤΖΙΔΗΣ Έκθεση αρχιτεκτονικής-γλυπτικής χρηστικών αντικειμένων Μουσείο Εφαρμοσμένων Τεχνών, Βελιγράδι 4-25/9/2003

Προσκεκλημένος του Μουσείου Εφαρμοσμένων Τεχνών του Βελιγραδίου, ύστερα από πρόταση του Milos Peronic, καθηγητή της Ιστορίας της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής, ο συνάδελφος Μιχάλης Σουβατζίδης εξέθεσε έργα του από τις 4 έως τις 25 Σεπτεμβρίου 2003 στη Σερβική πρωτεύουσα. Η έκθεση διοργανώθηκε υπό την αιγίδα του ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού. Για το έργο του αρχιτέκτονα μίλησε στα εγκαίνια ο Παν. Τουρνικιώτης, καθηγητής της Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής στο ΕΜΠ. Το γεγονός πλαισίωσαν διαλέξεις των Μιχ. Σουβατζίδα και Παν. Τουρνικιώτη.

Η έκθεση περιελάμβανε την παρουσίαση του συνολικού έργου του αρχιτέκτονα σε 60 πίνακες σχεδίων και φωτογραφιών, 12 γλυπτά, 4

χρηστικά αντικείμενα και 5 μακέτες κτιρίων. Στα εκθέματα περιλαμβάνονταν τα σχέδια επέκτασης του Αρχαιολογικού Μουσείου Θήβας, σχέδια Διαγωνισμού για το κτίριο του ΤΕΕ –ένα κτίριο-σχόλιο του κτιστού περιβάλλοντος της πρωτεύουσας των Αθηνών, σχέδια Διαγωνισμού εκπαιδευτικού κτιρίου στην Αλεξανδρούπολη - ένα κτίριο χαραγμένο πάνω στις καμπύλες της γης, μια κατοικία στην Αίγινα, αφιέρωμα στη μνήμη του τεχνίτη Αλεξ. Ροδάκη, όπως και ένα από τα τελευταία έργα του, μια κατοικία και studio για ένα μουσικό, αφιέρωμα του αρχιτέκτονα στη μνήμη του γλύπτη Γερ. Σκλάβου.

Το κτίριο είναι μια σύνθεση λείων και αδρών επιφανειών, ψυχρών και θερμών υλικών, μια συνισταμένη διαφορετικών επεξεργασιών που αναδύονται μέσα από την ύλη και επιβάλλονται στο περιβάλλον.

Το ατελές, σχεδόν ημιτελές, που αποπνέει ο μπρουταλισμός των λεπτομερειών στους ταιμνένιους λίθους και το εμφανές σκυρόδεμα, είναι

κάτω: Μουσείο Εφαρμοσμένων Τεχνών του Βελιγραδίου.
Άποψη της έκθεσης αρχιτεκτονικής του Μιχ. Σουβατζίδα
(4-25/9/2003)

σελ. 28: Πολυκατάστημα SCHOCKEN στην Στουτγάρδη (1926-28)

πάνω και κάτω: Φωτογραφίες από την έκθεση στο ΚΑΜ

εντελώς υποταγμένο σε μια γεωμετρική κανονικότητα, στην πρωτοκαθεδρία της ορθής γωνίας, με φανερά τα ίχνη του κανάβου και ενίοτε σημάδια από χαράξεις και χρυσές τομές. Το τέλειο είναι πάντα εκεί, σε μια κρυφή αντίθεση που ισορροπεί δυναμικά τα ανόργανα υλικά και το γεωμετρικό περίγραμμά τους. Αυτή η συνολική υποταγή του χτισμένου στην τάξη του ορθού λόγου και τα ολοκληρωμένα γεωμετρικά σχήματα ως βαθύτερη υποδομή της αρχιτεκτονικής μορφής, εκφράζονται ιδανικά στα αξονομετρικά σχέδια του αρχιτέκτονα, που αναπαριστούν με μετρημένη ακρίβεια τα κτίριά του. Και όμως δε πρόκειται για απλές γεωμετρικές ασκήσεις. Οι καθαροί όγκοι με τις τόσο εναρμονισμένες διαιρέσεις έχουν πλαστεί με γνώμονα τις λειτουργίες και τα στοιχεία της φύσης.

Η καθημερινή κίνηση του ήλιου και το φυσικό φως, η διαρκώς μεταβαλλόμενη γωνία με την οποία πέφτουν οι ακτίνες πάνω στην επιφάνεια του κτιρίου, η άλλοτε επιθυμητή και άλλοτε ανεπιθύμητη διείσδυση τους, είναι παράγοντες πρωταρχικοί που συμμετέχουν στο σχεδιασμό και σε ένα βαθμό τον καθορίζουν. Η μια διάσταση της λογικής αυτής υποταγής του ήλιου είναι σαφώς ενεργειακή, αλλά ταυτόχρονα επιδιώκεται η ποιότητα των διαβαθμίσεων και εναλλαγών του φυσικού φωτός, το γράψιμο της φωτοσκίασης

στην ύλη, η πλαστική διάσταση του έργου.

Η διαδικασία της σύνθεσης και η γενικότερη προσέγγιση του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού έχουν ρίζες που –περισσότερο ή λιγότερο– αναφέρονται σε μια ανάγνωση της ιστορίας και μια σχέση με τον τόπο.

Είναι αρκετές οι περιπτώσεις στις οποίες ο Μιχάλης Σουβατζίδης συλλαμβάνει την αρχιτεκτονική του μέσα από τη βιωματική, τη μυθολογική και την ιστορική ερμηνεία του τόπου, ακόμα και αν το κάνει υπαινικτικά ή αλληγορικά, ακόμα και αν χρειάζεται καμιά φορά να της προσθέσει τα δικά του λόγια, μέχρι να μιλήσει το βαθύτερο νόημα των μορφών του. Η διαρκής αναφορά στον τόπο και το παρελθόν, αυτή η προσωπική προσέγγιση της ιστορίας, βρίσκει το ευθέως ανάλογο της σε μια διαρκή αναφορά στην τέχνη, που υπερβαίνει κάθε καλλιτεχνική αναζήτηση στην ίδια τη σύνθεση του έργου για να καταστεί έργο τέχνης και να γίνει ένα με το έργο αρχιτεκτονικής. Στην τελευταία τουλάχιστον δεκαετία τα περισσότερα έργα του Μιχάλη Σουβατζίδη έχουν στο σώμα τους και ένα μεταλλικό γλυπτό.

Όλα είναι κατασκευασμένα από ανακυκλωμένα εξαρτήματα αυτοκινήτων, ελικοπτέρων και άλλων φοβερών «μπχανών» του εικοστού αιώνα. Τα ανακυκλωμένα αυτά εξαρτήματα, ξαναχρησιμοποιημένα ως γλυπτά δεν εξωραϊζουν απλώς μια αρχιτεκτονική της σύγχρονης μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Η παρουσία τους είναι συχνά ευρηματική και αποτελεί ένα πολλαπλό σχόλιο. Τα γρανάζια, το μισό κιβώτιο των ταχυτήτων, το αμορτισέρ είναι το ανάλογο ενός ready-made αλλά είναι επίσης μια αναφορά στον Le Corbusier και στη δική του ερμηνεία της σχέσης ανάμεσα στην τέλεια μηχανή και την ιδανική αρχιτεκτονική. Η κύρια αντιστροφή είναι πως εκεί είχαμε το γρήγορο, γυαλιστερό και ολοκαίνουριο αυτοκίνητο να συγκρίνεται με τη διαχρονική αξία του Παρθενώνα, ενώ εδώ έχουμε τα φθαρμένα σπαράγματα αχρηστεμένων μπχανών, φορέων του αδιεξόδου μιας καταναλωτικής και μηχανοκρατούμενης ζωής, να διεκδικούν μια σκοτεινή θέση απέναντι στον ίδιο, τον πραγματικό Παρθενώνα.

Π. Τουρνικιώτης, κείμενο με τίτλο «Η αρχιτεκτονική σύνθεση των αντιθέσεων στο έργο του Μιχ. Σουβατζίδη» που συνόδευε την έκθεση

Εμπόδια στάθμευσης και χειρολαβές από αμορτισέρ, φωτιστικά από κάρτερ, καφασωτά από καρτέ μεταλλικών ψευδοροφών, κουφώματα από διατομές ψευδοροφών αλουμινίου, αδιαβροχοποιημένοι έγχρωμοι τιμεντόλιθοι επινόησης του αρχιτέκτονα.

Όταν οι αγοραίοι κανόνες της παραγωγής ολοένα και περισσότερο επιβάλουν την απομάκρυνση του αρχιτέκτονα από τη διαδικασία και κυρίως τη σκέψη του «χειροποίητου» με συνακόλουθη την έκπτωση του εκφραστικού πλούτου του αρχιτεκτονικού έργου, η αρχιτεκτονική του Μιχάλη Σουβατζίδη έχει πολλά να κομίσει.

Ο Μιχάλης Σουβατζίδης είναι γνώστης των κανόνων της, αλλά γνωρίζει καλύτερα να τους υπερ-

βαίνει. Δεν οδηγείται από την αγορά, αντίθετα την χρησιμοποιεί, έως και την υπονομεύει.

Τα ίδια κοινά υλικά, αυτά «του εμπορίου», που κατακλύζουν τη συνήθη ελληνική κατασκευή, με την εισαγωγή νέων σχεδιαστικών παραμέτρων μεταπλάθονται, ανανεώνουν το μορφολογικό λεξιλόγιο αποδίδοντας του νεωτερικότητα και γίνονται φορείς ενός αντικαταναλωτικού μηνύματος με αναφορά στο περιβαλλοντικό πρόβλημα το οποίο απασχολεί τον αρχιτέκτονα εδώ και 23 χρόνια.

Το αποτέλεσμα προσεγγμένο αλλά και ηθελπημένο ατελές, υπενθυμίζει ότι η αρχιτεκτονική διαδικασία δεν τελειώνει στο σχεδιαστήριο αλλά συνεχίζεται επί τόπου του έργου, στη «μαστοριά». Ίσως αυτή να είναι και η σημαντικότερη διδαχή.

Αμαλία Κωτσάκη, σχόλιο στην αρχιτεκτονική του Μιχάλη Σουβατζίδη

δίπλα πάνω: Κέντρο Τέχνης, Χαρ. Τρικούπη 121-Αθήνα, 1997
δίπλα κάτω: Οικία μουσικού με studio, Ν. Φιλοθέη, 2003 - αφιέρωμα στον γλύπτη Γερ. Σκλάβο

κάτω: Ο αρχιτέκτων και το τελευταίο του γλυπτό Ερμής - σπυραδούρα, μεταλλικές σχάρες, σερμπαντίνα ψυγείου, ηλεκτρικός μονωτήρας πυλώνων και εξαρτήματα μπχανών, 2003

Συνδέοντας πόλεις - Συνδέοντας πολίτες

Μαρία Λιλιμπάκη, αρχιτέκτων-αρχαιοθόλος-πολεοδόμος

Πραγματοποιήθηκε στη Βαρκελώνη το 5^ο Συνέδριο των Ευρωπαϊκών Πολεοδομών με θέμα «Connecting the city: connecting citizens» στις 10, 11, 12 Απριλίου 2003. Η 5^η Biennial έγινε με την υποστήριξη της Κυβέρνησης Καταλωνίας, του Δ. Σ. Βαρκελώνης και της Ισπανικής και Καταλανικής Ένωσης Πολεοδόμων.

Το Συνέδριο επικέντρωσε να εξερευνήσει τις χωρικές επιπτώσεις των μεταφορικών και άλλων δικτύων (πληροφοριών, ύλης, ενέργειας κ.λπ.), στο σχεδιασμό ώστε να απαντήσει σε προκλήσεις και ερωτήματα, όπως:

- Επιτυγχάνεται η διαχείριση των επιπτώσεων της διάχυσης επεμβάσεων στο περιβάλλον και την ποιότητα ζωής των πολιτών;
- Η διασύνδεση των δικτύων προωθεί ανάπτυξη μη συγκεντρωτική;
- Μπορούν οι πολεοδόμοι να αναπτύξουν ικανοποιητικά δίκτυα και να τα καταστήσουν συμβατά με τη λειτουργία πόλεων ώστε να γίνουν φιλικά στο περιβάλλον;
- Μπορεί να επιτευχθεί ισότητα στην αποδοχή των υπηρεσιών που παρέχουν τα δίκτυα και να αποφευχθούν οι χωρικοί και κοινωνικοί αποκλεισμοί;

- Οι ανακοινώσεις των συνεδρίων επιμερίστηκαν σε 4 εργαστήρια:
- Ευρωπαϊκό επίπεδο: Συνδέοντας πόλεις στην Ευρώπη
 - Περιφερειακό επίπεδο: πόλεις περιφέρειας
 - Επίπεδο πόλης: «κοινωνικές ομάδες
 - Τοπικό επίπεδο: «πολίτες».

Τις κεντρικές ομιλίες έκαναν: Ο Bernardo Secchi καθηγητής, με θέμα «Sce-

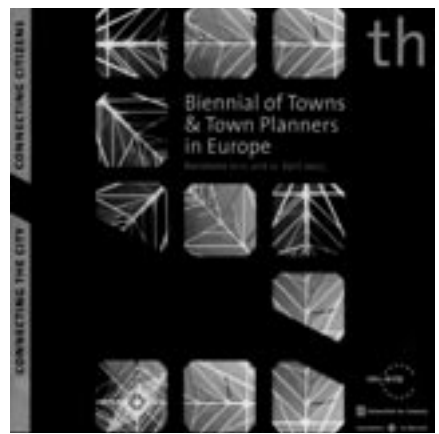
narios for the European city and territory». Αναφερόμενος στην υπερβολική διάσταση του αστικού φαινομένου, ο Secchi είπε ότι μεταξύ των δεκαετιών '60 και '80, η Ευρωπαϊκή πόλη εγκατέλειψε τη μοντέρνα περίοδο για να μπει στη σύγχρονη, με νέου τύπου μορφή. Τόνισε τη σημασία του μετασχηματισμού αυτού, βασισμένου στην παρουσία του αυτόνομου ατόμου, τη σπουδαιότητα της καθημερινής ζωής και τον εκδημοκρατισμό του χώρου και της κοινωνίας: Οι αξίες εξαρτώνται από τον εκδημοκρατισμό των αγαθών και του πολιτισμικού επιπέδου.

Ο Stephen Graham καθηγητής, για την απειλή της διαχυμένης μητρόπολης και την πρόκληση της συνεκτικής πόλης. Παρουσίασε τάσεις που απειλούν τη σύνδεση και τη συνοχή των πόλεων και τόνισε την ανάγκη φυσικής και τεχνολογικής υποδομής. Είναι αναγκαίο και δυνατό να συνδυαστούν παραδοσιακά και ψηφιακά δίκτυα, καθώς η διαχείριση επιτυγχάνεται από απόσταση. Μπορούμε να φανταστούμε τον αστικό σχεδιασμό από τηλεοπτική κλίμακα, καθώς η πόλη είναι προϊόν της διασύνδεσης και της κινητικότητας. Εισήγαγε τον όρο glocal (global-local), καθώς δεν αποσκοπούμε να αντικαταστήσουμε τα φυσικά μεγέθη με αριθμούς, αλλά πειραματιζόμαστε στην αύξηση φυσικής-ψηφιακής κινητικότητας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός προέρχεται από την ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου και τον ελιτισμό της τεχνολογίας.

Ο Manuel Castells καθηγητής, επανέλαβε ότι η κοινωνία μας υφίσταται δομικό μετασχηματισμό διαφορετικό απ' ό,τι στη βιομηχανική κοινωνία. Χωρίς να είμαστε σε θέση ακόμα να αξιολογήσουμε τη σύγχρονη κοινωνία μπορούμε να την αποκαλέσουμε κοινωνία δικτύων. Σήμερα μισός πληθυσμός του πλανήτη ζει σε αστικό περιβάλλον και στο τέλος του αιώνα το ποσοστό των κατοίκων πόλης θα ανέλθει σε 80%. Προωθημένα συστήματα επικοινωνιών δημιουργούν νέα γεωγραφία, χαρακτηρισμένη από συγκεντρωτισμό και αποκέντρωση μη αντικρουόμενες ως ρεαλιστικές. Δημιουργούμε μια χωρική αρχιτεκτονική συγκέντρωσης/αποκέντρωσης στο αστικό περιβάλλον και στη διάχυση πληθυσμού και δραστηριοτήτων. Δε μιλάμε πλέον για κέντρο και περιφέρεια αλλά για διαφορετικά συνδεδεμένα κέντρα. Οι τηλεπικοινωνίες έχουν τη δυνατότητα συγκέντρωσης/αποκέντρωσης των αστικών πυρήνων. Η κοινωνία μας χαρακτηρίζεται από συλλογικότητα λόγω δικτύων και αποκλεισμό λόγω διεύρυνσης και διασποράς

του χώρου. Τα κοινωνικά κινήματα δικάζονται στις ανθιστάμενες τοπικές κοινότητες που μπλοκάρουν αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και στα περιβαλλοντικά κινήματα που επιδιώκουν κοινωνική αλλαγή με σκοπό την αυξανόμενη ευημερία.

Ο Νίκος Α. Salingaros καθηγητής, με θέμα «Connecting the fractal city». Οι πόλεις έχουν ιδιότητες διαρκούς διαίρεσης (fractal). Η πίεση να συμβιβασουμε τη χρήση αυτοκινήτου και τη διαρκή αύξηση πληθυσμού, οδήγησε τους πολεοδόμους του 20^{ου} αιώνα να επιβάλουν μη κλασματικές (anti-fractal) γεωμετρικές τυπολογίες. Οι ιδιότητες της παραδοσιακής πόλης εξαλείφθηκαν με δυσοίωνες επιπτώσεις στον αστικό ιστό. Για να τις ανατρέψουμε πρέπει να κατανοήσουμε τις ιδιότητες του φαινομένου fractal, πώς να ολοκληρώσουμε τις φυσικές/ηλεκτρονικές συνδέσεις και να αξιολογήσουμε τη συνεκτικότητα με τοπολογικά κριτήρια και την εξέλιξη των βιολογικών συστημάτων και του διαδικτύου. Οι πυκνότητες λόγω αστικής δόμησης και διασποράς προαστίων, είναι παθολογικές. Η πρόκληση για τη σύγχρονη πόλη είναι να επιβάλλει βέλτιστα, ανταγωνισμα, συνεκτικά δίκτυα.

Από μέρους της ελληνικής συμμετοχής έγιναν οι παρακάτω εισηγήσεις: Μαρία Βογιατζάκη: E-polis: The transformation of Urban Space Properties under the influence of internet and digital economy. Μαρία Λιλιμπάκη: Technicalities and social substructures according to the Strategic Plan for the Sustainable Development of the Metropolitan Thessaloniki Αθανάσιος Παγώνης: The Global-Local connectivity deficit in Urban development related to special events.

αφιέρωμα

Zaha Hadid, One North Singapore [από το Autodesk, Vision and Reality, 2002]

Η διάπλαση των αρχιτεκτόνων

Εκπαίδευση και επαγγελματικά δικαιώματα

του **Τάκη Γεωργακόπουλου**, Προέδρου ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

1. Η κατάσταση στη χώρα μας

Όλα ξεκινούν από την παντελή αδυναμία της πολιτείας και των φορέων της, εδώ και πολλά χρόνια, να αναγνώσει μέσα από τη φρενήρη ανάπτυξη των κατασκευών και των οικοδομικών έργων, δημόσιου και ιδιωτικού συμφέροντος, τον ιδιαίτερο ρόλο και το νόημα της αρχιτεκτονικής για το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής.

Δεν αντιλήφθηκαν ότι ο ρόλος της αρχιτεκτονικής αποτελεί γνώρισμα της ιστορίας, του πολιτισμού και της ίδιας της ζωής.

Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία, δεν έμαθε να έχει απαιτήσεις ποιότητας στην παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος, δεν έχει απαιτήσεις από την Αρχιτεκτονική.

Υπ' αυτή την έννοια η σύγχρονη ελληνική κοινωνία έχει σχέση με την Αρχιτεκτονική, το μέγεθος και η ποιότητα της οποίας κρίνεται φυσικά από τα αποτελέσματα στο χώρο.

Το σημερινό δομημένο περιβάλλον στην πατρίδα μας εκφράζει την «ήττα της Αρχιτεκτονικής», την ήττα των ανθρωπίνων αξιών, του οράματος της ποιότητας ζωής. Η σημερινή ελληνική πόλη είναι απάνθρωπη και αβίωτη από την κυκλοφοριακή ασφυξία, τη ρύπανση, την οικιστική παραμόρφωση, την αυθαιρεσία και την αισθητική υποβάθμιση.

Το πρόβλημά μας είναι ότι η πολιτεία αρνείται μέχρι σήμερα να χρησιμοποιήσει σωστά το γνωστικό αντικείμενο των Ελλήνων Τεχνικών Επιστημόνων.

Αρνείται να αξιοποιήσει το ρόλο και το νόημα που έχει για το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής, η Αρχιτεκτονική.

Αρνείται πεισματικά και για μας αυτό είναι πάρα πολύ σοβαρό και η πορεία λαθεμένη.

Και το χειρότερο, φαίνεται ότι και οι πολίτες προσπαθώντας να επιβιώσουν σ' αυτές τις συνθήκες, έχουν αρχίσει να συμβιβάζονται με αυτή τη σύγχρονη βαρβαρότητα.

Η αρχιτεκτονική ξεπουλιέται και εκδίδεται φτηνά στους πάγκους της πολεοδομίας. Στην εποχή της εξειδίκευσης όλοι «αρχιτεκτονούν» και όλοι κατασκευάζουν. Όλοι είναι ελεύθεροι να αυθαιρετούν, να παρεμβαίνουν, να παραμορφώνουν την πόλη, χωρίς φραγμούς και κανόνες.

Είμαστε χωρίς θεσμικό πλαίσιο που να καθορίζει τους κανόνες συμμετοχής και συνεργασίας των τεχνικών επιστημόνων και επαγγελματιών στην παραγωγή των έργων.

Πλήρης αδυναμία της πολιτείας.

Από το νόμο Ν. 4663/30 (ΦΕΚ 149/Α/09.05.1930 - Πρόεδρος Δημοκρατίας Αλεξ. Ζαΐμης) που έλεγε: «Στην έννοια της άσκησης του επαγγέλματος του Πολιτικού Μηχανικού νοείται συμπράξη η εξάσκηση του επαγγέλματος του Αρχιτέκτονα... περιορισμένης καθαρά αρχιτεκτονικές και οικοδομικές εργασίες...», φτάνουμε στο 2003 όπου έχουν εκδοθεί δεκάδες προεδρικά διατάγματα, για μέσες,

ανώτερες (Τ.Ε.Ι.) και ανώτατες (Α.Ε.Ι.) σχολές, όπου με τη δημιουργία δεκάδων ειδικοτήτων, δίνουν τη δυνατότητα να ασκούν το επάγγελμα του Αρχιτέκτονα άπαντες απόφοιτοι αυτών, ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό – ακαδημαϊκό πρόγραμμα, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται.

Σήμερα κυριαρχεί ένα απίστευτο χάος στις υπευθυνότητες και στη συντεταγμένη μορφή των τεχνικών επαγγελμάτων, οριζόντια (Αρχιτέκτονας – Πολιτικός Μηχανικός – Τοπογράφος) και κάθετα (Αρχιτέκτονας – Δομικός Μηχανικός – Συντηρητής κ.λπ.), στην παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος.

Πλήρης απαξίωση της Αρχιτεκτονικής.

Άσκηση της Αρχιτεκτονικής από όλα τα τεχνικά επαγγέλματα όλων των βαθμίδων.

Σ' αυτό το σημείο θέλω να επισημάνω και τον αρνητικό ρόλο του Τ.Ε.Ε. που επέτρεπε τη δημιουργία του «θολού τοπίου» στις αρμοδιότητες των τεχνικών επιστημόνων.

Εάν το Τ.Ε.Ε. είχε προωθήσει την καθαρότητα των αρμοδιοτήτων οριζόντια (Αρχιτέκτονας – Πολιτικός Μηχανικός κ.λπ.), θα μπορούσε να αποφύγει τη μεγάλη διολίσθηση και απαξίωση, που όλα αυτά τα χρόνια πραγματοποιείται και ολοκληρώθηκε με την ισοτιμία με τα Τ.Ε.Ι., υπερασπίζοντας τις επαγγελματικές αρμοδιότητες που απαιτούνται για την ποιότητα των παραγόμενων έργων.

2. Οι κοινοτικές επιθυμίες

Στην υπόλοιπη Ευρώπη το πρόβλημα της συντεταγμένης συμμετοχής των τεχνικών επαγγελμάτων, εν πολλοίς, έχει προ πολλού λυθεί, με βάση το γνωστικό αντικείμενο που εκπορεύεται από τα προγράμματα σπουδών.

Ιδιαίτερα η Αρχιτεκτονική και ο ρόλος της στην ιστορία και τον πολιτισμό, αποτελεί μορφωτικό δεδομένο των λαών, οι οποίοι δείχνουν ιδιαίτερη ευαισθησία σ' αυτούς που την ασκούν, έτσι ώστε συνήθως το κάθε οικοδομικό έργο να είναι ταυτόχρονα και επώνυμο Αρχιτεκτονικό έργο.

Παρ' όλα αυτά όμως, με στόχο την οικονομική συμπίεση των ελεύθερων επαγγελμάτων και με πρόσχημα την καθιέρωση ελευθερίας στην παροχή υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά, επιχειρείται μεθοδικά η ανατροπή και η «απλούστευση» διατάξεων, που εφαρμόζονται στον τομέα της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων.

Αυτή τη στόχευση τη διευκόλυναν οι αποφάσεις της Μπολόνιας, που επιχειρούν την ακύρωση και ανατροπή των Ακαδημαϊκών Ισοτιμιών των πέντε χρόνων εκπαίδευσης, με εκείνων των τριών χρόνων βασικής Ακαδημαϊκής εκπαίδευσης συν δύο χρόνια πρακτικής άσκησης.

Έτσι λοιπόν τώρα επεξεργάζονται μια νέα γενική οδηγία

αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που δημιουργεί επαγγελματικές ισοτιμίες, στη βάση ενός αμβλυμένου τοπίου ακαδημαϊκών ισοτιμιών και διευκολύνουν την πρόσβαση και την επικάλυψη σε πλήθος επαγγελμάτων.

Το συνιστώμενο συμβούλιο αναγνώρισης επαγγελματικών ισοτιμιών, χορηγεί άδεια άσκησης επαγγέλματος παράλληλα με το Τ.Ε.Ε. (ουσιαστικά το καταργεί).

3. Προτάσεις και επιδιώξεις της Αρχιτεκτονικής Κοινότητας

• Αν θέλουμε να πιστεύουμε ότι είμαστε μια ευημερούσα πολιτεία, πρέπει να βάλουμε φραγμό στην άναρχη ποσοτική μεγέθυνση των οικοδομικών έργων και να ενσωματώσουμε την έννοια της ποιότητας, που εμπεριέχεται στην έννοια της Αρχιτεκτονικής ως πολιτισμική αξία.

• Να συγκροτηθεί το πλαίσιο αρχών για την άσκηση της Αρχιτεκτονικής και το ρόλο του Αρχιτέκτονα.

• Να αναδείξει τη συγκεκριμένη επιστημονική ταυτότητα του κλάδου στην ελληνική κοινωνία, παρέχοντας μέσω της Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, πιστοποίηση εγκυρότητας αποκλειστικά στους Αρχιτέκτονες πενταετούς εκπαίδευσης.

• Να διασφαλίσει τα επαγγελματικά δικαιώματα του κλάδου.

• Να προάγει την αρχιτεκτονική δημιουργία και την προβολή του έργου των Αρχιτεκτόνων, στην ελληνική κοινωνία και να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες για την πολιτισμική αξία της Αρχιτεκτονικής

• Να προωθήσει άμεσα τη σύσταση του Ανώτατου Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Συμβουλίου (ΑΓΙΑΣ), από το Υπουργείο Χωροταξίας.

• Να καθιερώσει τριετάλε Αρχιτεκτονικής για τη διοργάνωση Πανελληνίας Έκθεσης Αρχιτεκτονικού Έργου, σε

• Με πρωτοβουλία του Τ.Ε.Ε. και με συμμετοχή όλης της επιστημονικής κοινότητας των τεχνικών, η πολιτεία πρέπει τώρα να επαναπροσδιορίσει και να καθορίσει τις αρμοδιότητες των τεχνικών επιστημόνων, με βάση το γνωστικό τους αντικείμενο και τις ακαδημαϊκές τους σπουδές.

• Πενταετείς ενιαίες σπουδές με ταυτόχρονη υπεράσπιση του επιπέδου σπουδών των Πολυτεχνικών Σχολών, στη βάση των οποίων θα καθορίζονται κατ' αρχήν οι ακαδημαϊκές ισοτιμίες και επί αυτών οι επαγγελματικές ισοτιμίες.

• Να υπερασπιστεί την ανάγκη για έργα με ποιότητα – ασφάλεια – αισθητική.

• Η Αρχιτεκτονική κοινότητα πρέπει να λειτουργήσει και να δράσει συσπειρωμένη για να πετύχει την ανατροπή της σημερινής κατάστασης.

• Να εκλέξει και να ορίσει ενιαίο συντονιστικό όργανο Ακαδημαϊκής και επαγγελματικής κοινότητας.

• Να έχει ενιαία στάση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Αρχιτεκτόνων (CAE).

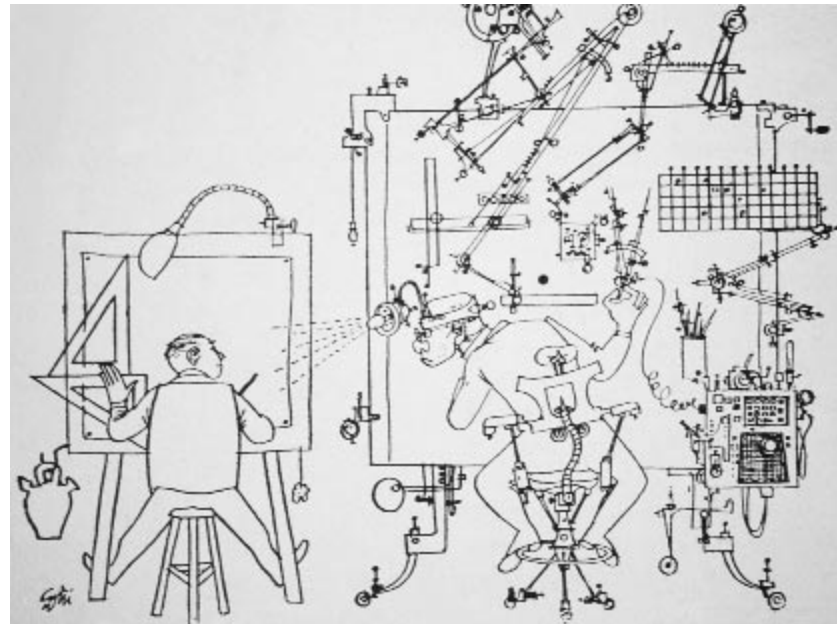
συνεργασία με το ΥΠΟ – Δίκτυο Αρχιτεκτονικής.

• Να προασπίσει την υπάρχουσα κοινοτική Οδηγία 85/384/ΕΟΚ για τους Αρχιτέκτονες. Η θέση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων στόχευε και στοχεύει στη διατήρηση της Οδηγίας των αρχιτεκτόνων. Αποτελεί ουσιαστική νομοθετική προσέγγιση της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων, σχετικά με την αρχιτεκτονική και του δικαιώματος ελευθερίας για την παροχή υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά. Καθώς η Οδηγία θέτει κριτήρια για την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, αποτελεί νομικό εργαλείο, το οποίο προστατεύει το δημόσιο συμφέρον, διασφαλίζοντας ότι εκείνοι που παρέχουν υπηρεσίες σύμφωνα με την Οδηγία, έχουν τα κατάλληλα προσόντα και αντιλαμβάνονται την πολιτιστική και κοινωνική σημασία του έργου που αναλαμβάνουν.

Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση μέσα από ένα κείμενο του Κυπριανού Μπίρη

του Μιχάλη Λεφαντζή, αρχιτέκτονα

«Η αρχιτεκτονική είναι μεγάλη Τέχνη αλλά δεν θέλει παρά τα πιο φωτά υλικά για να διδαχτεί. Μερικές αίθουσες με ένα προβολέα εικόνων, λίγα σχεδιαστήρια, μερικούς μπάγκους, λίγα καβαλέτα και μία - δύο συλλογές. Όσο για τα ψυχοπλαστικά στοιχεία, που είναι και τα πιο ουσιαστικά και θεμελιώδη, ο τόπος μας είναι πραγματικά προνομιούχος...» (Συνέντευξη Κυπριανού Μπίρη, Βήμα, 1943)

Όταν στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ο Κυπριανός Μπίρης μιλούσε για τη ριζική ανασυγκρότηση της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης, αναφερόταν στους 60 φοιτητές της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΕΜΠ και στους 350 αρχιτέκτονες που βρισκόταν σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Σήμερα, στην Ελλάδα των 5 Αρχιτεκτονικών Σχολών (στις οποίες φοιτούν μερικές χιλιάδες φοιτητές) και των 16.000 (ίσως και παραπάνω) αρχιτεκτόνων, η πραγματικότητα είναι μεν διαφορετική αλλά όχι τόσο ώστε να μην υπάρχει λόγος υπόμνησης ή καλύτερα υπενθύμισης κάποιων κειμένων που να αφορούν την αρχιτεκτονική εκπαίδευση εκείνης της περιόδου. Άλλωστε, σε γενικές γραμμές οι αναζητήσεις των αρχιτεκτόνων δεν έχουν κατ' ουσίαν αλλάξει: και αυτοί (όπως και οι παλιότεροι) βρύνονται νέες διεξόδους, δανειζόμενοι (όπως πάντα) υλικό από τον περιρρέοντα χώρο των φιλοσοφικών, καλλιτεχνικών και αρχιτεκτονικών ρευμάτων του εξωτερικού, και αυτοί εκφράζουν τις προθέσεις τους για την αλλαγή του αστικού τοπίου αμφισβητώντας τις εκάστοτε «κλασικές» μεθόδους επέμβασης, παρέμβασης, ερμηνείας, αποκατάστασης και αναπαράστασής του. Απλώς, έχουν γίνει περισσότεροι...

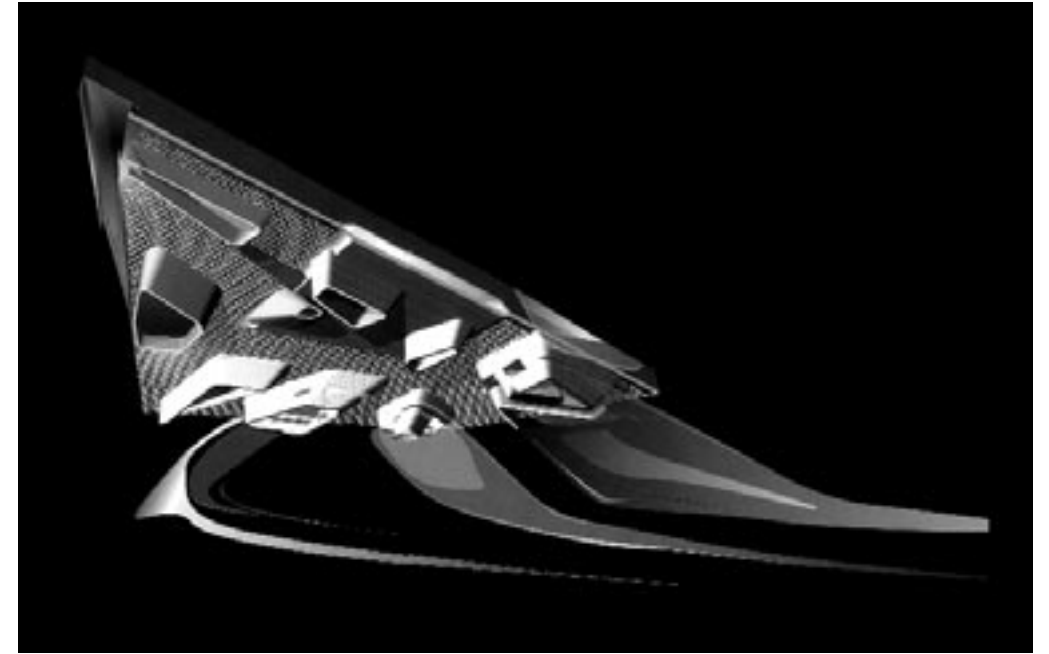
Ο Κυπριανός Μπίρης, ένας από τους θεμελιωτές της μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε άρθρο του στην εφημερίδα Καθημερινή (4/7/1964), συνοψίζει με τρόπο διαχρονικό τα βασικά σημεία της «μόρφωσης των νέων ελληνικών αρχιτεκτόνων» (όπως ήταν και ο τίτλος του άρθρου):

«Οι βασικές αρχές, πάνω στις οποίες θεμελιώνεται η μόρφωση των νέων αρχιτεκτόνων, είναι αναλλοίωτες, όπως και τα βασικά χαρακτηριστικά μιας πανάρχαιας τέχνης, όπως η Αρχιτεκτονική. Αυτή δεν έπαψε στο πέρασμα του χρόνου, ούτε και θα πάψει, ν' αποτελεί αντικείμενο υψηλής συλλήψεως και οραματισμού. Ακόμη δεν έπαψε να εκφράζει τη σχηματική και πλαστική αρμονία των δομικών και των κτιριολογικών στοιχείων, και να είναι απόλυτα συνυφασμένη με την αίσθηση του ωραίου, όπως αυτό κάθε εποχή το απολαμβάνει. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν έπαψε να έχει τη γένεσή της, στην εξυπηρέτηση υλικών ανθρώπινων αναγκών, από τις πιο απλές και αδρές, μέχρι τις λεπτότερες πνευματικές και ψυχικές. Επίσης, ενώ εξακολουθεί να προπορεύεται και σε πολλά σημεία, και να προδιαγράφει ακόμα –πραγματικά, ή έστω, και συμβολικά– την πορεία του πολιτισμού, δεν έπαψε πάντως και να είναι άρρηκτα δεμένη με τον τόπο και το χρόνο δημιουργίας της, και να προσαρμόζεται στις τάσεις και τα μέσα κάθε εποχής. Πάνω σ' αυτές τις βάσεις στηρίζεται και η σημερινή μόρφωση των νέων στην Ελληνική Αρχιτεκτονική Σχολή...»

Παρότι η σύγχρονη αρχιτεκτονική εκπαίδευση είναι σε μεγάλο βαθμό βασισμένη στις ίδιες αρχές, υπάρχει σίγουρα μια σειρά από αλλαγές που δεν μπορούν να μας αφήσουν αδιάφορους. Η αρχιτεκτονική πραγματικότητα των κυρίαρχων κατασκευαστικών –και μη– εταιρειών που παράγουν «ανώνυμα» αρχιτεκτονικά έργα μεγάλης κλίμακας, δεν αφήνουν περιθώρια για οραματισμούς και υψηλές συλλήψεις. Οι φοιτητές των αρχιτεκτονικών σχολών του μέλλοντος, θα έχουν λιγότερες ευκαιρίες, πολύ περισσότερο ανταγωνισμό και απειροελάχιστη επαγγελματική αυτονομία. Θα διαθέτουν πολυσυλλεκτική γνώση, γενική και την ίδια στιγμή αποσπασματική, πληθωρική αλλά και λειψή. Οι λίγες βασικές και αναγκαίες αρχές που αναφέρει ο Κυπριανός Μπίρης, έχουν κιάλα αποδυναμωθεί μέσα σε ένα ορμαγδό πληροφοριών. Κάθε εποχή, διαθέτει και τη δική της αντίληψη για τη μόρφωση, αυτό όμως δε σημαίνει πως η μόρφωση, αλλάζει χαρακτήρα:

«...Βασική διαφορά ως προς τις παλαιότερες αντιλήψεις μορφώσεως, αφορά την καλλιτεχνική αγωγή. Το τάλαντο αποτελεί φυσικά βασική προϋπόθεση. Και γι' αυτό ελέγχεται ως προς τούτο, με μεγάλη προσοχή: η δεξιοτεχνία και η αίσθησις του καλλιτεχνικού σχεδίου –ελευθέρου και

Zaha Hadid, Wolfsburg Science Centre [από το Autodesk, Vision and Reality, 2002]

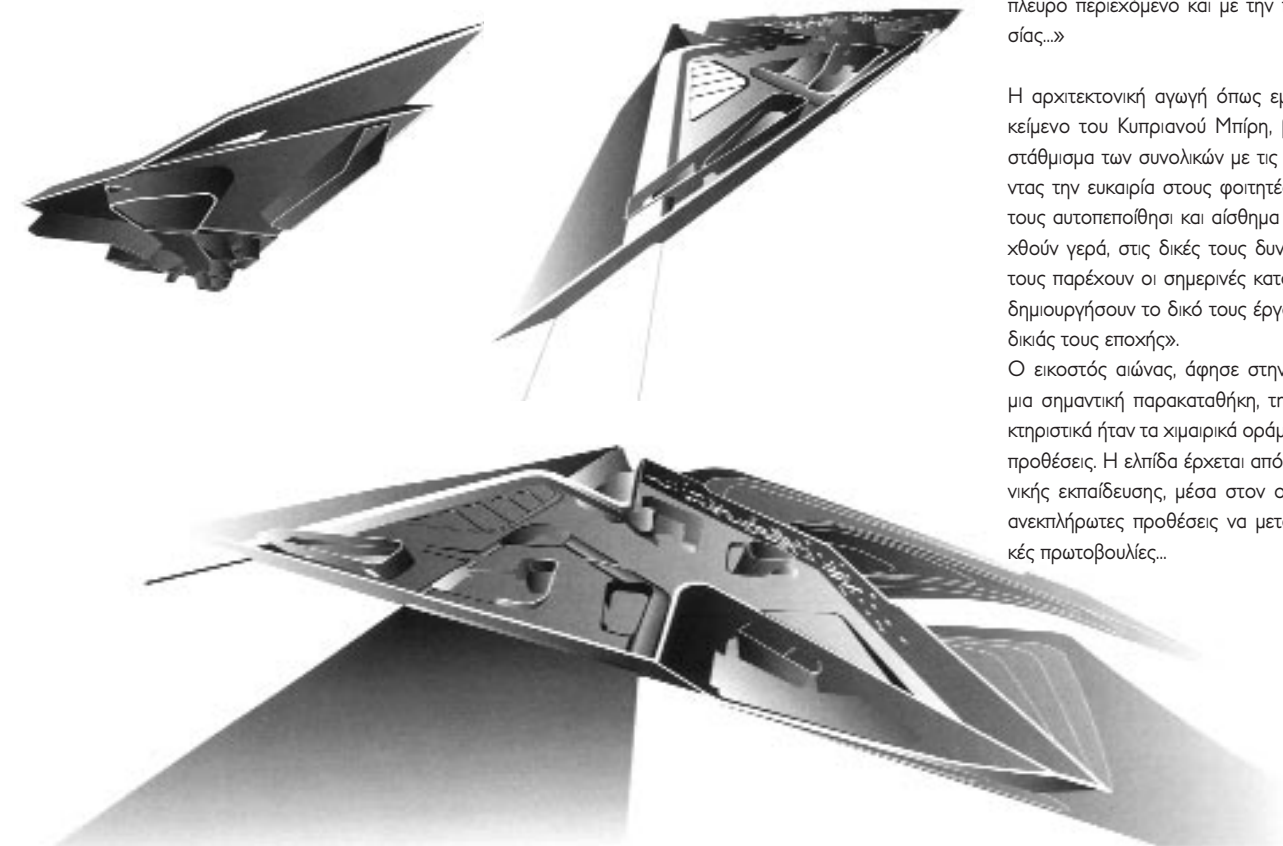

γραμμικού– η πλαστική αντίληψη, η έκφραση της αρμονίας του σχήματος, του όγκου και της μορφής, του χρώματος, του τόνου και της συνθέσεως γενικά. Δεν αρκούν όμως αυτά για τον νέο αρχιτέκτονα. Πρέπει ακόμη, πρώτον να εξακριβωθεί εάν πρόκειται περί υψηλού δομικού καλλιτεχνικού ταλέντου και όχι περί παρεξηγήσεως ζωγραφικού ή γλυπτικού, που έχει τελείως διάφορο χαρακτήρα. Δεύτερο πρέπει να διαπιστωθεί και να διασφαλιστεί μήπως το τάλαντο άφορα απλή δεξιοτεχνική ικανότητα ή επιφανειακή αναϊολόγητη διαίσθηση, και δεν ανταποκρίνεται –όπως επιβάλλεται, για το ιδίωμα καλλιτεχνικό έργο– σε βαθύτερη στοχαστική τεκμηρίωση του ωραίου. Αν συνο-

δεύεται δηλαδή με βαθιά καλλιτεχνική γνώση, διάθεση για αισθητική διερεύνηση και είσδυσις, και με ικανότητα ωρίμου καλλιτεχνικής κρίσεως. Εξαιρετικό στοιχείο διασφαλίσεως αυτών των ικανοτήτων, αποτελεί η ταυτόχρονος βασική μόρφωση των νέων Αρχιτεκτόνων στις θετικές επιστήμες και γενικά η υψηλή πνευματική στάθμη κατάρτισής των... Η δυσκολία, τέλος, που είναι φυσικό να προκύπτει σήμερα από το πλήθος, την ειδικότητα, την έκτασις και το βάθος των περιοχών μορφώσεως (καλλιτεχνικής, ιστορικής ερεύνης, επιστημονικής τεχνολογίας κλπ.), ιδίως στα πρώτα χρόνια της γνωσιολογικής συγκεντρώσεως, καταβάλλεται προσπάθεια να αντιμετωπισθεί με τη συγχώνευσή τους κατά τις ασκήσεις σε ενιαία συνθετικά θέματα με πολύπλευρο περιεχόμενο και με την προαγωγή της συνεργασίας...»

Η αρχιτεκτονική αγωγή όπως εμφανίζεται μέσα από το κείμενο του Κυπριανού Μπίρη, βασίζεται στο αρμονικό στάθμισμα των συνολικών με τις ειδικές θεωρήσεις, δίνοντας την ευκαιρία στους φοιτητές «να μορφώσουν μέσα τους αυτοπεποίθησις και αίσθημα σιγουριάς, για να στηριχθούν γερά, στις δικές τους δυνάμεις και στα μέσα που τους παρέχουν οι σημερινές κατακτήσεις. Και μ' αυτά, να δημιουργήσουν το δικό τους έργο, αντιπροσωπευτικό της δικιάς τους εποχής».

Ο εικοστός αιώνας, άφησε στην ελληνική αρχιτεκτονική μια σημαντική παρακαταθήκη, της οποίας βασικά χαρακτηριστικά ήταν τα χιμαίρικα οράματα και οι ανεκπλήρωτες προθέσεις. Η ελπίδα έρχεται από το χώρο της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης, μέσα στον οποίο μπορούν αυτές οι ανεκπλήρωτες προθέσεις να μετατραπούν σε δημιουργικές πρωτοβουλίες...

Αποσπάσματα Ισαάκ Σαπόρτα και Άρη Κωνσταντινίδη

«...Φανερό είναι, λοιπόν πως ο αρχιτέκτονας δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τα πρακτικά και λειτουργικά προβλήματα μιας κοινωνίας. Όσο φανερό είναι πως και μια κοινωνία δεν μπορεί να σταθεί χωρίς τον αρχιτέκτονα της, δηλαδή το μορφοποιό των πρακτικών λειτουργιών της ζωής της.

...Και έτσι που ο ο αρχιτέκτονας να βλέπει και να πλάθει το κάθε χτύμα του σαν ένα κάτοπτρο της ζωής που την ζει και ο ίδιος. Μιας ζωής που δεν θα δικαιώνεται μονάχα από τις τεχνικές και μηχανιστικές κατακτήσεις της μιας ή της άλλης στιγμής, αλλά που θα δείχνει πως λογαριάζει και ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο, δηλαδή και για το πνευματικό του ανάστημα και για την ηθική του υπόσταση και για το μέτρο που θα καθορίζει τον ψυχικό του κόσμο.

...το κάθε αρχιτεκτόνημα δεν γίνεται έργο και μορφή παρά από τη στιγμή που θα δικαιώνει την ύπαρξή του μέσα από μια πρακτική και λειτουργική ανάγκη... αυτό είναι η ικανότητα (του αρχιτέκτονα) στο να υπηρετεί τη ζωή και τους ανθρώπους της, σε όλες τις πιο αληθινές ανάγκες της (δηλαδή και στις ψυχικές και στις ηθικές και στις συναισθηματικές ανάγκες που έχει η κάθε ζωή στον κάθε άνθρωπο και σ' αυτές (τις πιο αληθινές ανάγκες και λειτουργίες) να δίνει την πιο κατάλληλη μορφή, στην κάθε περίπτωση, στην κάθε χρονική στιγμή».

(Άρης Κωνσταντινίδης, Για την Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1987)

«Πιστεύω ότι η Αρχιτεκτονική είναι λιγότερο ένα επάγγελμα και περισσότερο μια κλίση... κάποιος θα έπρεπε να γίνει αρχιτέκτονας, επειδή δεν υπάρχει τίποτε άλλο να κάνει στην ζωή του, παρά να εκφράσει τη δημιουργική του ορμή και να συνεισφέρει στους συνανθρώπους του. Νομίζω ότι υπάρχει μεγάλη ανάγκη γι' αυτό το σπάνιο ζώο, τον αντικομφορμιστή, έναν άνθρωπο αρκετά ζωντανό να έχει πεπειθήσεις και αρκετά γενναίο να τις υποστηρίζει... η ποιητή είναι μεγάλη για τα λίγα άτομα που τολμούν να είναι διαφορετικά και δεν μπαίνουν στα καλούπια που

έχουν ετοιμαστεί γι' αυτούς από την κοινωνική προκατάληψη ή τον γενικά αποδεκτό κομφορμιστικό τρόπο σκέψης...

...να κάτι που λέω στους φοιτητές μου: πάρα πολλοί αρχιτέκτονες βιάζονται να ασπασθούν τις τελευταίες φαντασιοπληξίες της αρχιτεκτονικής, ενώ πάρα πολύ λίγη έμφαση δίνεται στη διερεύνηση κάθε παρουσιαζόμενου σχεδιαστικού προβλήματος... και στο να αφήνεται η αρχιτεκτονική να αναπτυχθεί μέσα από την ουσία του προβλήματος και όχι να της επιβάλλεται μια προκαθορισμένη μορφή...

(Ισαάκ Σαπόρτα συνέντευξη στην The Atlanta Journal and Constitution 22.8.1965)

«...καμμιά αρχιτεκτονική δεν θα έπρεπε να θεωρείται χωρίς το φυσικό, ανθρώπινο και ανθρωπογενές περιβάλλον της. Κάποιος που ασχολείται με την αρχιτεκτονική στην Ατλάντα πρέπει να ξεκινήσει με την κατανόηση της φυσικής ομορφιάς που υπάρχει γύρω μας, τα δένδρα, τις λίμνες τα ποτάμια και το ελαφρό κυματιστό τοπίο. Ύστερα να κοιτάξει τους ωραίους άνδρες, τις γυναίκες και τα παιδιά, το ζεστό και ζωντανό χαρακτήρα και την ευκολία να πλησιάζουν ο ένας τον άλλο, συμμετέχοντας στη χαρά και τη λύπη... Εμείς οι αρχιτέκτονες θα έπρεπε μέσα σ' αυτό το πλαίσιο που διαμορφώνουν η φύση, το κλίμα και η ζωντανή και ενθουσιώδης ανθρώπινη παρουσία, να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε ένα ανθρωπογενές περιβάλλον αντίξο των συμπολιτών μας...»

(Ισαάκ Σαπόρτα, εισαγωγή στο Λεύκωμα των Αρχιτεκτόνων της Ατλάντα. Ο Σαπόρτα, στο Λεύκωμα αυτό δεν έδωσε σχέδια ή φωτογραφίες έργων του όπως οι άλλοι αρχιτέκτονες, αλλά το πιο πάνω κείμενο και τα δύο σκίτσα που δημοσιεύονται εδώ).

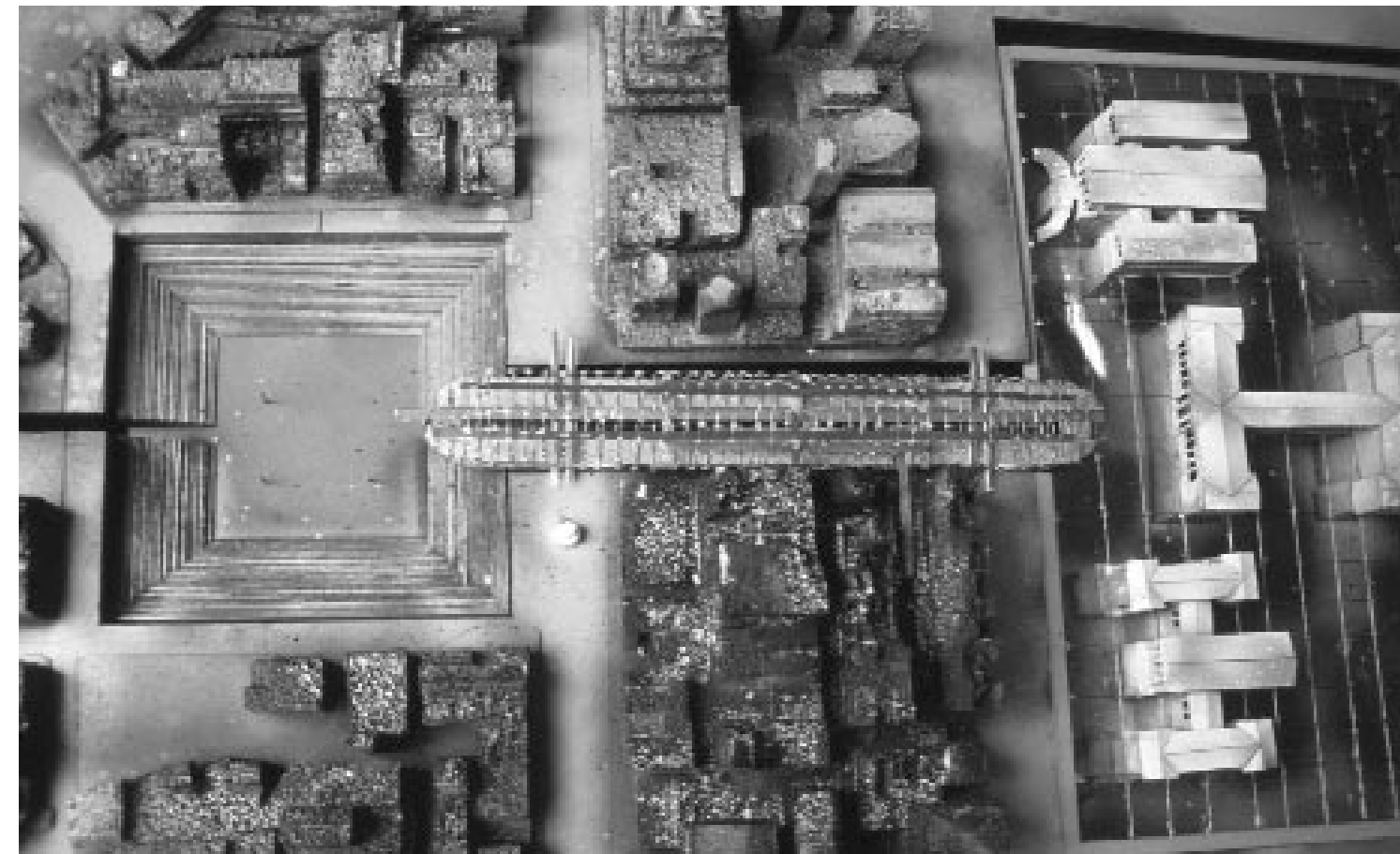
Τα αποσπάσματα από τα δύο αυτά κείμενα του Ι. Σαπόρτα, αναδημοσιεύονται από το περιοδικό Εν Βόλω του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας του Δήμου Βόλου, τεύχος 6/2002

Η πρόκληση της διδασκαλίας

του Δημήτρη Φιλιππίδη, αρχιτέκτονα

Η πρόκληση της διδασκαλίας θα είναι πάντα συνδυασμός δέους και απελπισμένης τόλμης. Γιατί δεν υπάρχει τίποτα πιο επίφοβο από την αντιπαράθεση με ένα ακροατήριο που πρέπει να κατακτήσεις. Αντιπαράθεση, γιατί ο δάσκαλος κρίνεται και βαθμολογείται κάθε λεπτό της ώρας και οι αντιδράσεις διαβάζονται σχεδόν αυτόματα, ακόμα και στις πιο κλειστές φυσιογνωμίες από κάτω, στην τάξη. Είναι σαν να δίνεις συνέχεια εξετάσεις έχοντας επίγνωση πως κανείς δεν πρόκειται να σου χαριστεί. Αυτή η επίγνωση, που προκαλεί ανεξέλεγκτο πανικό, παράδοξα συνδυάζεται με την

αναθεωρήσεις, χωρίς συνεχείς προσπάθειες. Έτσι και αλλιώς, η διδασκαλία είναι η περιοδική επιστροφή στον τόπο του εγκλήματος, κάτι σαν την εναλλαγή των εποχών του χρόνου. Κάνεις κάτι που διαρκεί μερικούς μήνες, αυτό προχωράει με τον τρόπο του και κάποτε τελειώνει για να πάρεις μια ανάσα. Και να, που πάλι σκέφτεσαι τι θα κάνεις πιο πέρα, τι θα είναι αυτό το άλλο που έρχεται, πώς θα αποφύγεις τα προηγούμενα λάθη. Μέσα μου κουβαλώ συσσωρευμένες αποτυχίες και επιτυχίες από το παρελθόν, πράγμα που αλλοιώνει τις αντιδράσεις μου σε ό,τι συμβαί-

παίτηση να επιβληθείς στο κοινό πείθοντας με την παρουσία σου. Κατάκτηση σε αυτή την περίπτωση σημαίνει: να τους κερδίσεις με το μέρος σου, κατανικώντας τις έμφυτες αντιστάσεις τους και τα φράγματα αδράνειας που έχουν σηκώσει για λόγους αμυντικούς. Είναι, κατά κάποιο τρόπο, ένα στοίχημα που βάζεις με τον εαυτό σου ότι θα κερδίσεις τη μάχη παρ' όλα τα ενάντια προγνωστικά. Τίποτε δεν είναι πιο λανθασμένο από το μύθο ότι φτάνει κανείς εκεί που έφτασε με το πρώτο, χωρίς αμφιβολίες και

νει μέσα στην τάξη. Δεν είχα ποτέ την πολυτέλεια να μένω αργός. Η εξέλιξη δεν ήρθε από μόνη της. Γρήγορα κατάλαβα ότι δεν έφτανε η βελτίωση μόνο του τι διδασκώταν αλλά χρειαζόταν αναθεώρηση του πώς γινόταν η διδασκαλία: δηλαδή αλλαγή όλου του σκηνοικού του έργου. Δοκίμασα διάφορους τρόπους, ξεκινώντας από τους πιο βατούς –να ήταν άραγε σύμπτωση ότι ήταν ίσως και οι περισσότερο συμβατικοί; δεν το ξέρω– και σταδιακά, όσο αποκοτούσα

εμπειρίες στην τάξη και στην πράξη, προχωρώντας με καινούριες υποθέσεις εργασίας. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναπαραστήσω μέσα από πόσα στάδια πέρασα, μέσα από πόσο βασανιστικές αμφιβολίες και παλινδρομήσεις.

Δεν είναι ποτέ εύκολο να αναγνωρίσεις σε ποιον και τι ακριβώς χρωστάς. Αυτά βγαίνουν στο φως συμπτωματικά. Η μνήμη πάντα μας παίζει παιχνίδια. Δεν θα ξεχάσω τον ενθουσιασμό μου σε κάθε τέτοια συνάντηση καθώς άνοιγε το μυαλό μου. Δεν έλειψαν άλλωστε ποτέ οι περιπτώσεις που ανακαλύπτω ότι εκείνο που σκέφτηκα το είχε ήδη πει κάποιος δέκα-είκοσι χρόνια νωρίτερα. Από τη μια μεριά είναι επιβεβαίωση πως πάω καλά και από την άλλη, η αίσθηση πως έχω αργήσει απελπιστικά, ότι αυτά οπουδήποτε αλλού θα είχαν δρομολογηθεί εδώ και χρόνια. Τουλάχιστον έχεις την παρηγοριά πως βρίσκεσαι σε καλή συντροφιά. Φαντάζεσαι όλες αυτές τις συναντήσεις σαν κάτι ζωντανό, υπαρκτό. Μιλάς και τους αισθάνεσαι πίσω από την πλάτη σου. Κρατάς τα βιβλία τους στο χέρι και τα δείχνεις στην τάξη, και είναι σαν να μιλάς για κάποιο μακρινό φίλο ή συγγενή.

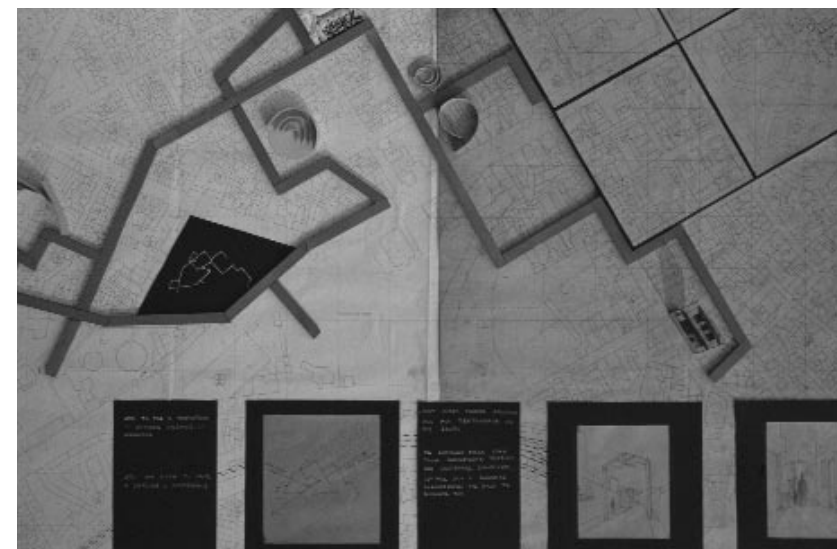
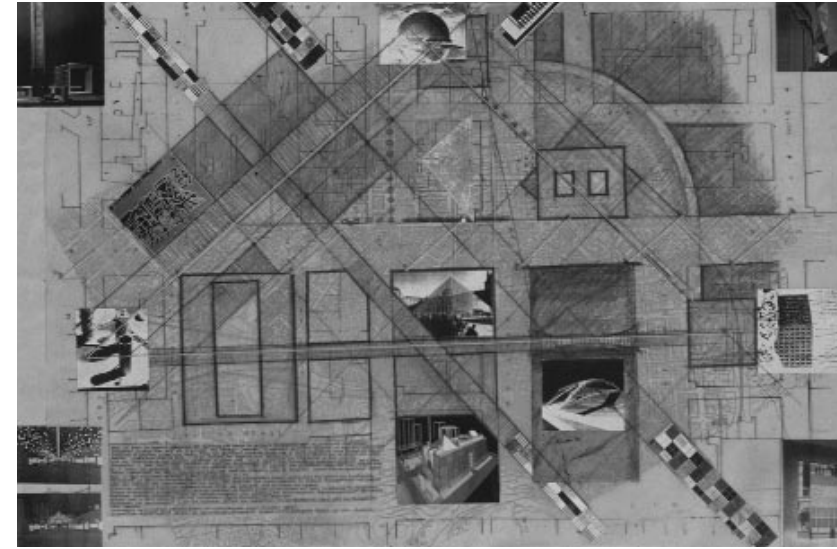
Το μάθημα, ύστερα από διαδοχικούς μετασχηματισμούς κατέληξε να αναφέρεται στην ανάγνωση, στο διάβασμα του αστικού ιστού στο κέντρο της πόλης, ως τρόπο αναζήτησης του νοήματός της. Όσα ακολουθούν περιγράφουν μια σχετικά πρόσφατη –αλλά όχι αναγκαστικά την τωρινή– οργάνωσή του.

Η «εκπόνηση» (πόσο ακριβής, αλήθεια, λέξη) της άσκησης γίνεται με τη βοήθεια της τεχνικής του παιχνιδιού, αφού το παιχνίδι έχει και διδακτικές ιδιότητες, μας μαθαίνει κάτι χρήσιμο άμεσα και απρόσκοπτα. Έτσι οι σπουδαστές καλούνται να επινοήσουν ένα παιχνίδι με αντικείμενο την πόλη. Το παιχνίδι αυτό, όπως κάθε παιχνίδι, θα έχει προκαθορίσει τους κανόνες λειτουργίας του. Επίσης, θα διαθέτει φυσική έκφραση, δηλαδή θα επινοηθεί και η μορφή του. Όπως κάθε παιχνίδι, πάλι, αυτή η «κατασκευή» θα έχει εσωτερική λογική – δηλαδή θα θέλει κάτι να πει και θα πρέπει να βρει τον κατάλληλο τρόπο για να το εκφράσει.

Η άσκηση που επεξεργάζονται οι σπουδαστές είναι, τελικά, ένα τέτοιο παιχνίδι – δεν θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο. Αν η πρόταση που κάνουμε στην «πραγματική ζωή» καθοδηγείται υποτίθεται νομοτελειακά προς την εφαρμογή, η πρόταση επέμβασης που εκπονείται στη διάρκεια των σπουδών είναι η προετοιμασία του σπουδαστή για ό,τι θα επακολουθήσει, άρα από τη φύση της και αυτή ένα «παιχνίδι». Ο χωρισμός της τάξης σε ομάδες (όπου κάθε άτομο αναγκάζεται να συνεργαστεί με άλλους) και η συμμετοχή όλων των ομάδων σε κοινές παρουσιάσεις (όπου όλοι μαζί εκτελούν τέτοιες 'ασκήσεις' κοινωνικοποίησης) αποτελούν την πρωτοβάθμια, τη διαδικαστική έκφραση του παιχνιδιού. Το ίδιο το περιεχόμενο του παιχνιδιού αποτελεί τη δευτεροβάθμια, τη σημασιολογική του έκφραση. Με αυτό τον τρόπο, η άσκηση –μάλλον, καλύτερα: η εξάσκηση– γίνεται με τη μορφή ενός «κυνηγιού του θησαυρού».

Οι παίκτες παίρνουν ορισμένες στοιχειώδεις οδηγίες στην εκκίνηση –κάτι που αντιστοιχεί στη θεωρητική κάλυψη του μαθήματος– και αναλαμβάνουν, με βάση ορισμένα «σημάδια» που έχουν κατάλληλα χωροθετηθεί μέσα στην πόλη (που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ανάγνωσή της) να ακολουθήσουν την «απορεία» που στο τέλος θα τους οδηγήσει στο «θησαυρό» – δηλαδή στην ολοκλήρωση του κύκλου με την πρόταση επέμβασης.

Πρόκειται δηλαδή για μια αλληγορία για το περιεχόμενο,

το ρόλο, την πληρότητα και την αποτελεσματικότητα μιας σύγχρονης πολεοδομικής επέμβασης στον αστικό ιστό, τουλάχιστον σύμφωνα με τις σημερινές αντιλήψεις για το ποιος θα έπρεπε να είναι ο ρόλος της πολεοδομίας. Ειδικά για την περίπτωση της άσκησης πολεοδομίας, πρόθεσή μου είναι να διδάξω έναν τρόπο αντίληψης, άρα και αντιμετώπισης, της πόλης-όπως-είναι-ακριβώς, με τη χρήση σύγχρονων τρόπων αναγνώρισης του «αστικού τοπίου». Περιμένω ένα ζύπνημα της συνείδησης γι' αυτό το τόσο περιφρονημένο και σε πολλούς αδιάφορο περιβάλλον μέσα στο οποίο ζούμε. Εκείνο που μένει μέσα από τα μαθήματα ήταν μια άλλη αίσθηση για τα πράγματα, η γνωριμία, η πρώτη επαφή με τη βιωματική γλώσσα της αισθητής εμπειρίας πλάι στην αναλυτική γλώσσα της επιστήμης. Από τα παραπάνω έχει ίσως φανερί η δυσχέρεια εκφοράς ενός λόγου που οφείλει να μείνει πιστός σε μια νέα θεώρηση της διδασκαλίας γενικά, και όχι μόνο μιας άλλης πολεοδομίας. Και την ίδια στιγμή, με μεταφέρει με αντικειμενικό τρόπο στον σπουδαστή τα όσα διαδραματίζονται διαχρονικά ή συγχρονικά.

Ο καθαρά επιστημονικός λόγος δεν επαρκεί γιατί θα βραχυκύκλωνε τη συζήτηση σε συμβατικές πορείες, από όπου δεν υπάρχει τρόπος άμεσης μετάδοσης της ουσίας του μαθήματος. Το καθαρά προσωπικό ύφος από την άλλη μεριά, ενώ δυνητικά θα κάλυπτε καλύτερα τις ιδιοτυπίες του μαθήματος, θα συναντούσε εμπόδια στη δημιουργία μιας απόστασης από τα γεγονότα. Γι' αυτό ο λόγος πότε παρεκκλίνει προς τη μια κατεύθυνση και πότε προς την άλλη. Αυτός ο δικασμός, που δεν είναι τυχαίος ή μονοσήμαντος, φοβάμαι ότι διακρίνεται ακόμα περισσότερο όταν δοκιμάζω να εξηγήσω τον τρόπο που γίνεται το μάθημα.

Για τη διεξαγωγή του μαθήματος, κατέληξα με τον καιρό σε έναν λίγο-πολύ κοινό τύπο οργάνωσης, δίνοντας έμφαση στην κρίσιμη σχέση δασκάλου με σπουδαστές. Στην τόσο γνωστή έννοια της επικοινωνίας και αλληλεξάρτησης. Η ύλη που περιέχεται στα οποιαδήποτε ειδικά συγγράμματα που μοιράζονται δεν αναπτύσσεται ποτέ διεξοδικά ή δεν αναφέρεται καν ως η επίσημη γνώση, μια και μπορεί κανείς εύκολα να ανατρέξει στα σχετικά κεφάλαια των βιβλίων, αν αισθανθεί μια τέτοια ανάγκη. Αντίστροφα, βάζω έμφαση στη συνθετική θεώρηση των διάσπαρτων πληροφοριακών στοιχείων και μεθόδων ανάλυσης, ώστε οι σπουδαστές να αποκτήσουν δικό τους μηχανισμό αντίληψης και ερμηνείας των φαινομένων. Με άλλα λόγια, ζητούμενο είναι η ταχύτερη ανάπτυξη μιας μεθόδου, ενός κριτικού εργαλείου, που θα βοηθήσει να καταλάβουν όχι μόνο τι είναι πολεοδομία αλλά και οτιδήποτε άλλο θα τύχει αύριο στο δρόμο τους.

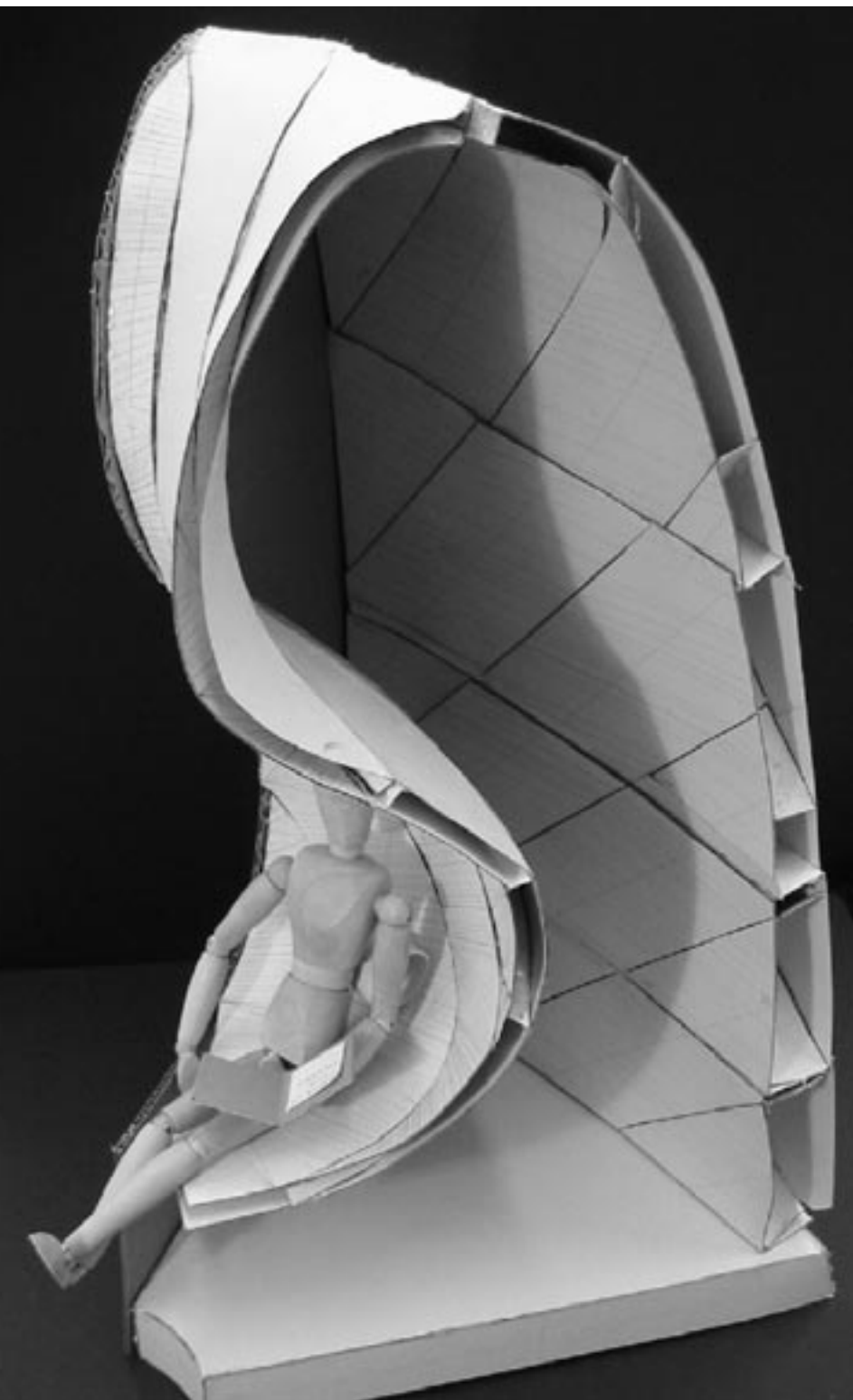
Είναι εφόδιο λοιπόν μιας άλλης παιδείας, που δεν στοχεύει στην άμεση εφαρμογή αλλά μπορεί να αποδειχτεί ότι έχει σημαντική αξία στην περίπτωση που βρίσκεται κανείς σε απρόβλεπτο περιβάλλον, χωρίς δεκανίκια. Δηλαδή στους νέους δρόμους που συνέχεια θα ανοίγονται στο επάγγελμά μας μελλοντικά.

Σημείωση

Τα παραπάνω είναι απόσπασμα ανέκδοτου κειμένου πάνω στο ίδιο θέμα

Μία πρότυπη μέθοδος εισαγωγής στον υπολογιστικά υποβοηθούμενο σχεδιασμό

του **Σωτήρη Δ. Κωτσόπουλου***, αρχιτέκτονα

Περιγράφεται μια υπολογιστικά υποβοηθούμενη προσέγγιση του σχεδιασμού κατάλληλη για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση. Σκιαγραφούνται τα κυριότερα χαρακτηριστικά της και εξετάζεται η σχέση της με τις παραδοσιακές μεθόδους. Τέλος, συζητείται ποιος θα ήταν ο προτιμότερος χρόνος και τρόπος για την εισαγωγή της σε ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα διδασκαλίας της αρχιτεκτονικής.

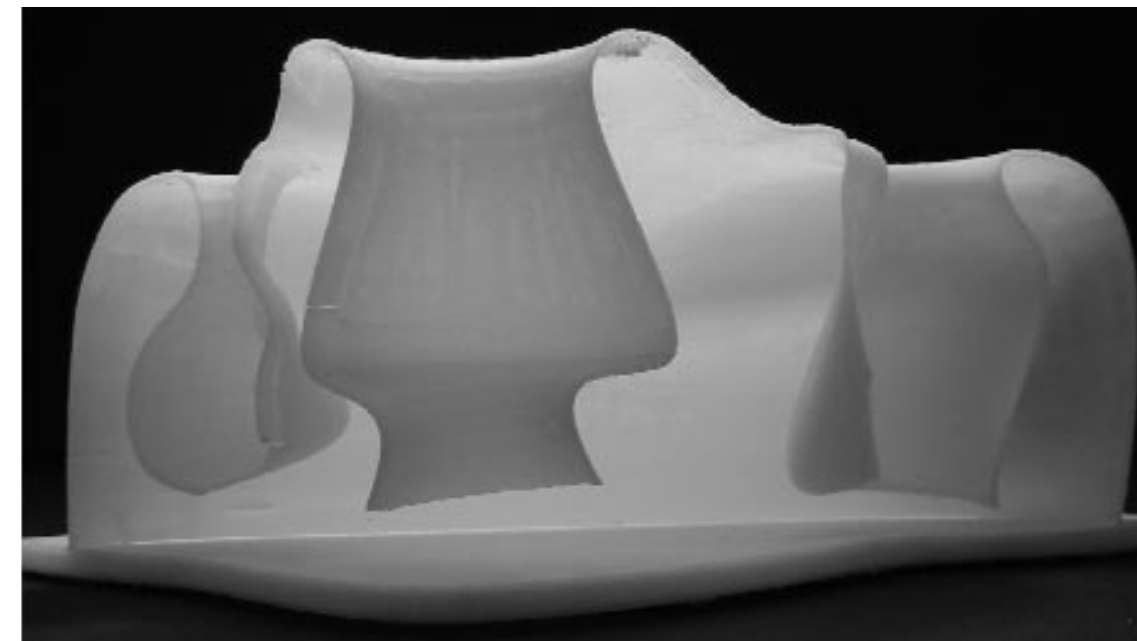
Πριν προταθεί μια νέα προσέγγιση στη διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, είναι σκόπιμο να εξετασθούν οι λόγοι που δικαιολογούν την ύπαρξή της. Το βασικό πρακτικό κίνητρο για την εισαγωγή μιας υπολογιστικά υποβοηθούμενης προσέγγισης σε ένα πρόγραμμα διδασκαλίας της αρχιτεκτονικής, είναι να δοθεί στους σπουδαστές ένα νέο μέσο σχεδιασμού (computer) και να γίνει κατανοητή η έκταση και το είδος των δυνατοτήτων του. Δεν προτείνεται η ολοκληρωτική αντικατάσταση των παραδοσιακών μεθόδων από καινούργιες που βασίζονται αποκλειστικά στην χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. Άρα το ζητούμενο δεν είναι πώς θα αντικατασταθεί η υπάρχουσα προσέγγιση, αλλά πώς θα συμπεριληφθεί επιτυχώς η νέα. Η άποψη που διατυπώνεται εδώ είναι πως η προσέγγιση της αρχιτεκτονικής με βάση τη θεωρία του υπολογισμού και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μπορεί να συνυπάρξει αρμονικά με τις παραδοσιακές προσεγγίσεις και να λειτουργήσει συνεκτικά μεταξύ των διαφορετικών γνωσιολογικών τομέων της διδασκαλίας. Η κατανόηση του σχεδιασμού μέσω της θεωρίας του υπολογισμού μπορεί να αποτελέσει καινούργιο μέσο ανάλυσης και κατανόησης αυτών που σχεδιάζουμε κι αυτών που σχεδιάζουν οι άλλοι. Σταθερή προϋπόθεση παραμένει η απαίτηση για εποπτική θεώρηση, όπως τη θέτει η θεωρία του υπολογισμού να ενεργεί σαν κίνητρο για να δει και να εξηγήσει κανείς τα πράγματα από διαφορετική σκοπιά.

Η θεώρηση του σχεδιασμού σαν ένα είδος υπολογισμού με γραμμές, επίπεδα και στερεά, με βάση ένα σύνολο κανόνων που καθορίζουν πώς τα στοιχεία αυτά μετέχουν σε «συνθέσεις», σχετίζεται τόσο με τη δράση του σπουδαστή στο σχεδιαστήριο ή τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, όσο και με την ικανότητά του να αναλύει και να ερμηνεύει τη χτισμένη αρχιτεκτονική που βλέπει γύρω του, ή την αρχιτεκτονική άλλων εποχών και πολιτισμών. Στην ιδανική περίπτωση η εισαγωγή σε μια τέτοια θεώρηση πρέπει να γίνεται παράλληλα με την εισαγωγή στην αρχιτεκτονική σύνθεση, περιλαμβάνοντας κάποιο μικρό υποχρεωτικό και κάποιο προαιρετικό μέρος. Η εκμάθηση σχεδιαστικών προγραμμάτων είναι σκόπιμο να μην εξισώνεται σε σπουδαιότητα με την ενασχόληση του σπουδαστή με τα μικρά και μεγάλα ερωτήματα που τίθενται στο σχεδιαστήριο. Η κατανόηση της έννοιας «υπολογισμός» πρέπει να τίθεται

ανεξάρτητα από τη χρήση συγκεκριμένων πακέτων software. Ο G. Stiny (1978) υποστηρίζει πως «επειδή ένας αλγόριθμος πρέπει να αποσπαστεί με λεπτομέρεια, ακόμα και η προσπάθεια να κατασκευαστεί ένας αλγόριθμος για μία δοσμένη διαδικασία παρέχει ένα εξαιρετικό μέσο για τη διερεύνηση της διαδικασίας σε όλα της τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες» και άρα ένα καλό μέσο διδασκαλίας. Στην αντιμετώπιση των υπολογιστών σαν διδακτικό μέσο, η διδασκαλία αποδεικνύεται πιο αποδοτική όταν τα άτομα καλούνται να οργανώσουν τα προσωπικά τους «κνοήματα» και να τα αποκρυσταλλώσουν στην μορφή κάποιου προϊόντος ή αντικείμενου. Η μέθοδος που

αποκωδικοποίησης (compilers) ή διασυνδετικών διατάξεων (interfaces).

Με το σημερινό ρυθμό ανάπτυξης εξεζητημένων σχεδιαστικών προγραμμάτων αργά ή γρήγορα οι σπουδαστές αισθάνονται περιορισμένοι από τις τεχνικές που μπορούν να εφαρμόσουν στα όρια των αυτοσχεδίων προγραμμάτων τους. Για το λόγο αυτό, η χρήση σχεδιαστικών προγραμμάτων παραγωγής δεν μπορεί τελικά να αποκλειστεί. Όμως τα ψηφιακά αυτά μέσα, επισημαίνονται οι R. Coyne και A. Snodgrass (1993), πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν «μέσα συνεργασίας» και σαν βοηθήματα που κάνουν

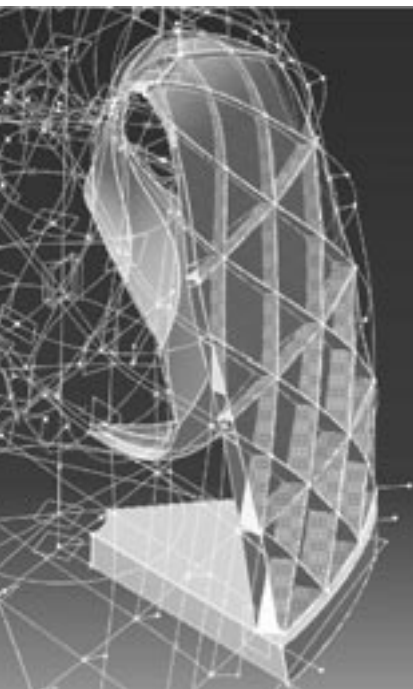
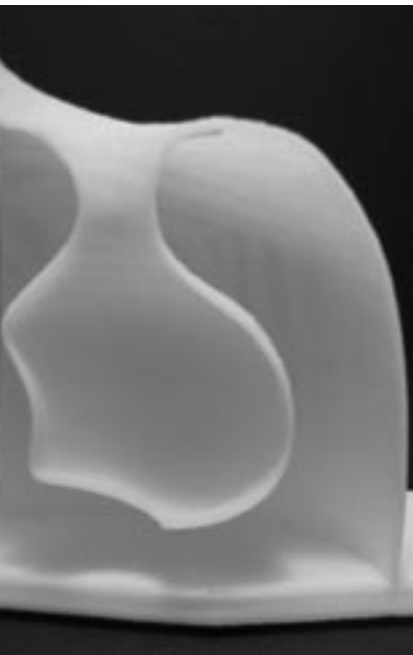

παρουσιάζεται εδώ βασίζεται στη χρήση του υπολογιστή σαν μέσο δημιουργικής έρευνας και όχι αναπαράστασης.

Εκπαιδευτικά υποστηρίζεται η χρήση ποικίλων υπολογιστικών τεχνικών όπως αυτής των «γραμμιακών» σαν μια προσέγγιση με συνδυαστικό χαρακτήρα,² αλλά και η χρήση ιδιοκατασκευασμένων προγραμμάτων. Ανεξάρτητα από την καθαυτή χρησιμότητα των αυτοσχεδίων προγραμμάτων στη διερεύνηση και αποσαφήνιση της δομής των συνθέσεων, η γνώση προγραμματισμού κάνει τα πακέτα CAD –που ούτως ή άλλως χρησιμοποιούν οι αρχιτέκτονες– ασύγκριτα πιο διαφανή ως προς τον τρόπο λειτουργίας και τους περιορισμούς τους. Όμως, οι περισσότερες γλώσσες προγραμματισμού είναι σύνθετες και η εκμάθησή τους απαιτεί εκτεταμένο χρόνο ώστε να μπορεί κανείς με ευχέρεια και να εκφράζεται με αυτές. Ο N. Negroponte (1975) επισημαίνει: «το παιδαγωγικά κρίσιμο ζήτημα είναι... η επιστροφή στη μικρή επένδυση χρόνου... η αμεσότητα είναι σημαντικός παράγοντας για την εισαγωγή στην επιστήμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών».³ Η εισαγωγή στον υπολογιστικά υποβοηθούμενο σχεδιασμό (ΥΥΣ) είναι προτιμότερο να γίνεται με απλές τεχνικές που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα στα πλαίσια των μεγάλων προγραμμάτων παραγωγής. Οι τεχνικές αυτές (scripting) οδηγούν συντομότερα σε απτά αποτελέσματα δημιουργώντας κίνητρο στους σπουδαστές να αναζητήσουν περισσότερες λεπτομέρειες. Ακόμα επιτρέπουν τη χρησιμοποίηση μίας προϋπάρχουσας σχεδιαστικής-υπολογιστικής πλατφόρμας χωρίς την ανάγκη ειδικών διατάξεων

δυνατή ή βελτιώνουν μια συγκεκριμένη δραστηριότητα.⁴ Η προτίμηση προς το απλό πρέπει να παραμένει και πάλι ο βασικός άξονας.

Εκτός από τη διδασκαλία τεχνικών προγραμματισμού το διδακτικό περιεχόμενο μιας υπολογιστικής προσέγγισης του σχεδιασμού πρέπει να ενθαρρύνει την έρευνα σε θέματα σχετικά με την ιστορία των υπολογιστικών μεθόδων και τη σχέση τους με τις ποικίλες προσεγγίσεις του σχεδιασμού, μεθοδικές και μη. Η μικτή εξέταση τεχνικών και φιλοσοφικών ζητημάτων αποκτά εξαιρετικό ενδιαφέρον διευκολύνοντας τους φοιτητές να τοποθετούν τις επιλογές τους μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο. Είναι σημαντικό να μπορεί κανείς να εξηγήσει πώς και γιατί μία συγκεκριμένη υπολογιστική τεχνική είναι κατάλληλη για την έκφραση μιας δημιουργικής διαδικασίας. Οι πιο «αποδοτικές» από αυτές τις τεχνικές μπορούν να ξαναχρησιμοποιηθούν από τον σπουδαστή σε ανάλογες περιπτώσεις. Ο εργαστηριακός αυτός τρόπος δουλειάς βρίσκει εφαρμογή όχι μόνο στο σχεδιασμό αλλά και σε όλες τις ερευνητικές διαδικασίες της επιστήμης. Εκτός από τη σύνθεση, οι υπολογιστικές τεχνικές βρίσκουν χρήση στην ανάλυση του σχεδιασμού. Ασκήσεις ανάλυσης μπορούν να διδάσκονται σε συνεργασία με τη μορφολογία, ή την ιστορία της αρχιτεκτονικής. Η συνύπαρξη επάλληλων εποπτικών σημείων ανάλυσης, όπως το ιστορικό, το μορφολογικό, το υπολογιστικό, κλπ., οξύνει την κρίση των σπουδαστών καθώς επιχειρούν να εξηγήσουν τα έργα της αρχιτεκτονικής. Αναπτύσσοντας έναν ώριμο προσωπικό τρόπο αντίληψης και κατανόησης οι σπουδαστές αποφεύγουν την αβασάνιστη

μίμηση αυτού που απλά τους εντυπωσιάζει. Κατανώντας τις αρχές μιας αρχιτεκτονικής προσέγγισης, μπορούν ενδεχομένως να αναπτύξουν τις πρωτότυπες ιδέες τους σε συνάρτηση με τις αρχές αυτές.

Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα: πόσο είναι αναγκαία η διδασκαλία συγκεκριμένων υπολογιστικών πακέτων μέσα στο πρόγραμμα σπουδών της αρχιτεκτονικής σχολής; Η διδασκαλία τέτοιων προγραμμάτων συνήθως οργανώνεται με δύο εναλλακτικούς τρόπους. Ο πρώτος είναι επικεντρώνοντας σε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα και παρέχοντας ένα αμιγώς τεχνικό είδος διδασκαλίας που περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά παραδείγματα. Η προσέγγιση αυτή προετοιμάζει τους σπουδαστές να εφαρμόσουν ανάλογες τεχνικές στο αρχιτεκτονικό στούντιο, όπου κατά κανόνα οι διδάσκοντες δεν είναι καταρτισμένοι στα υπολογιστικά μέσα. Ενώ αποδεικνύεται αποτελεσματική στην προετοιμασία σπουδαστών-σχεδιαστών απονεκρώνει τις δημιουργικές προεκτάσεις του ΥΥΣ και περιορίζει τον υπολογιστή σε μέσο αναπαραστάσης. Ο δεύτερος εναλλακτικός τρόπος επιχειρεί να εισάγει την εκμάθηση προγραμμάτων στο στούντιο, αναμιγνύοντας τη διαδικασία των συνθετικών ασκήσεων με την εκμάθηση εντολών software. Ενώ η πρώτη αντιμετώπιση θέτει υπερβολική σημασία στην εκμάθηση ενός συγκεκριμένου υπολογιστικού πακέτου, η δεύτερη δημιουργεί σύγχυση. Οι σπουδαστές δεν έχουν το χρόνο να καταρτιστούν στη χρήση του προγράμματος, ώστε να μπορούν να παράγουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, πράγμα που καταλήγει σε βάρος της διδακτικής διαδικασίας του στούντιο.⁵

Το ερώτημα αν τα σχεδιαστικά προγράμματα πρέπει να αποτελούν ειδικά τεχνικά μαθήματα, ή πρέπει να εισάγονται στα μαθήματα σύνθεσης, ή ακόμα αν δεν πρέπει να διδάσκονται καθόλου στις αρχιτεκτονικές σχολές, τίθεται επίμονα από τις αρχές της δεκαετίας του '80.⁶ Τότε υπήρχαν τρία ή τέσσερα υπολογιστικά πακέτα που μπορούσαν εύκολα να συνυπάρξουν. Όμως σήμερα ο ρυθμός παραγωγής υπολογιστικών σχεδιαστικών μέσων έχει επιταχυνθεί.

Για παράδειγμα, οι δύο εισαγωγικές τάξεις στα υπολογιστικά μέσα αναπαραστάσης, που διδάσκονται οι φοιτητές της αρχιτεκτονικής του MIT κινούνται σε τρεις άξονες: αναπαραστάση, κατασκευή φυσικών διοραμάτων και συναρμολόγηση (representation – building – assemblage). Η πρώτη εισαγωγική τάξη καλύπτει συνοπτικά το θέμα της αναπαραστάσης. Δεν διδάσκονται συγκεκριμένα προγράμματα, αλλά η αποτελεσματική παράλληλη χρήση τους. Η δεύτερη επικεντρώνει στην κατασκευή διοραμάτων από τις ψηφιακές αναπαραστάσεις τους (rapid prototyping) και περιλαμβάνει τη χρήση μηχανημάτων κοπής (laser cutters) και ψηφιακών τρισδιάστατων εκτυπωτών (3d-printers). Επιπλέον, ο ικανοποιητικός χειρισμός databases, η οργάνωση χρονοδιαγραμμάτων και τεχνικών προδιαγραφών, καθώς και η εμπειρία πάνω στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας (teleconferencing), έχουν αναδειχθεί σε σημαντικές ανάγκες, χωρίς κανείς να αναφερθεί στην απαίτηση γνώσης προγραμματισμού για την αποτελεσματική «ενορχήστρωση» όλων των παραπάνω σε αλληλο-υποστηριζόμενα συστήματα.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, η απάντησή μου στο ερώτημα τι υπολογιστικά «πακέτα» πρέπει να διδάσκονται οι σπουδαστές αρχιτεκτονικής και με ποιο τρόπο, δεν απέχει πολύ από την τοποθέτηση του W. Mitchell (1990), σχετικά με

την κατάρτιση μιας γενικής «βιβλιοθήκης» και μιας προσωπικής «λίστας ανάγνωσης»⁷ που πρότείνει για την οργάνωση της αρχιτεκτονικής σχολής του Harvard (GSD) στα τέλη της δεκαετίας του '80. Η άποψη συνοψίζεται στα εξής: η εκμάθηση υπολογιστικών πακέτων αναπαραστάσης πρέπει να παρέχεται ανεξάρτητα από το κανονικό πρόγραμμα της αρχιτεκτονικής σχολής, υπό τη μορφή αυτοτελών εργαστηρίων, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών και χωρίς ο σπουδαστής να λαμβάνει credit για την παρακολούθησή τους. Τα εργαστήρια μπορούν να διδάσκονται όπως τα αντίστοιχα μαθήματα φωτογραφίας, η κατασκευής μοντέλων, που προσφέρονται στις περισσότερες σχολές αρχιτεκτονικής, παράλληλα με το κανονικό πρόγραμμα ή αμέσως πριν την έναρξη ή μετά το τέλος της διδακτικής περιόδου. Το υπολογιστικό υποβοηθούμενο στούντιο –μέρος του κανονικού προγράμματος σπουδών– δεν πρέπει να αναλώνεται στην εκμάθηση τεχνικών αναπαραστάσης, όπως ακριβώς τα παραδοσιακά «αναλογικά» στούντιο δεν περιλαμβάνουν διδασκαλία κατασκευής σχεδίων και μοντέλων. Και στις δύο περιπτώσεις οι σπουδαστές παρουσιάζονται στα στούντιο έχοντας ποικίλες γνώσεις και ικανότητες. Μέλημα των διδασκόντων είναι να εξισορροπούν την ανομοιομορφία των γνώσεων συγκροτώντας ομάδες και οργανώνοντας ασκήσεις που προϋποθέτουν ομαδική δουλειά. Ο διαχωρισμός αναπαραστάσης-σύνθεσης θα επιτρέψει στο ψηφιακό στούντιο, που θα διδάσκεται από κατάλληλα καταρτισμένους αρχιτέκτονες, να επικεντρωθεί στο δημιουργικό τμήμα της δουλειάς που του αναλογεί.

Συνοψίζοντας τη θέση μου σχετικά με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών στην εκπαιδευτική διαδικασία του σχεδιασμού, σκιαγράφησα μια προσέγγιση που περιλαμβάνει τη χρήση ΥΥΣ στο πρόγραμμα σπουδών της αρχιτεκτονικής. Νομίζω πως η στιγμή αυτή της διευθέτησης του ακριβούς ρόλου των ηλεκτρονικών υπολογιστών μέσα στις αρχιτεκτονικές σχολές, προσφέρεται για την επανεξέταση του ρόλου του «υπολογισμού» στις δημιουργικές διαδικασίες της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Δύο σημεία απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Κάθε ανάλογη απόπειρα δεν πρέπει να εισαχθεί περιοριστικά, σαν στιλιστική μέθοδος, αλλά σαν μια προσέγγιση ανοικτού, ερευνητικού χαρακτήρα. Και η έννοια του ΥΥΣ δεν πρέπει να ταυτιστεί με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών ή συγκεκριμένων προγραμμάτων, παρόλο που η χρήση τους μπορεί ενίοτε να ενισχύει το αποτέλεσμα.

Σημειώσεις

1. Stiny, G., 1978, *Algorithmic Aesthetics: computer models for criticism and design in the arts* Berkeley, *University of California Press*, σελ. 208
2. Για συνοπτική εισαγωγή στις γραμμικές βλ., Κωτσόπουλος Σ., «Σχεδιασμός, υπολογισμός και οι γλώσσες του τεχνητού» *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, Αθήνα, 9 Σεπτεμβρίου 2002, σελ. 112-115
3. Negroponte, N., 1975, *Soft Architecture Machines*, Cambridge, MA, *The MIT Press*, σελ. 191-194
4. Coyne, R., Snodgrass, A., 1993, «Rescuing CAD from Rationalism», *Design Studies*, 14 (2 April), σελ. 100-123
5. Bancroft, P., 1988, *ACADIA Workshop '88 Proceedings*, Ann Arbor, University of Michigan
6. Frew, R. S., 1990, «The Organization of CAD Teaching in Design Schools», στο *McCullough, M.*, 1990, *The Electronic Design Studio*, Cambridge, MA, *The MIT Press*, σελ. 387-392
7. Mitchell, W. J., 1990, «Afterword: The Design Studio of the Future», στο *McCullough, M.*, 1990, σελ. 479-493

Εισαγωγή Vs Ένταξη Σημειώσεις με αφορμή την «διαβίου» ψηφιακή εκπαίδευση

του Δημήτρη Παπαλεξόπουλου, αρχιτέκτονα

Διανύουμε τη δεύτερη δεκαετία παρουσίας των ψηφιακών τεχνολογιών στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα. Η αρχή της εισαγωγής των υπολογιστών στην εκπαίδευση και κυρίως στο επάγγελμα του αρχιτέκτονα είναι μια πραγματικότητα που βρίσκεται αρκετά πίσω μας και όχι μπροστά μας. Στον ελληνικό χώρο, ιδιαίτερα στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. υπάρχει ήδη μια πολυετής συζήτηση με θεοσημασμένες αλλά και άτυπες μορφές, καθώς και μια παρουσία σπουδαστών και διδασκόντων στο διεθνή χώρο με εργασίες και απόψεις τους. Καταγράφεται πλέον αρκετό υλικό, πειρατισμοί και εμπειρία για να μπορούμε να βγάζουμε συμπεράσματα και να προτείνουμε απόψεις και κατευθύνσεις. Στόχος είναι να αναδειχουμε μια σειρά σημείων, που υποστηρίζουν μια διπλή θέση:

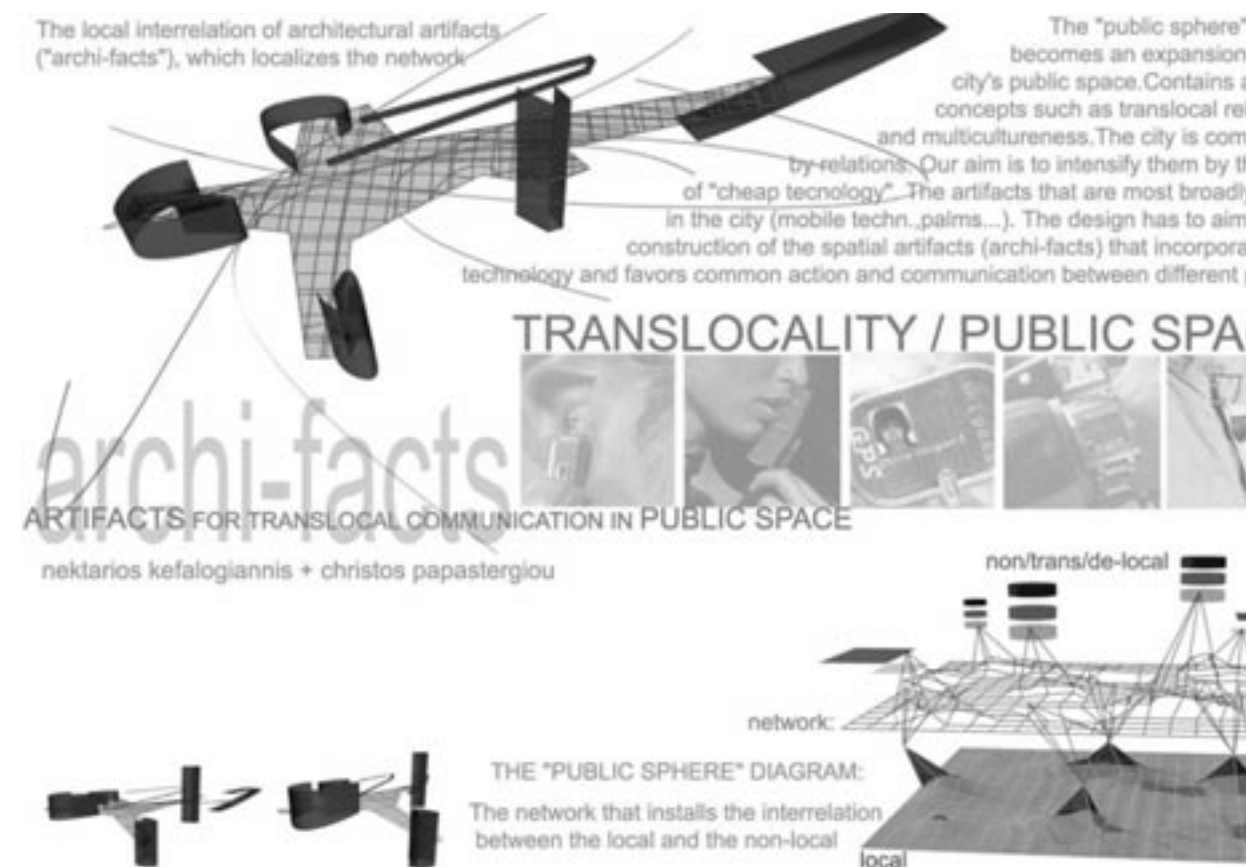
- Θα πρέπει να προωθούμε περισσότερο την ένταξη της διδασκαλίας των ψηφιακών τεχνολογιών στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα, από την αυτόνομη διδασκαλία προγραμμάτων και την ύπαρξη ανεξάρτητων εργαστηρίων υπολογιστών.
- Θα πρέπει να δώσουμε μεγαλύτερη σημασία στη διδασκαλία εφαρμογών στο διαδίκτυο από τη διδασκαλία

μεμονωμένων προγραμμάτων ψηφιακής σχεδίασης ή και σχεδιασμού.

Εν ολίγοις μιλάμε για ένταξη στο υπάρχον και όχι για αυτόνομη εισαγωγή των ψηφιακών τεχνολογιών και αυτό με έμφαση στην πολιτισμική διασύνδεση με χώρους εκτός της αρχιτεκτονικής σχολής.

«Δια Βίου»

Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, η διδασκαλία ψηφιακών τεχνολογιών αναδεικνύει τον χαρακτήρα της σημερινής κατάστασης πραγμάτων ως «κοινωνίας ελέγχου». Η εκμάθηση, για παράδειγμα, προγραμμάτων αρχιτεκτονικής σχεδίασης, αποτελεί ένα απλό μόνο έναυσμα γνώσης χρήσης, αφού τα λογισμικά αλλάζουν, μεταβάλλονται και εξελίσσονται συνεχώς. Ο αρχιτέκτονας, πρώην σπουδαστής, θα βρίσκεται σε ένα διαβίου έλεγχο της ικανότητας χειρισμού των νέων εκδόσεων προγραμμάτων, αφού η απόκτηση πτυχίου, σε τίποτα δεν πιστοποιεί οριστικά αυτή την πρόσκαιρα αποκτημένη ικανότητα. Το πανεπιστήμιο θα είναι απλώς το αρχικό στάδιο της διαβίου (τεχνικής)

* Ο Σωτήρης Δ. Κωτσόπουλος είναι υποψήφιος διδάκτωρ MIT στον τομέα Design & Computation.

εκπαίδευσης ή θα κινηθεί δραστικά προς τη μεριά της παιδείας. Η εισαγωγή αυτόνομων μαθημάτων διδασκαλίας ψηφιακών τεχνολογιών γέρνει προς την πρώτη, η ένταξή τους στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα και η μεταβολή και των δύο προς νέες κατευθύνσεις, κλίνει προς τη δεύτερη.

Ο λόγος περί «ελέγχου της εισαγωγής του υπολογιστή» Αν και έχουν περάσει περίπου 20 χρόνια από την «εμφάνιση του υπολογιστή», ο λόγος που αναζητά τις προϋποθέσεις εισαγωγής του στην εκπαίδευση, που διακρίνει καλές και κακές χρήσεις του και θέτει όρια και περιορισμούς, υφίσταται ισχυρός και όχι μόνο στον ελληνικό χώρο. Ο λόγος αυτός υποστηρίζει μια εξωτερικότητα και διάκριση τεχνολογίας και κοινωνίας. Όταν είναι σοβαρός, υποστηρίζεται από την άποψη διάκρισης επιστήμης και πολιτικής. Ένα μοντέρνο «εμείς», περιγράφει τα τεχνικά

του ίδιου νομίσματος δεν πρέπει να προκαλούν εντύπωση. Η ύπαρξη στις αρχιτεκτονικές σχολές απόψεων υπέρ των νέων τεχνολογιών, που οχυρώνονται πίσω από την αυτόνομη και ανεξάρτητη διδασκαλία και έρευνα νέων τεχνολογιών, απαντά και συνδιαλέγεται με την άποψη που αποκλείει τις νέες τεχνολογίες. Και οι δύο δημιουργούν ένα δίπολο – παγίδα, που δεν αφήνει περιθώρια να δούμε τα ενιαία συμπλέγματα τεχνολογίας, πολιτικής και λόγου που αναπτύσσονται ραγδαία και στηρίζουν τους μηχανισμούς παγκοσμιοποίησης.

Ριζώμα

Μια εναλλακτική άποψη που κερδίζει έδαφος είναι αυτή που υποστηρίζει τη δύσκολη ένταξη των ψηφιακών τεχνολογιών στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα καθώς και τη συνύπαρξη των «νέων» μέσων με τα «παλαιά», μέσα σε ένα

αντι-κείμενα σαν να βρίσκονται έξω από αυτό, απέναντι, τα επιλέγει, αξιολογεί τις πιθανές χρήσεις τους και τα απορρίπτει ή τα εντάσσει στις δραστηριότητές του με όρους. Λες και τα τεχνικά αντικείμενα δεν είναι φορείς και καταλύτες κοινωνικών σχέσεων, λες και δεν μπορείς να δεις μέσα από μια μηχανή ή ένα σφυρί τον κόσμο ολόκληρο. Αυτός ο ίδιος λόγος παίρνει δύο μορφές, που παρουσιάζονται δήθεν αντιμαχόμενες: Από τη μια μεριά οι υπέρμαχοι των ψηφιακών τεχνολογιών αναπτύσσουν σενάρια μελλοντολογίας. Από την άλλη, οι σκεπτικιστές/επικριτές ανησυχούν για το ταλέντο, την ευαισθησία, τη δημιουργικότητα, την καθολική σύλληψη του έργου από το δημιουργό. Οι θέσεις αυτές είναι απόλυτα κατανοητές: Σε καιρούς αστάθειας, οφείλουν οι αρχιτέκτονες να εξασφαλίσουν τη θέση τους στα μελλοντικά δρώμενα είτε με τον άμεσο ασπασμό της καινοτομίας, είτε με την προβολή του επαγγέλματος ως θεματοφύλακα ηθικών αξιών για λογαριασμό όλης της κοινωνίας. Αυτό που παρατηρείται είναι η συνύπαρξη αλλά και ταυτόχρονα η προσεκτική διάκριση αυτών των δύο μορφών ενός και ίδιου λόγου, ακόμα μοντέρνου και στιβαρού, που προβάλλει την εξωτερικότητα τεχνολογίας και κοινωνίας. Από την αντίθετη μεριά, μεταμοντέρνο, αποδομιστές, απολογητές της αυτονομίας του νοήματος, υποστηρικτές των περιθωριακών συμβάντων, έδωσαν και έχασαν τη μάχη². Οι επί του πεδίου συγκρούσεις των δύο όψεων

εκπαιδευτικό περιβάλλον που ευνοεί ριζώματα παρά ιεραρχίες.³ Για πολλά χρόνια μας απασχολούσαν λάθος ερωτήματα και συγκρίσεις. Για παράδειγμα, συζητούσαμε γύρω από την αντίθεση φυσικού προπλάσματος και ψηφιακού μοντέλου. Θεωρούσαμε ότι το ένα απέκλειε το άλλο και μάλιστα ότι το δεύτερο έθετε σε αχρηστία το πρώτο. Μπορούμε να δεχθούμε τη μέση από ένταση συνύπαρξής τους, ότι έχουν διαφορετικούς ρόλους, ότι ο αργός χρόνος και σκέψη πριν την υλοποίηση της μακέτας, συνυπάρχουν με τη σχεδόν ακαριαία δημιουργία πλήθους εναλλακτικών λύσεων του υπολογιστή και ότι το καθένα από αυτά έχει τη θέση του στη διαδικασία σχεδιασμού; Μπορούμε να δεχτούμε μια ριζωματική σχέση όλων των μέσων χωρίς να διακρίνονται ιεραρχίες και χρονικές προτεραιότητες, παρά μόνον όσες θέτει επί τόπου ο ίδιος ο σχεδιασμός με τους στόχους του; Είναι δυνατόν να δεχτούμε ότι δεν είναι αναγκαίο να γνωρίζει ένας σπουδαστής αρχιτεκτονικής CAD για να συμμετέχει σε ένα μάθημα τηλεεκπαίδευσης; Ότι το κείμενο ζήτημα δεν είναι η δημιουργία ισχυρά εξοπλισμένων «digital design studios», που επικοινωνούν ψηφιακά, αλλά η πολιτισμική επικοινωνία απομακρυσμένων μαθημάτων, που θα μπορούσε να αρχίσει με email, αν όχι με fax ή sms (!) και ταξίδια φυσικής συνάντησης των σπουδαστών, για να

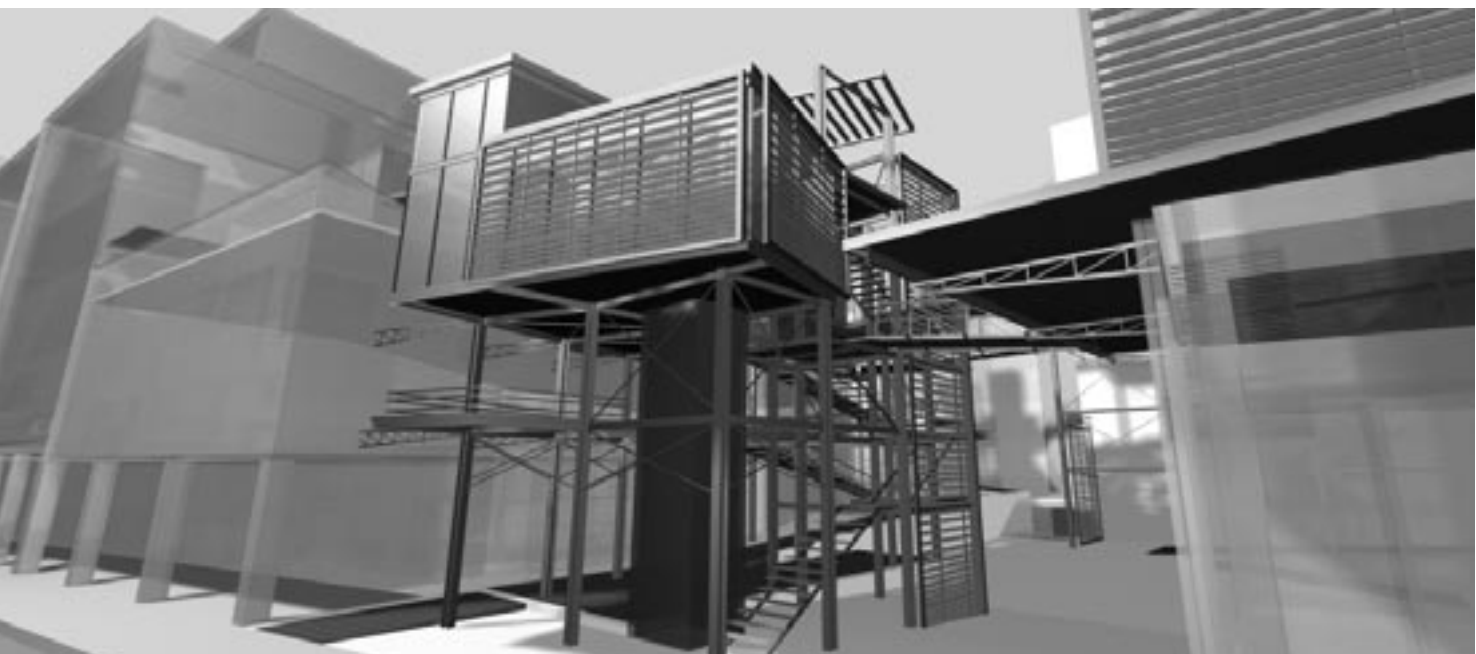
βρει αργότερα το δρόμο της προς την τεχνολογική εξειδίκευση, στο βαθμό που οι στόχοι που θέτει το απαιτούν; Υπάρχει περιθώριο για μια ριζωματική διασύνδεση μαθημάτων που δεν αποκλείει το καινοφανές, αλλά που οπωσδήποτε δεν το εξαρτά από προεπεξεργασμένα τεχνικά μοντέλα; Τόσο στην ένταξη των μέσων όσο και στη διασύνδεση των μαθημάτων, οι ψηφιακές τεχνολογίες πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα μιας πολυεπίπεδης προσέγγισης, που συνεχώς ανοίγεται σε νέα ερωτήματα, που ανικνεύει περισσότερο μια πολιτική στάση απέναντι σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, παρά διδάσκει την προσαρμογή σε αλληπάλληλα αναδυόμενες νέες τεχνικές.

Άνοιγμα

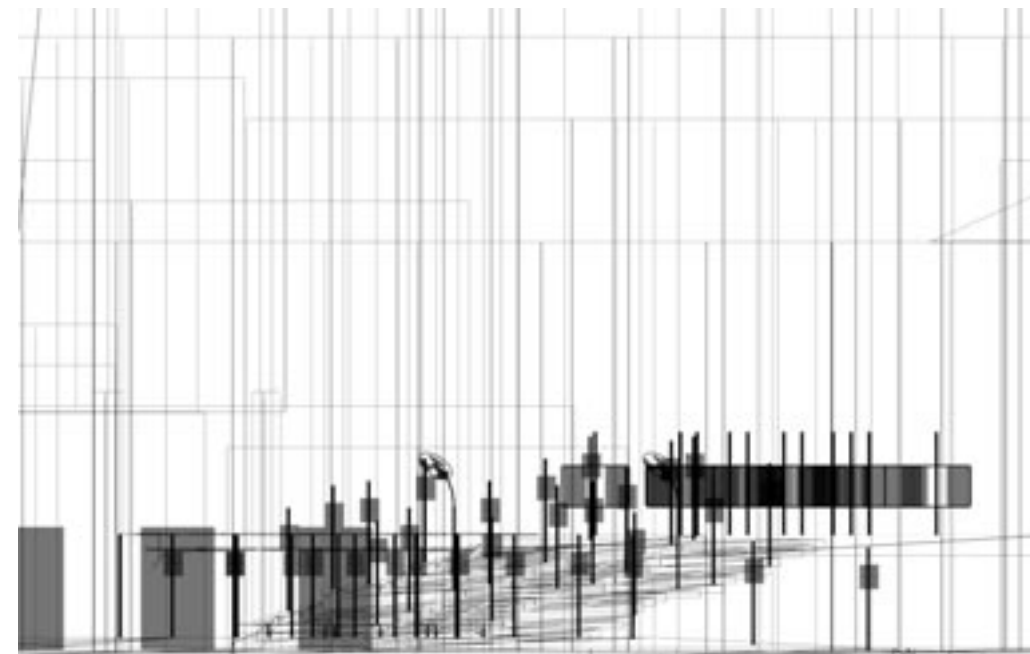
Μια τέτοια προσέγγιση δεν θα απέφευγε, με απλοποιητικούς αφορισμούς, μια σειρά από νέα ζητήματα, που ανα-

Ο χώρος της εκπαίδευσης θα πρέπει να δει με νέο πρίσμα τις σχέσεις μεταξύ όλων όσων συμμετέχουν στη χρηματοδότηση, προγραμματισμό, σχεδιασμό, παραγωγή προϊόντων και κατασκευή και να κατανοήσει το πώς η μετατόπιση του κέντρου ενδιαφέροντος προς τη βέλτιστη διαχείριση της πληροφορίας, αλλάζει τη θέση και το ρόλο του αρχιτέκτονα. Αν μη τι άλλο, η περίφημη «οικονομία της κατασκευής», που στήριζε τις στρατηγικές μορφογένεσης, έχει πλέον τελείως διαφορετικό νόημα, ενώ η ένταξη του «χρόνου» ως κρίσιμης παραμέτρου του χώρου, επιτρέπει στο σχεδιασμό να ξαναβρεθεί σε κεντρική θέση.⁴

Τέλος, είναι δύσκολο να μην διεκδικηθεί ενεργά από τις αρχιτεκτονικές σχολές ο ψηφιακός δημόσιος χώρος τους, με τη δημιουργία διασυνδεδεμένων κόμβων διαδικτύου, portals, ανοικτών βάσεων δεδομένων ερευνών και σπου-

Οι εικόνες είναι από τις σπουδαστικές εργασίες μεταπτυχιακών των Νικολέτα Λαχανά, Αθανασία Γουσσάκη, Κατερίνα Σκάκου, Νεκτάριου Κεφαλογιάννη και Χρήστου Παπαστεργίου και από τις διπλωματικές εργασίες των Παναγιώτη Μιχαλάτου, Κλεοπάτρας Μάλαμα, Αγγελικής Κουβέλη και Μαρίας Νικιτάκη

φέρουμε επιλεκτικά, χωρίς ιεράρχηση και επιγραμματικά, στα οποία η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων καλείται να δώσει απαντήσεις ή να πάρει θέση:

Φαίνεται μάλλον δύσκολο να μην ασχοληθεί κανείς με το πώς οι τεχνολογίες της πληροφορίας μεταβάλλουν τις έννοιες της λειτουργίας και δραστηριότητας και κατά συνέπεια τη φύση και τη συγκρότηση του κτιριολογικού προγράμματος. Η αδυναμία να συλλάβουμε νέους αναδυόμενους τύπους κτιρίων και ριζικές μεταβολές παιδιών, οδηγεί με μαθηματικό τρόπο στην περιθωριοποίηση των αρχιτεκτόνων. Παράλληλα η σκέψη πάνω στην πόλη και τις μεταβολές της απαιτεί νέες κριτικές θεωρήσεις και νέα εργαλεία σχεδιασμού.⁴

Ο χώρος της εκπαίδευσης των αρχιτεκτόνων πρέπει να εξοπλιστεί με τη δυνατότητα να γίνει το θέατρο συζήτησης και επεξεργασίας κρίσιμων θεμάτων, όπως η πιθανότητα διεύρυνσης του επαγγελματικού οριζώντα τους με το σχεδιασμό εικονικών/ψηφιακών χώρων. Η συζήτηση είναι ανοικτή και υπερπροσδιορίζεται από το γεγονός ότι δραστηριότητες που εξελίσσονται στο φυσικό χώρο (κατ' εξοχήν τομέα ενασχόλησης του αρχιτέκτονα) δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ανεξάρτητα από εκείνο το τμήμα τους που εκτυλίσσεται στον ψηφιακό χώρο.⁵

δαστικών εργασιών. Με την ίδια ακριβώς ένταση που οι σχολές πρέπει να συνεχίσουν να διεκδικούν το φυσικό δημόσιό τους χώρο. Η δημιουργία συμπλεγμάτων φυσικού και ψηφιακού πανεπιστημιακού χώρου, φαίνεται να είναι ένα κρίσιμο θέμα του άμεσου μέλλοντος, όπου διακυβεύομενο είναι η ταυτότητα του πανεπιστημίου.⁷

Σημειώσεις

1. Gilles Deleuze, Pourpalmers, «Post – scriptum sur les sociétés de controle», Les Editions de Minuit, Paris, 1990, σελ. 240-247.
2. Bruno Latour, Nous n' avons jamais été modernes, La Decouverte, Paris, 1991.
3. Mahesh Senegala, «An Epistemological and System Approach to Digital Technology Integration in the Architectural Curriculum», Acadia, 1999.
4. Joke Brouwer, Arjen Mulder (editors-in-chief), Laura Martz, Transurbanism, V2_Publishing/NAI Publishers, Rotterdam, 2003. Βλ. επίσης Nano.urbanism στο <http://www.aadri.com>.
5. Maia Engeli ed., Bits and Spaces, Birkhauser, Basel, 2001.
6. Spiro Pollalis, «From CAD to net communication», Techniques et Architecture, No 445, oct.-nov. 1999, σελ. 46-49.
7. Βλ. και ETHWorld, ETH, Zurich, 2001.

Μερικές σκέψεις για την εκπαίδευση του αρχιτέκτονα της νέας χιλιετίας

του **Αλέξανδρου Ν. Τομπάζη**, αρχιτέκτονα

Δεν αγνού την αξία της εκπαίδευσης σαν μέσο διεύρυνσης της γνώσης και άσκησης του πνεύματος άσχετα από τον τυχόντα επαγγελματικό προσανατολισμό. Θα περιοριστώ όμως στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα, που έχει τάξει τον εαυτό του στο να κτίσει και να μην ακολουθήσει έναν από τους τόσους άλλους παράλληλους δρόμους της αρχιτεκτονικής, όπως είναι η διδασκαλία, η ιστορία, η θεωρία κ.λπ. Στο τέλος-τέλος δεν θεωρώ μια τέτοια κατεύθυνση παιδείας λιγότερο σημαντική ή πιο περιοριστική.

Η όλη ιστορία ξεκινά, γι' αυτό άλλωστε και η τόση συζήτηση, από τον πολυσύνθετο ρόλο του Αρχιτέκτονα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, όπως:

1. Η διχασμένη προσωπικότητα που μοιραία έχει κινούμενος μεταξύ Τέχνης και Τεχνικής. Η σύνθεση των δύο αυτών πεδίων γνώσης (και ενδιαφέροντος) υπάρχει από τότε που πρωτοάρχισε να «διδάσκει» η αρχιτεκτονική και πιστεύω ότι δεν θα πάψει να μας συνοδεύει πάντα διότι στο τέλος-τέλος πρόκειται περί της πεμπτουσίας της αρχιτεκτονικής δημιουργίας. Αφήστε δε το τι συμβαίνει εάν προσθέσει κανείς στον όλο προβληματισμό τις τόσες άλλες παραμέτρους του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, όπως είναι θέματα κοινωνιολογίας, ψυχολογίας, οικολογίας, οικονομικών, διοίκησης κ.λπ., κ.λπ.

2. Το γεγονός ότι ο αρχιτέκτονα (που τελικά κτίζει) οφείλει να ολοκληρώσει μία και μόνο πολύ συγκεκριμένη λύση σε

ένα και μόνο δεδομένο χρόνο, σε ένα και μόνο δεδομένο τόπο. Και όλο τούτο με αφητηρία του κόσμου τους περιορισμούς. Πόσοι νέοι αρχιτέκτονες/σπουδαστές διδάσκονται τις φιλοσοφικές (αλλά και πρακτικές!) συνέπειες ενός τέτοιου τρόπου σκέψης;

Ένας μηχανικός φτάνει να ξέρει όλο και περισσότερα για όλο και λιγότερα πράγματα, μέχρις ότου ξέρει τα πάντα για το τίποτε. Ενώ ο αρχιτέκτονας τείνει να ξέρει όλο και λιγότερα για περισσότερα και περισσότερα πράγματα ώσπου να ξέρει τίποτε για τα πάντα... Ίσως γι' αυτό δεν είναι τόσο εύκολο να εκπαιδευθείς έναν αρχιτέκτονα. Μ' αυτά τα δεδομένα ήθελα να απομονώσω από τα τόσα προβλήματα που υπάρχουν τα παρακάτω τρία:

Πρόβλημα 1: Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός δεν μπορεί να απομονώνεται από το θεωρητικό του υπόβαθρο

Τι συμβαίνει στην πράξη; Συνήθως διδάσκεται η θεωρία (πολλές φορές κατά τρόπο όχι ελκυστικό για το σπουδαστή) στην τάξη. Πολλές φορές μάλιστα η θεωρία αυτή είναι αυτοσκοπός και καμία φορά απλοϊκή (αναγκαστικά λόγω της περιορισμένης προσέγγισης) και δεν έχει σκοπό να εμπλουτίσει τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, αλλά να προσθέσει απλώς γνώση. Μετά έρχεται η ώρα του στελιέ, δηλαδή η ώρα της άσκησης στη λεγόμενη αρχιτεκτονική σύνθεση, δηλαδή την ουσιαστική αρχιτεκτονική δημιου-

Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την προμελέτη του Ορθόδοξου Καθεδρικού ναού Τιράνων, 2001 (ψηφιακή απεικόνιση)

για. Και τι συμβαίνει; Η άσκηση γίνεται από άλλους διδασκοντες που (ας μου επιτραπεί μία δόση υπερβολής και ίσως και άδικης κατηγορίας) πολύ λίγο ενδιαφέρονται για τα της θεωρίας. Και ο σπουδαστής τι καταλαβαίνει; Ότι είναι επιτέλους ελεύθερος να κάνει ό,τι θέλει, ν' απαλλαγεί από εκείνα τα βαρετά και να συνθέσει σαν «μεγάλος δημιουργός»... Και επειδή σχεδιασμός δεν υπάρχει χωρίς περιορισμούς, σχεδιασμός στο κενό είναι αδύνατος, εφευρίσκει τους δικούς του φανταστικούς περιορισμούς, αυτά που τον ενδιαφέρουν και μόνο, αυτά που θα τον βοηθήσουν στο όνομα της ελευθερίας να δικαιολογήσει εκ των υστέρων τις σχεδιαστικές του αποφάσεις.

Ενώ η πραγματικότητα, η ζωή, η θεωρία είναι τόσο γεμάτη από καταπληκτικούς περιορισμούς (και ενίοτε και κανόνες!) που δεν θα έπρεπε να είναι τίποτε άλλο παρά οι βαλβίδες αφητηρίας για την καταπληκτική διαδικασία που λέγεται αρχιτεκτονικός σχεδιασμός.

Συμπέρασμα: Πιστεύω ότι είναι ανάγκη η αρχιτεκτονική θεωρία και η αρχιτεκτονική σύνθεση να διδάσκονται σαν ενιαία διαδικασία και ενιαίο σύνολο μέσα από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Και αν πάλι, για λόγους πρακτικούς, χρειάζεται να γίνεται κάποια χωριστή παρουσίαση, η ουσία να βασίζεται (εάν έχω δίκαιο) στην ενιαία αυτή συνύπαρξη.

Πρόβλημα 2: Ο Η/Υ ή η λεγόμενη εικονική πραγματικότητα

Είναι ανάγκη η χρήση του καταπληκτικού αυτού εργαλείου να διδάσκει και μάλιστα πολύ, αλλά σαν εργαλείο και όχι αυτοσκοπός. Η εικονική πραγματικότητα δεν είναι ταυτόσημη με την πραγματικότητα και συνεχώς (και είναι φυσικό) πληθαίνουν τα παραδείγματα αυτή τη τελικό αποτέλεσμα πολύ διαφέρει (και συχνά απογοητεύει) σε σχέση με την ονειρική εκείνη αρχική ψευδο-οπτασία.

Δεν φθάνει μάλιστα που έχουμε ήδη το πρόβλημα ο αρχιτέκτονα να σκέφτεται, να αισθάνεται και να συνθέτει με μόνο μέσο τα μάτια του, αγνοώντας τόσους άλλους παράγοντες. Έχουμε τώρα και το ότι δεν βλέπει μόνο με τα μάτια του, αλλά με τα μάτια μιας μηχανής!

Επιπλέον η χρήση του Η/Υ έχει ανατρέψει την παραδοσιακή (και σοφή) διαδοχική προσέγγιση του σχεδιασμού, δηλαδή τη διαδοχική αύξηση της σχεδιαστικής κλίμακας (ανάλογα φυσικά με το μέγεθος του έργου και το βαθμό ολοκλήρωσης του σχεδιασμού) από κλίμακα 1/500 σε 1/200, 1/100, 1/50, 1/20 κ.λπ.

Η διαδοχική αυτή προσέγγιση εσωκλείει πολύ σοφία και λογική διότι αυξάνει διαδοχικά τον απαραίτητο βαθμό ακριβείας. Το κακό με τη μηχανή είναι ότι παραείναι ακριβολόγος ευθύς εξαρχής.

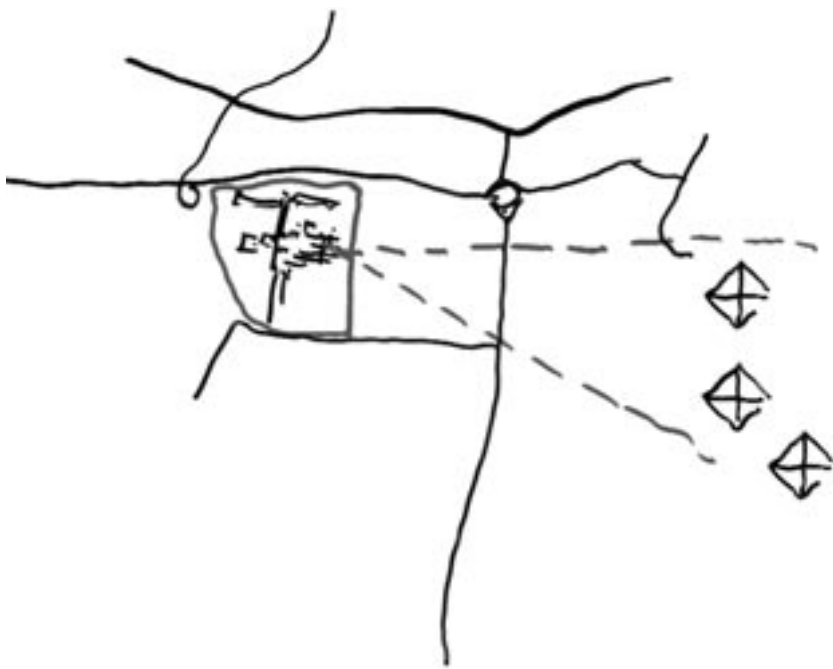
Συμπέρασμα: Κατά τη γνώμη μου η μηχανή είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό, πρόσθετο όμως, εργαλείο και δεν πρέπει να είναι υποκατάστατο της ολοκληρωμένης αρχιτεκτονικής σκέψης και παιδείας.

Πρόβλημα 3: Η αποστασιοποίηση από την αρχιτεκτονική πρακτική και εφαρμογή

Με την υπόθεση ότι το ακαδημαϊκό περιβάλλον προσφέρει τις ιδανικές συνθήκες μάθησης, πιστεύω ότι είναι φυσικό να λείπει η επαφή του σπουδαστή με την πράξη. Ο αντιλογος θα μπορούσε να είναι: και τι είναι τα 5-6 χρόνια σπουδών μπροστά στα 35-40 χρόνια πράξης; Δεν πιστεύω όμως ότι είναι έτσι τα πράγματα. Πιστεύω ότι είναι κρίσιμο μετά τα πρώτα 3 περίπου χρόνια σπουδών και πριν από τα υπόλοιπα 2-3 να υπάρχει αυτή η επαφή, όπως υπάρχει σαν υποχρεωτική προϋπόθεση διπλώματος σε διάφορα κράτη του εξωτερικού.

Συμμετοχή σε διεθνή διαγωνισμό για τη μελλοντική μορφή αστικής κατοικίας, Τόκυο, 1966

πάνω: Το κτίριο που στεγάσει τα γραφεία μας υπό κατασκευή, Πολύδροσο Αμαρουσίου, 1994-95

μέση: Πρώτο σκίτσο για τη συμμετοχή στο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Καίρου, 2002

Συμπέρασμα: Προτείνω τη θέσπιση ενός τέτοιου συστήματος πρακτικής (αμοιβάμενης) εξάσκησης σε γραφεία ή/και εργοτάξια. Και επειδή η εργασία αυτή πρέπει να είναι αμοιβάμενη, θεωρώ ότι θα πρέπει να υπάρχει και από πλευράς του εργοδότη η δυνατότητα επιλογής με κάποιο σύστημα αξιολόγησης, ώστε η όλη ιστορία να μην καταλήξει να είναι άλλη μια τυπική-τυπολατρική μόνο διαδικασία. Γιατί να μην θεσπιστεί κάποια αναλογία απασχόλησης σπουδαστών από γραφεία μελετών και εργολαβικές/οικοδομικές επιχειρήσεις ανάλογα με το τζιρο τους ή τον αριθμό απασχολούμενων στην επιχείρηση; Θεωρώ επίσης ιδιαίτερα σημαντική την απασχόληση του σπουδαστή στο εξωτερικό και του αλλοδαπού φοιτητή στην Ελλάδα. Παρά τα λεγόμενα περί διεθνοποίησης, θεωρώ

αυτή την αλληλογονιμοποίηση ιδιαίτερα επωφελή για όλους.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να αναφερθώ σε μια εμπειρία και πρακτική του γραφείου μας που εφαρμόζουμε εδώ και πολλά χρόνια, προκειμένου να προσλάβουμε ένα νέο συνάδελφο, όχι υπό μορφή εξέτασης αλλά γνωριμίας. Κατά κάποιο τρόπο απεικονίζει αυτό που πιστεύω ότι ζητά κανείς από μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα ενός νέου αποφοίτου.

Του δίνεται να δουλέψει ένα μικρό θέμα για περίπου 8 ώρες. Ζητούνται:

- σκίτσα ανάλυσης. Έτσι φαίνεται η ευχέρειά του σε σκίτσα και ο τρόπος αναλυτικής σκέψης.
- βασικά σχέδια κατόψεων, τομών, όψεων ώστε να πρέπει να συγκεκριμενοποιήσει το θέμα, να φαίνεται η σχεδιαστική του γνώση και κυρίως οι συνθετικές του ικανότητες.
- μέρος των παραπάνω σε ηλεκτρονική σχεδίαση (εάν ξέρει).
- ένα σκίτσο προοπτικό ή αξονομετρικό του θέματος.
- μία σύντομη γραπτή περιγραφή μισής σελίδας της λύσης και των προτεινομένων υλικών και
- μία δεκάλεπτη προφορική παρουσίαση της δουλειάς του. Εδώ και στο προηγούμενο φαίνεται η ικανότητα συγκρότησης της σκέψης, δηλαδή λίγα λόγια με περιεχόμενο.

Όλα τα παραπάνω είναι περισσότερα από ό,τι φυσιολογικά προλαβαίνει να ολοκληρώσει κανείς στο δεδομένο χρόνο. Έτσι βλέπει κανείς την επιλογή προτεραιοτήτων που και αυτή έχει πολλά να πεί. Παρ' όλα αυτά μπορεί να πείσει κανείς έξω στις εκτιμήσεις του, αλλά πιστεύω ότι είναι ένας αρκετά καλός τρόπος γνωριμίας για να βρίσκει κανείς νέους συναδέλφους με τους οποίους να προσδοκά ν' αναπτύξει γόνιμο και δημιουργικό διάλογο και που να έχουν με τον καιρό όλες εκείνες τις ικανότητες που χρειάζονται στην άσκηση της τόσο καταπληκτικής υπόθεσης που λέγεται αρχιτεκτονική.

Η αρχιτεκτονική παιδεία των νέων αρχιτεκτόνων από την επαγγελματική σκοπιά

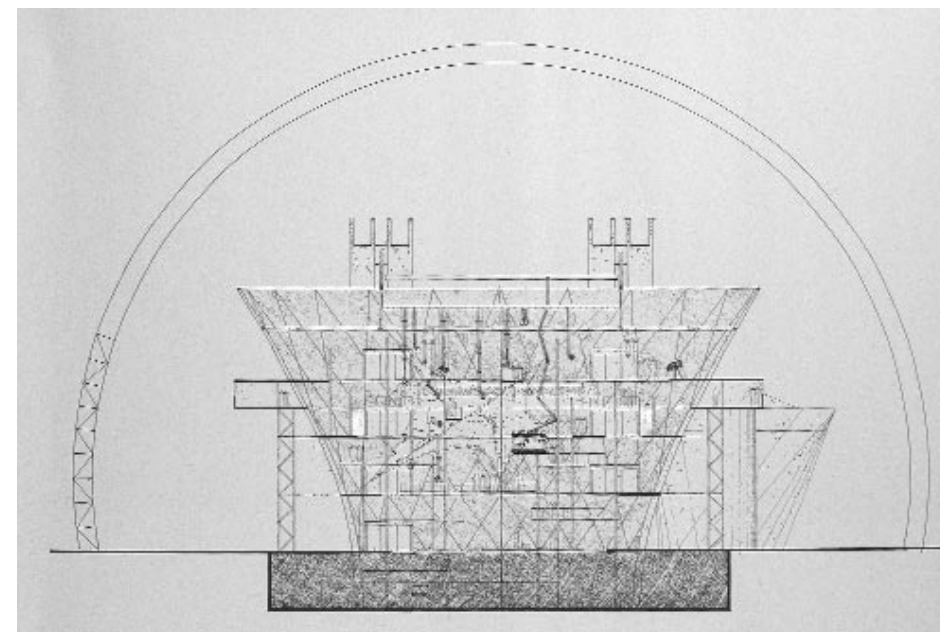
του **Κυριάκου Κυριακίδη**, αρχιτέκτονα

Όταν μου ζητήθηκε να γράψω το άρθρο αυτό, η πρώτη μου αντίδραση ήταν να διερωτηθώ πόσο κοντά βρίσκομαι στην Αρχιτεκτονική σχολή και αν είμαι πραγματικά σε θέση να έχω άποψη για την Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση, μη γνωρίζοντας τις λεπτομέρειες του συστήματος σε βάθος σήμερα, αφού αναγκάστηκα από το 1973 να εγκαταλείψω τη Σχολή.

Η ανάγκη όμως που ένιωθα να περνάω τη γνώση και τις μεθόδους δουλειάς στα νέα παιδιά, σε συνδυασμό με τη δική τους διάθεση για μελέτη και έρευνα και με τα αποτελέσματα που προέκυπταν μέσα από αυτή τη συνεργασία, μου έδωσαν την ευκαιρία να διαπιστώσω ότι κάποια αρχιτεκτονικά γραφεία λειτουργούν για τους νέους αρχιτέκτονες ως κέντρα μετεκπαίδευσης. Σε διάστημα 2-3 χρόνων, ανάλογα με τις δυνατότητές τους, μπορούσαν να αποκτήσουν τα προσόντα, είτε για να αποτελέσουν στελέχη του Γραφείου, είτε για να εργαστούν σε άλλα γραφεία, προκειμένου να εκμεταλλευθούν άλλες ευκαιρίες, είτε ακόμη, αποκτώντας δύναμη και σιγουριά για προσωπική τους αρχιτεκτονική άποψη και τρόπο δουλειάς, να δημιουργήσουν τα δικά τους γραφεία, αντιμετωπίζοντας θαρραλέα τη δύσκολη πραγματικότητα.

Με την πείρα που μου δίνουν τα 40 χρόνια στο επάγγελμα, θα απარიθμήσω τα θετικά και τα αρνητικά που διαπιστώνω στους νέους αρχιτέκτονες μόλις αποφοιτούν από την Αρχιτεκτονική Σχολή, και ειδικότερα την εξέλιξη στα τελευταία 20 χρόνια.

κάτω: Σύγχρονο θέατρο, Γιάννης Τερζόγλου, 1967 [Διπλωματική εργασία]

Με την ευκαιρία αυτού του πονήματος συζητήσα περισσότερο με σπουδαστές και αρχιτέκτονες που μόλις τελείωσαν την Σχολή, για να ξεκαθαρίσω και να αντιληφθώ καλύτερα τον τρόπο διδασκαλίας σήμερα.

Εντύπωση μου έκανε η αδυναμία της πλειονότητας των σπουδαστών –λίγες ήταν οι εξαιρέσεις– να περιγράψουν με σαφήνεια τις διαδικασίες και να θυμηθούν πότε διδάχθηκαν το κάθε μάθημα. Πολλοί επικαλούνται τη δυσλειτουργία των σχολών, τη δυσκολία συνεννόησης με τους δασκάλους τους, αλλά και τις μεγάλες περιόδους που οι σχολές παραμένουν κλειστές κατά τη διάρκεια της διδακτικής χρονιάς.

Τελικά μέσα απ' όλες τις συζητήσεις, διαπιστώνεται ότι όλοι οι σπουδαστές της αρχιτεκτονικής, τυπικά τουλάχιστον, έχουν τις δυνατότητες να πάρουν από τη Σχολή, όσα τους χρειάζονται «για να βάλουν το νερό στο αυλάκι». Ουσιαστικά όμως, πολύ λίγο φαίνεται να το κατορθώνουν. Και αυτό δεν είναι γνώρισμα μόνο των ελληνικών Αρχιτεκτονικών Σχολών.

Εδώ θα ήθελα να κάνω μία παρένθεση και να θυμηθώ την περίοδο που το ΤΕΕ με είχε επιλέξει, ως μέλος των εξεταστικών ομάδων για την άδεια εξάσκησης επαγγέλματος.

Ήταν η περίοδος που απόφοιτοι Σχολών του εξωτερικού συνωστίζονταν για να πάρουν άδεια εξάσκησης επαγγέλματος, παρουσιάζοντας τη διπλωματική τους εργασία. Επιεικώς, ένας στους δέκα, μπορούσε να δικαιολογήσει και να ξεναγήσει την επιτροπή στη μελέτη που παρουσίαζε και που πολλές φορές ήταν καλή και σε περιεχόμενο και σε παρουσίαση.

Μέσα από την, όσο το δυνατόν, διακριτική ανάκριση, και όταν ο εξεταζόμενος δεν έπειθε ότι είχε συμμετοχή σ' αυτό που παρουσίαζε, καταφεύγαμε σε ερωτήσεις απλές, που η αδυναμία να απαντηθούν έδειχνε το μέγεθος του προβλήματος.

Έμεινε τότε να διαπιστώσουμε τη στοιχειώδη ικανότητα σχεδίασης, ζητώντας τους να σχεδιάσουν, με ελεύθερο χέρι, ένα δωμάτιο π.χ. 4 x 4. Για την ποιότητα της γραμμής ή τον τρόπο που κρατούσαν το μολύβι δεν συζητάμε. Το αποτέλεσμα, σε αναλογίες, ήταν πότε 2 x 4 πότε 3 x 8 και αν ζητούσαμε στο δωμάτιο αυτό να σχεδιασθεί και μία πόρτα, τότε από αυτή πότε χωρούσε να περάσει «ποντικός» και πότε «φορητό».

Η παραπομπή τους στην επόμενη εξεταστική περίοδο, με ζητούμενο τη μελέτη ενός μικρού σπιτιού και την παρουσίασή του, συνοδευόταν με αντιδράσεις που έφθαναν μερικές φορές και σε απειλές! Ευγενικά τους αποιολογούσαμε ότι η επιτροπή δεν απονέμει δίπλωμα αρχιτεκτονικής, αλλά άδεια εξάσκησης του επαγγέλματος, στη χώρα που ζητούν να εργασθούν.

από πάνω προς τα κάτω: Εσωτερικό κατοικίας, Κυριάκος Κρόκος, 1967 και Ξενοδοχείο στο Λαϊμό, Δημήτρης Μπίρης, 1967

Οι εικόνες είναι από το βιβλίο «Οι Αρχιτεκτονικές σπουδές στο ΕΜΠ 1917-1974»

Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω πόσο από τους συναδέλφους αυτούς ασκούν το επάγγελμα. Κάποιες υποψίες μπορεί να έχει κανείς παρατηρώντας τον ευρύτερο δομημένο χώρο, είτε στις μεγάλες πόλεις είτε στην επαρχία. Αξίζει όμως να αναφέρω ότι μετά από τρεις εξεταστικές περιόδους το ΤΕΕ δεν με επανεξέλεξε ως εξεταστή. Η Πολιτεία είχε αποφασίσει αλλιώς. Ευτυχώς, ο τρόπος που έδιναν τα διπλώματα Αρχιτεκτονικής στο εξωτερικό και ειδικότερα στην Ιταλία, άλλαξε τα τελευταία χρόνια. Τα προβλήματα όμως των νέων Αρχιτεκτόνων από το εξωτερικό και από τη χώρα μας συνεχίζονται σε μεγάλο βαθμό.

Ο μέσος όρος δεν έχει γνώση της πραγματικότητας, ανυποψίαστος για τα προβλήματα που περιμένουν μόλις αποφοιτήσουν και δυστυχώς, η σφραγίδα και το δικαίωμα υπογραφής δίδεται πριν από την απόκτηση της ελάχιστης εμπειρίας, όπως αντίθετα απαιτείται για τους γιατρούς, τους δικηγόρους και άλλους.

Μία λύση για το πρόβλημα αυτό θα ήταν ο θεσμός της εργασίας σε γραφεία Αρχιτεκτονικά κατά τη διάρκεια των σπουδών να γίνει υποχρεωτικός, όπως σε πολλές σχολές του εξωτερικού επιβάλλεται.

Σκοπός όμως του άρθρου είναι να προσεγγίσει το πρόβλημα, με τη σειρά που η συντακτική επιτροπή όρισε, έτσι ώστε συγκρίνοντας τις απόψεις απ' τη σκοπιά των διδασκόντων, των φοιτητών και των επαγγελματιών, να καταλήξει σε χρήσιμα συμπεράσματα.

Σε ό,τι αφορά τη Μεθοδολογία διδασκαλίας η εντύπωσή μου είναι ότι εξαρτάται κάθε φορά από τον διδάσκοντα. Δάσκαλοι της Αρχιτεκτονικής σχολής, καταξιωμένοι στον επαγγελματικό χώρο, δεν φαίνεται να κατευθύνουν πάντα τους μαθητές τους με γενικές αρχές χαλιναγωγώντας τη σκέψη τους και τη λύση τους.

Έτσι τα θέματα, με έντονη τη σφραγίδα της προσωπικότητάς τους, προδίδουν εύκολα ποιος είναι ο δάσκαλος και το πρόβλημα, στην περίπτωση αυτή, είναι η δυσκολία προσαρμογής σε άλλα αρχιτεκτονικά δεδομένα, που πιθανόν θα επιβάλλει η πραγματικότητα.

Για τη Μεθοδολογία σύνθεσης από το φοιτητή και για το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της διδασκαλίας, άποψή μου είναι ότι και τα δύο προϋποθέτουν, πέρα από τη

φαντασία, διδασκαλία τάξης, σειράς, οργάνωσης, βήματα δηλαδή που σε κάθε λύση πρέπει να τηρηθούν. Εκεί ανακαλύπτεις την αδυναμία των νέων αρχιτεκτόνων, όταν τους ζητάς να δουλέψουν δοκιμαστικά στο Γραφείο σου, πάνω σε ένα απλό θέμα προκειμένου να συνεργασθείς μαζί τους. Πολλοί αρνούνται να υποστούν την εξέταση και οι λόγοι είναι προφανείς. Αλλά και από αυτούς που δέχονται, σπάνια προκύπτει, στο τέλος της ημέρας, ένα σχέδιο που να αποτυπώνει με συνέπεια όσα επί πέντε ή έξη χρόνια διδάχθηκαν στη Σχολή.

Για να αξιολογηθούν τα παραπάνω θα πρέπει να πούμε ότι το θέμα της εξέτασης αναφέρεται σε ένα μικρό σπίτι, και μάλιστα όπως θα το μελετούσαν αν ήταν δικό τους. Κατά τη διάρκεια της εξέτασης υπάρχει ένας εκνευρισμός. Παρ' όλη τη βοήθεια που έχει ο εξεταζόμενος, διαπιστώνεται στην πλειονότητα ότι δεν ξέρουν να σχεδιάζουν, δεν χρησιμοποιούν την κλίμακα ως όργανο ακριβείας, τα γράμματα στο σχέδιο είναι κακογραμμένα. Η Τεχνική ορολογία, όπου απαιτείται, ασαφής, παρ' όλο που οπωσδήποτε έχει διδαχθεί. Ανύπαρκτες οι στοιχειώδεις γνώσεις για Η/Μ εγκαταστάσεις, που μπορεί να αλλοιώσουν, κατά την υλοποίησή τους, την όλη σύνθεση. Φαίνεται ακόμη να αγνοούν τα ελάχιστα απαιτούμενα της ανθρωπομετρίας.

Οι διαστάσεις των χώρων έχουν αναλογίες που δεν χωράνε σωστά τα έπιπλα, και οι λειτουργίες δεν στοιχειοθετούν λογική. Το προοπτικό σκίτσο ή το γραμμικό σχέδιο δεν αποδεικνύει ότι γνωρίζουν τους απλούς κανόνες στησίματός του. Στο κείμενο μιας σελίδας για την αιτιολόγηση της λύσης, τα συντακτικά και τα ορθογραφικά λάθη είναι τόσα, που διερωτάσαι τι έγιναν όσα στο Λύκειο και στα Φροντιστήρια διδάχτηκαν για να μπου στο Πολυτεχνείο.

Δεν έχουν συνηθίσει να εξετάζονται στη σχολή και μάλιστα στα συνθετικά μαθήματα, ώστε μέσα σε ένα ορισμένο χρόνο να παράγουν, έστω, τις πρώτες σκέψεις τους, να τις σχεδιάζουν και να τις αιτιολογούν. Στη δική μας εποχή, τα προγραμματισμένα ή τα απρογραμματίστα τετράωρα και οκτάωρα ήταν ρουτίνα. Δεν γνωρίζω ακριβώς πότε σταμάτησε το σύστημα αυτό, αλλά και αν γίνεται, δεν είναι στην απαιτούμενη συχνότητα.

Για το θέμα της σχεδίασης, δεν φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερη έννοια και επιμονή, στην εξάσκηση των σπουδαστών. Σημαντικό θα ήταν να πεισθούν ότι πρέπει πρώτα να χρησιμοποιούν τον φοβερό σε δύναμη και ταχύτητα σκληρό δίσκο του μυαλού τους, μεταφέροντας με το χέρι τους στο χαρτί όσα σκέφτονται, και μετά να χρησιμοποιούν τον Η/Υ ως εργαλείο σχεδίασης και όχι σύνθεσης. Βέβαια η χρήση των Η/Υ είναι επιβεβλημένη πλέον σήμερα, αλλά θα πρέπει να μας προβληματίσει η τόσο μεγάλη εξάρτηση από αυτούς.

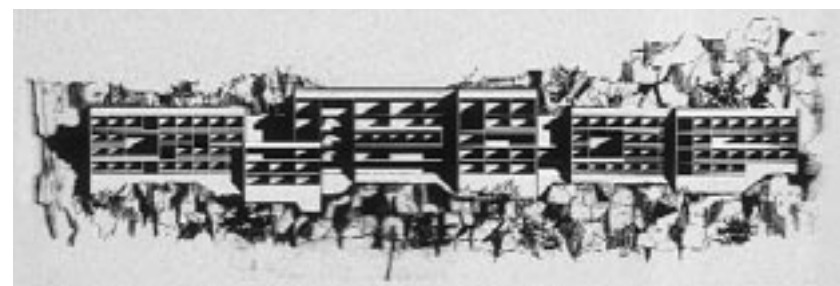
Και πάλι είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι όσα αρνητικά έχουν καταγραφεί αφορούν το μέσο όρο των νέων αρχιτεκτόνων και όχι όσους τον έχουν ξεπεράσει αντιλαμβάνομενοι, μόνοι τους, την ουσία και βάζοντας σε δεύτερη θέση τον τύπο.

Άλλωστε η πρόοδος όλων των Επιστημών και των Τεχνών, αλλά κυρίως της Αρχιτεκτονικής, που μας αφορά άμεσα, δεν προχωράει με τους παλιούς αλλά με τους νέους. Και για να είναι πολλοί αυτοί, πρέπει τα συστήματα της Αρχιτεκτονικής διδασκαλίας και οι δάσκαλοι να επιμείνουν, έτσι ώστε να ανέβει η στάθμη του μέσου όρου.

διαγωνισμός

Δημαρχιακό Μέγαρο Αγίας Παρασκευής

Το δημαρχείο συνιστά ένα ιδιαίτερο, λειτουργικά και συμβολικά, δημόσιο κτίριο. Σε πρώτο επίπεδο αποτελεί τον ειδικό χώρο λήψης αποφάσεων και επίλυσης πρακτικών λειτουργικών θεμάτων, που προκύπτουν από τη συμμετοχή του δημότη σε μία κοινωνική συγκρότηση. Σε δεύτερο, συμβολικό επίπεδο αποκτά ένα ιδιαίτερο πολιτικό νόημα, καθώς εκφράζει το είδος και την ποιότητα της σχέσης του ατομικού με το συλλογικό βίο των πολιτών, σε μια άμεση μορφή του.

Αποτελεί ως εκ τούτου έναν τόπο, ένα ισχυρό σημείο αναφοράς της πόλης, όπου διαμέσου της έκφρασης της συλλογικότητας, εμπλουτίζεται ο δημόσιος βίος σε περισσότερα επίπεδα.

Η παρούσα πρόταση παρουσιάζει ένα διπλό χαρακτήρα: κτίριο-δοχείο (δημόσια λειτουργία) κτίριο-πέραςμα (ως τμήμα ενός ανοικτού δημόσιου περιπάτου). Τούτος ο συσχετισμός του υπαίθριου περιπάτου με τον καθεαυτό κτιριακό όγκο, αποτελεί το βασικό ιδίωμα της λύσης.

Το οικόπεδο του διαγωνισμού βρίσκεται σε πολύ κεντρική θέση στην πόλη, αλλά παρουσιάζει σαφή μειονεκτήματα: υψομετρικές διαφορές, στενή πρόσοψη και μεγάλο βάθος, κατά κορυφήν και διακοπτόμενη (από τον κεντρικό δρόμο του δήμου) σχέση με την πλατεία της Αγίας Παρασκευής.

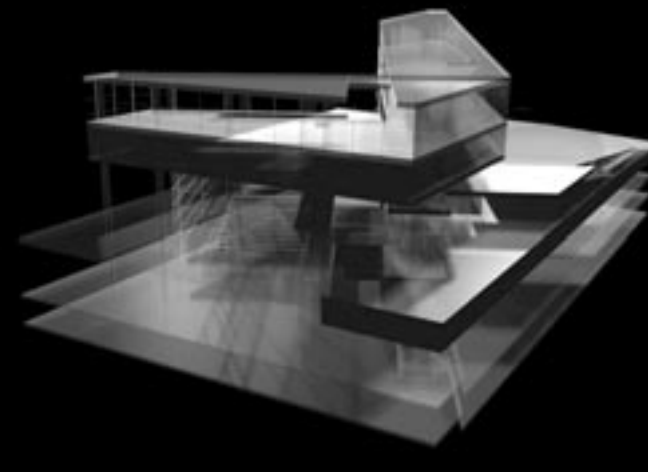
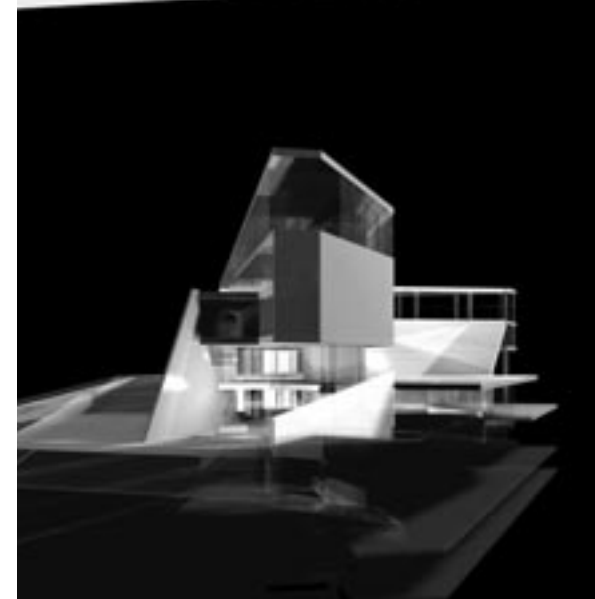
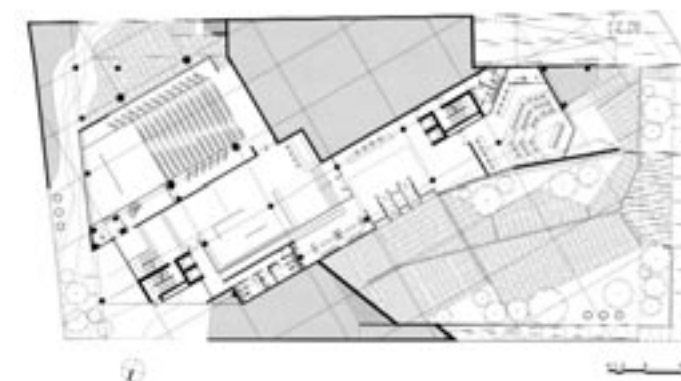
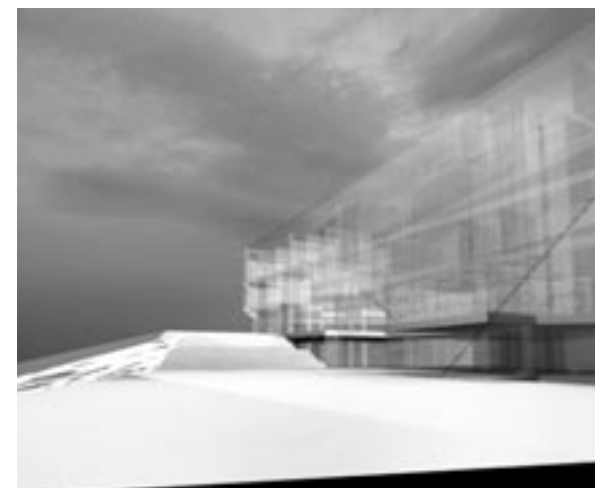
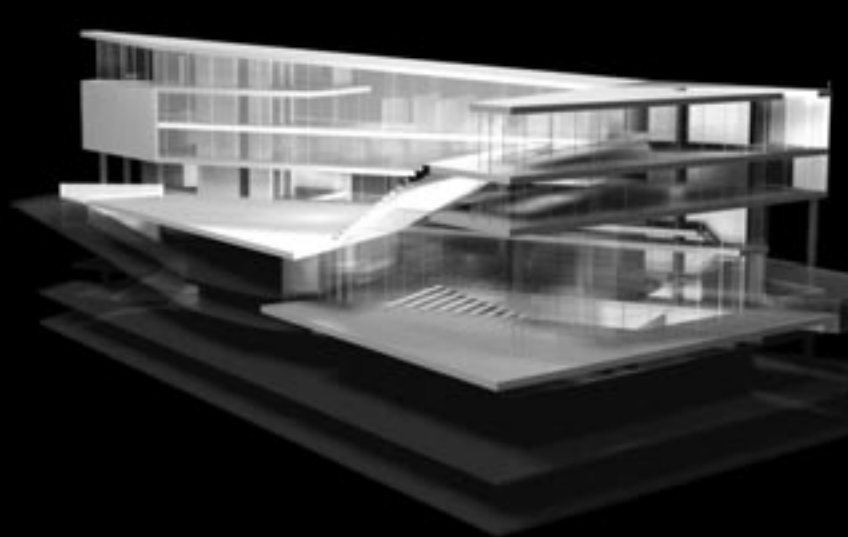

Η μελέτη προτείνει ακολούθως ένα κτίριο που, περισσότερο από αυτοτελές αντικείμενο, προσπαθεί να ενταχθεί και ν' ακολουθήσει την τοπογραφική ιδιομορφία και τις πολεοδομικές απαιτήσεις της περιοχής. Στη λύση κυριαρχεί η διαγώνια τοποθέτηση του βασικού άξονα του μεγάρου μέσα στο οικόπεδο. Η στροφή του κύριου όγκου ανοίγει το μέγιστο δυνατό κτιριακό μέτωπο προς την πλατεία της Αγίας Παρασκευής, καθιστώντας εντονότερη τη σχέση τους. Η χάραξη αυτή δημιουργεί μια διείσδυση του δημόσιου χώρου στον περίβολο του δημαρχείου, διαιρώντας τον υπαίθριο (ακάλυπτο) χώρο του οικοπέδου σε δύο αυλές με συμπληρωματικό χαρακτήρα. Η μία, βορινή, σε άμεσο συσχετισμό με το δημόσιο χώρο της πόλης, ανοίγεται προς την πλατεία Αγίας Παρασκευής, σηματοδοτώντας την υποδοχή στο μέγαρο. Η άλλη, προσήλια, πιο εσωτερική, αποτελεί έναν πιο κλειστό χώρο συνάθροισης που απολήγει σε υπαίθριο θέατρο. Η νότια αυτή αυλή ενοποιείται οπτικά με τους γειτονικούς ακαλύπτους, συμπληρώνοντας το τετράγωνο σχήμα τους. Οι δύο αυλές επικοινωνούν, μέσω Ριλιτίς, δημιουργώντας μια συνεχή, σχεδόν κυκλική πορεία, η οποία αποτελεί μια προέκταση-«θηλειά» του δημόσιου χώρου της πόλης. Κατά μήκος αυτού του περιπάτου, ο επισκέπτης συναντά, πέρα από την κύρια είσοδο, κάποιες βασικές δημόσιες λειτουργίες του μεγάρου: την προβλεβλήμενη στο

δρόμο αίθουσα δημοτικού συμβουλίου, την πολιτιστική ενότητα με τη δική της ανεξάρτητη είσοδο, το υπαίθριο θέατρο, το κυλικείο.

Η εικόνα της «ροής» του ανοικτού περιπάτου γενικεύεται στην όλη σύνθεση. Η κεντρική ιδέα του κτιρίου εκφράζει μια συνεχόμενη σπειροειδή κίνηση στο χώρο, η οποία ξεκινά από τους υπόγειους χώρους στάθμευσης και ανυψώνεται διαμέσου των πλακών στα δώματα. Η κίνηση αυτή είναι μια κίνηση από και προς τη γη: το κτίριο «αναδύεται» σταδιακά από το επίπεδο του εδάφους, ενώ συγχρόνως ενώνει την κλίμακα του μετώπου των προσόψεων της πόλης με το επίπεδο των ακαλύπτων στο εσωτερικό του πολεοδομικού τετραγώνου. Κυρίαρχο στοιχείο της κατασκευής αποτελεί η επιπεδότητα των πλακών, που εκφράζονται στην όψη και την οποία συμπληρώνουν οι «θύλακες» που περικλείουν τις δύο σημαντικές ενότητες δημόσιας συνάθροισης: αίθουσα συλλογικών χρήσεων, αίθουσα δημοτικού συμβουλίου.

Η όλη σύνθεση διέπεται από δομική αυστηρότητα και λιτότητα. Ενώ, σε λειτουργικό επίπεδο, η καθ' ύψος διαστρωμάτωση των επιμέρους ενότητων γίνεται με τρόπο σαφή και εύληπτο.

Μελετητές:

Αλέξανδρος Βαζάκας, Κωνστάντιος Δασκαλάκης,
Μαρία Μανδαλάκη, Μαρίνα Στασινοπούλου, αρχιτέκτονες

Σύμβουλος αρχιτεκτονικής μελέτης:

Τάσος Μπίρης

Συνεργάτες σπουδαστές αρχιτεκτονικής:

Δημήτρης Παπανικολάου, Ιωάννης Παπαδόπουλος

Σύμβουλος πολιτικός μηχανικός:

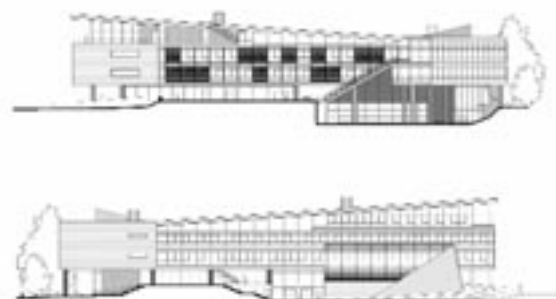
Μάνος Κυριαζής

Σύμβουλος μηχανολόγος μηχανικός:

Κίμων Δασκαλάκης

Σύμβουλος αρχιτέκτων για ενεργειακά θέματα:

Ελίνα Ευγενίου

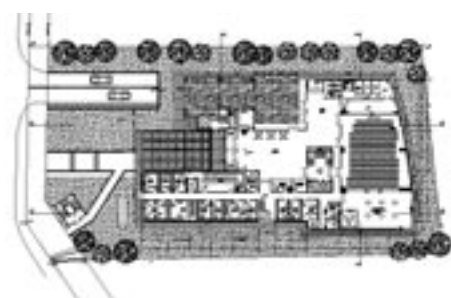

Το Δημαρχείο κατασκευάζεται σε οικόπεδο 3691.05 τ.μ. με μικρή πρόσοψη και μεγάλο βάθος, στη Λεωφόρο Αγ. Ιωάννου και σε ιδιαίτερα βεβαρυσμένο κυκλοφοριακό σημείο. Είναι εντός περιοχής συνεχούς οικοδομικού συστήματος με κτίρια μεγάλου ύψους χωρίς μορφολογική ταυτότητα.

Η μελέτη προτείνει συγκρότημα τριών κτιριακών όγκων με τους ακόλουθους στόχους:

- Αποφυγή μονολιθικότητας κτιρίου. Μεγέθη φιλικά προς το άτομο.
- Προοδευτική ανάπτυξη του συγκροτήματος καθ' ύψος από την είσοδο προς τα πίσω, δημιουργώντας οπτική μόνωση από τον όγκο της εννιαώροφης γειτονικής πολυκατοικίας.
- Αυτοτέλεια των επιμέρους λειτουργικών ενοτήτων του δήμου (Διοίκηση, εξυπηρέτηση κοινού, μαζικές εκδηλώσεις).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη χωροθέτηση, εντός του συγκροτήματος, των διαφόρων τμημάτων του Δημαρχείου, καθώς και των επιμέρους χώρων τους, προκειμένου να εξασφαλισθεί η άριστη λειτουργικότητά τους, τόσο σε σχέση με τον πολίτη όσο και με τις εσωτερικές δραστηριότητες των υπηρεσιών.

Μελετητής:

Νικόλαος Α. Μουρίκης, αρχιτέκτων

Σύμβουλος έργων πολιτικού μηχανικού:

Γρηγόριος Ε. Πενθερουδάκης, πολιτικός μηχανικός

Σύμβουλος Η/Μ εγκαταστάσεων:

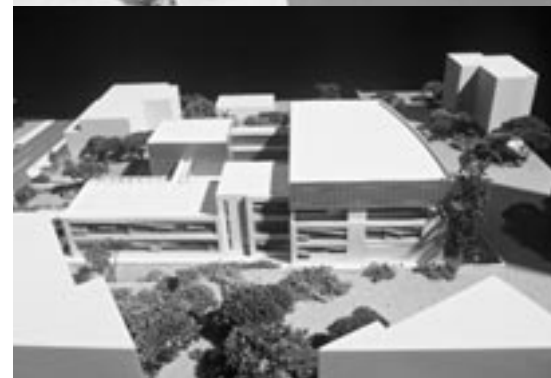
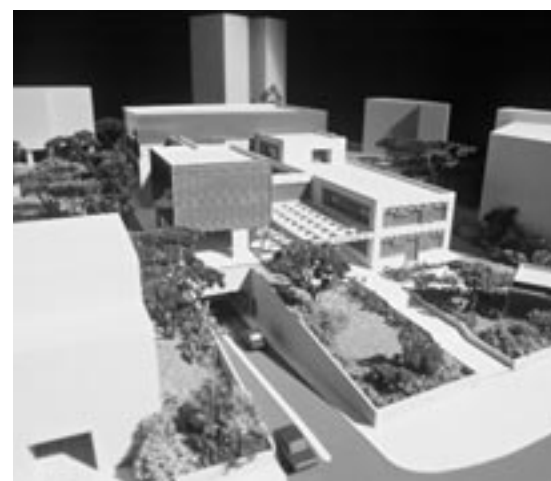
Ασημούλα Ν. Σταματοπούλου, ηλεκτρολόγος μηχανικός

Σύμβουλος πυροπροστασίας:

Κωνσταντίνα Ν. Καλαμίτση, αρχιτέκτων

Πρωταρχικό κριτήριο των επιλογών μας υπήρξε η σωστή επίλυση του ζητούμενου κυκλοφοριακού κόμβου-είσοδου στον υπόγειο χώρο στάθμευσης, ο οποίος καλείται να καλύψει εκτός από τις ανάγκες του Δημαρχείου και τις τρέχουσες ανάγκες της ευρύτερης περιοχής. Για τη μεγιστοποίηση της δυναμικότητάς του σε θέσεις, επιλέχθηκε η λύση ανεξάρτητου καννάβου υποστηλωμάτων από αυτά του υπολοίπου κτιρίου (με χρήση στην οροφή του εσχάρα δοκών). Έτσι επιτύχαμε χωρητικότητα 302 θέσεων, αντί των 250 που ήταν η απαίτηση του αγωνοθέτη.

Για τη διαμόρφωση των όψεων των κτιριακών όγκων επιλέχθηκαν το μπετόν, το γυαλί και τα εξωτερικά στοιχεία πλιοπροστασίας, σε μια μορφολογική σύνθεση χαμηλών τόνων, που εντάσσεται με συνέπεια στο υφιστάμενο δομημένο περιβάλλον. Ταυτόχρονα η ογκοπλαστική οντότητα και η συνολική μορφή του συγκροτήματος αποδίδει τον απαιτούμενο χαρακτήρα του δημοσίου κτιρίου.

Το δημαρχείο αποτελεί, τόσο πραγματικά όσο και συμβολικά κομβικό σημείο της ζωής της Αγίας Παρασκευής. Ο κύριος προβληματισμός της πρότασης στρέφεται γύρω από τον τρόπο με τον οποίο το κτίριο μπορεί, απ' τη μια πλευρά να ανταποκριθεί στο δημόσιο χαρακτήρα του και, απ' την άλλη, να τοποθετηθεί και να συνδιαλλαγεί θετικά με το συγκεκριμένο αστικό ιστό και τα πραγματικά δεδομένα του οικοπέδου.

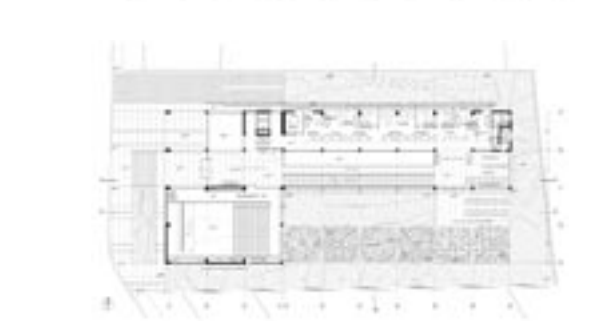
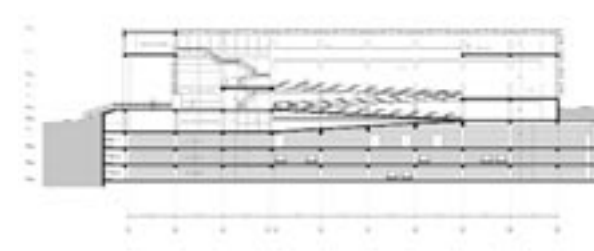
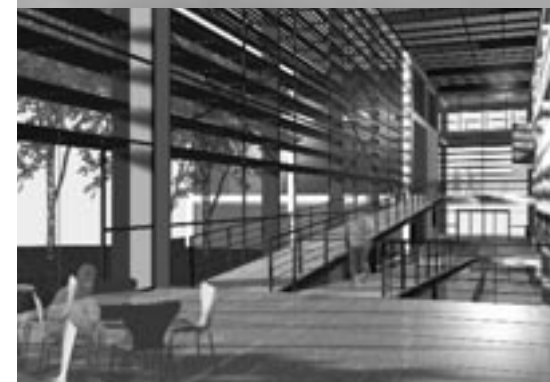
Οι βασικές επιλογές της πρότασης, σε σχέση με τα παραπάνω, είναι οι εξής:

– Ο κτιριακός όγκος τηρεί το οικοδομικό μέτωπο με την κορυφογραμμή του, ενώ η όψη παρουσιάζει σημαντικές διαμπερότητες στο βόρειο τμήμα της, που αντίκειται στην πλατεία. Ο βασικός όγκος των γραφείων εκτείνεται γραμμικά ως το βάθος του οικοπέδου, με εκτεταμένα υαλοστάσια προς το βορρά. Στη νότια πλευρά αυτού του όγκου αναπτύσσεται μια γραμμική πολύωροφη στοά που αντιμετωπίζει το νότιο ηλια-

σμό με ένα σύστημα περσίδων και ανοιγμάτων σχεδιασμένο με γνώμονα την ήπια ενεργειακή λειτουργία του κτιρίου.

– Η στοά αυτή, η οποία αποτελεί το λειτουργικό και κυκλοφοριακό πυρήνα του κτιρίου, επιχειρεί να αποτελέσει, στην ουσία, τον εσωτερικό μηχανισμό για τη δημόσια λειτουργία του. Όλες οι κύριες κινήσεις του κοινού γίνονται με ράμπα, εδώ βρίσκονται όλες οι δημόσιες λειτουργίες του κτιρίου (είσοδος, καφετέρια, φουαγιέ θεάτρου, χώρος εκθέσεων, φουαγιέ αίθουσας δημοτικού συμβουλίου), από εδώ γίνεται η πρόσβαση όλων των γραφειακών ενοτήτων του δημαρχείου και ο χώρος αυτός αποτελεί τη διαρκή οπτική αναφορά των ενοτήτων αυτών.

Ενώ το κτίριο εντάσσεται θετικά και ήπια στο φυσικό και αστικό περιβάλλον, η πρόταση αναζητεί το δημόσιο χαρακτήρα του στο εσωτερικό του, στην ίδια τη δομή του.

Μελετητές:

Χριστίνα Λουκοπούλου, Ηρώ Μπερτάκη, Κωστής Πανηγύρης, αρχιτέκτονες

Οι αρχές που ενσωματώνει η πρότασή μας είναι οι εξής:

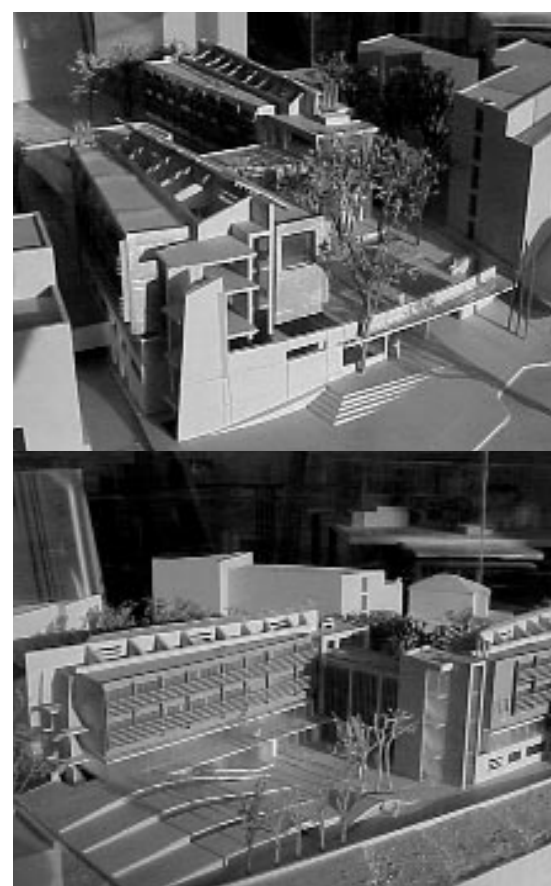
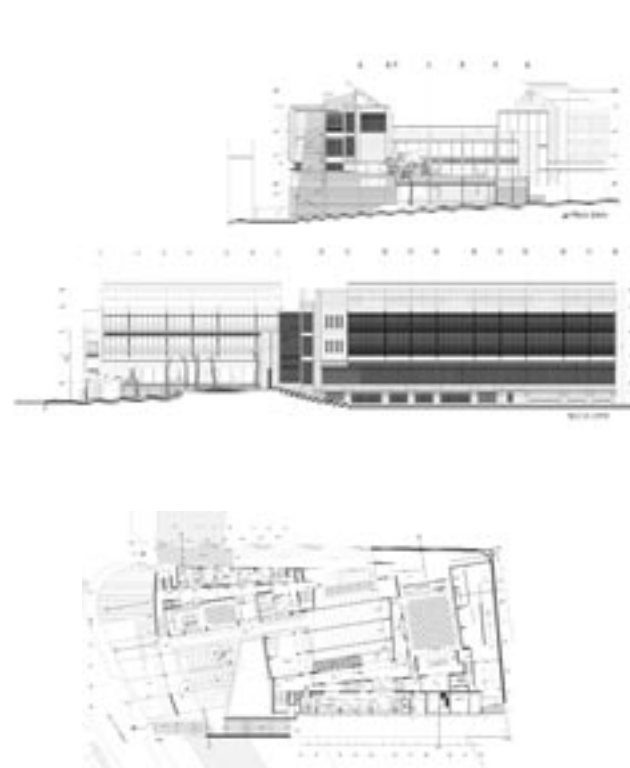
- 1) η ανάδειξη της εισόδου του δημαρχείου σε πρόσωπό του προς την πόλη
- 2) η διατήρηση των υπαρχόντων πεύκων
- 3) η σύνδεση των λειτουργικών ενότητων μέσω του υπαίθριου δημόσιου χώρου
- 4) η λειτουργική αναγνωσιμότητα του κτιρίου
- 5) η φιλικότητα προς το χρήστη και
- 6) η χρήση βιοκλιματικού σχεδιασμού.

Το συγκρότημα οργανώνεται σε τρεις βασικές ενότητες:

Του δημαρχείου, των δημόσιων υπηρεσιών και του πολιτιστικού χώρου. Οι ενότητες αυτές οργανώνονται γύρω από δύο

αυλές-πλατείες, οι οποίες χωρίζονται από την κεντρική είσοδο και αποτελούν μια ενότητα από την οποία ξεπροβάλλουν τα κτίρια. Στην πρώτη αυλή (είσοδο) κυριαρχούν τα πεύκα. Η δεύτερη αυλή, που είναι προσπελάσιμη και ανεξάρτητη από κεκλιμένο επίπεδο, αποτελεί την αυλή των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και τη στέγη του θεάτρου.

Οι γραφειακοί χώροι οργανώνονται κατά μήκος ενός πυρήνα-κορμού κινήσεων, που εξυπηρετεί όλο το κτίριο και κατασκευάζεται από σκυρόδεμα. Τα γραφεία είναι μεταλλικής κατασκευής και αποτελούν προβόλους από τον πυρήνα. Ο πυρήνας έχει σχήμα Z. Τα δύο άκρα αποτελούν τις ενότητες, ενώ το κεντρικό τμήμα αποτελεί την κεντρική είσοδο στα δύο επίπεδα των αυλών.

Μελετητές:

Ελένη Τσιγαρίδα, Μιχαήλ Καραβάς, Έλενα Κουρή, Παναγιώτης Κυριακάκης, Αλέξανδρος Παπαδιάς, αρχιτέκτονες

Συνεργάτες:

Λυδία Μουσμύτη, αρχιτέκτων
Γ. Παγώνης, Δ. Σούσης, πολιτικοί μηχανικοί
Π. Κατσαρός, Β. Παξινός, μηχανολόγοι μηχανικοί
Χ. Μαυρίκας, ηλεκτρολόγος μηχανικός

Βιοκλιματική αξιολόγηση:

Κ. Παπακωνσταντίνου, μηχανολόγος μηχανικός

Κυκλοφοριακή μελέτη:

Ι. Μαρίς, συγκοινωνιολόγος

Βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της πρότασης έπαιξαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικοπέδου· τα πεύκα με την ιδιαίτερη παρουσία τους στο μπροστινό μέρος του οικοπέδου και η έμμεση –υπό γωνία– γειτνίαση με την πλατεία.

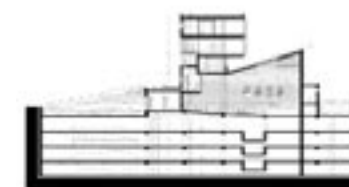
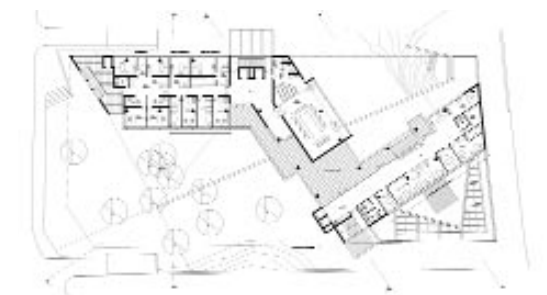
Πάνω από το τεχνητά διαμορφωμένο ανάγλυφο του εδάφους –μέσα στο οποίο εντάσσονται οι χώροι των πολιτιστικών δραστηριοτήτων– αναπτύσσεται ελεύθερα ο βασικός κορμός του κτιρίου με τις γραφειακές ενότητες και το δημαρχείο να βρίσκονται στον άξονα μιας συνεχούς τεθλασμένης γραμμής, η οποία επιμερίζει το οικόπεδο σε δύο διακριτές ενότητες:

Α) την κεντρική πλατεία με το αλυσύλλιο, το οποίο διατηρείται ανέπαφο. Η πλατεία αυτή λειτουργεί ως μια μεγάλη πρασιά, ως ένα είδος κοινόχρηστου κήπου, που φιλτράρει την ατμό-

σφαιρα της πόλης και οδηγεί ομαλά στις εισόδους του κτιρίου,

Β) την αυλή της ενότητας των πολιτιστικών χώρων, η οποία είναι προσπελάσιμη από την κεντρική πλατεία με μια καθοδική πορεία, που διέρχεται κάτω από το μεσαίο σκέλος του κτιρίου.

Η στενή σχέση κλειστού και υπαίθριου χώρου χαρακτηρίζει το κτίριο στο σύνολό του, καθώς επεκτείνεται στις υψηλότερες στάθμες έως την αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου. Έτσι το δημαρχείο είναι ανοικτό και οικείο προς το δημόσιο, σύμφωνα με το δημόσιο χαρακτήρα του.

Μελετητές:

Αγγελής Γιώργος, Βερυκίου Ανθή, Κλειδωνάς Αλέξανδρος, Παπαγιαννόπουλος Γιώργος, Παπαδέλη Χρύσα, αρχιτέκτονες

Συνεργάτες αρχιτέκτονες:

Γιαλούρη Αλεξάνδρα, Θεοτοκάτου Ελένη

Πολιτικός μηχανικός:

Μ. Καττής

Ηλεκτρολόγος μηχανικός:

Ν. Διαμαντούρος

Τεχνική έκθεση

Οι τρεις βασικοί σχεδιαστικοί άξονες

1. Ο κύριος άξονας του οικοπέδου, παράλληλος προς τη μεγάλη του διάσταση, που συμπίπτει με τον κύριο άξονα της κεντρικής πλατείας καθώς και με τον άξονα της Λεωφόρου Μεσογείων.

2. Ο άξονας ο παράλληλος με το πρόσωπο του οικοπέδου, και
3. Η διαγώνια νοπή γραμμή που ενώνει το οικόπεδό μας με το σημείο αναφοράς, την πλατεία της Αγίας Παρασκευής.

Η κτιριακή οργάνωση

Έγκειται σε ένα γραμμικό κτίριο-οθόνη που διατρέχει το μεγάλο-κεντρικό άξονα του οικοπέδου. Πάνω του προβάλλεται η κεντρική πλατεία, η εκκλησία και το σύνολο της Πολεοδομικής ενότητας του Κέντρου της Πόλης.

Από το βασικό κορμό αυτό αναδύονται οι επιμέρους όγκοι του κτιρίου, δίνοντας στο κτίριο κάτοψη σχήματος Γ, οριοθετώντας έτσι τον εναπομένοντα ακάλυπτο χώρο και ταυτόχρονα την επέκταση της Κεντρικής πλατείας μέσα στο οικόπεδό μας.

Η χωροθέτηση των 3 λειτουργικών ομάδων στη γενική κτιριακή οργάνωση

Δεσπόζουσα θέση στην κτιριακή οργάνωση κατέχει η ενότητα των Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων. Βρίσκεται στην «καρδιά» του γηπέδου και δίνει τη δυνατότητα άμεσης και απρόσκοπτης πρόσβασης από το επίπεδο της διαμορφούμενης πλατείας.

Οι υπηρεσίες του Δήμου συγκεντρώνονται στο β' ισόγειο,

στον α', β' και γ' όροφο, ενώ το Δημαρχείο βρίσκεται στους δύο τελευταίους ορόφους στην απόληξη των οποίων στο Δυτικό άκρο, το γραφείο του Δημάρχου «βλέπει» στην κεντρική πλατεία.

Η ενοποίηση του υπαίθριου χώρου και η δημιουργία πλατείας Δημαρχείου

Για τη δημιουργία του μεγαλύτερου δυνατού ελεύθερου χώρου γύρω από το κτίριο, έγινε εξάντληση του μέγιστου ύψους και η κτιριακή μάζα συσσωρεύτηκε στο βασικό κεντρικό άξονα του γηπέδου στη Νότια πλευρά του.

Τα τμήματα του κτιρίου που προεξέχουν του κεντρικού κορμού στηρίζονται σε pilotis ή σε πρόβολο, έτσι ώστε ο ελεύθερος χώρος να εισχωρεί στη μάζα του κτιρίου.

Η αρχιτεκτονική έκφραση – Η φυσιογνωμία του κτιρίου

Η υλοποίηση των τριών σχεδιαστικών αξόνων είναι εμφανής στο τελικό αποτέλεσμα.

Ο διαγώνιος άξονας υλοποιείται με γυάλινη «μαλακιά» επιφάνεια και ξεπροβάλλει από την κύρια «σκληρή» μάζα του κτιρίου που συνθέτουν οι δύο βασικοί άξονες. Η χρήση γυάλινου υαλοπετάσματος στη βόρεια πλευρά του κτιρίου βοηθά στον άπλετο φωτισμό των εργασιακών χώρων.

Τα κενά στο πίσω-ανατολικό μέρος του κτιρίου, σε συνδυασμό με τη συσσώρευση της κτιριακής μάζας προς τα εμπρός-δυτικά, «σπρώχνουν» το κτίριο να απεγκλωβιστεί, δημιουργώντας πρόσωπο προς την οδό Αγίου Ιωάννου.

Βασικοί στόχοι

• Δημοτικό κτίριο «ανοικτό» - προσβάσιμο, με μέτωπο προς την πλατεία, με οπτική και εποπτική αναφορά από και προς τον γενικότερο δημόσιο χώρο.

• Δημιουργία υπαίθριου χώρου υποδοχής – εκτόνωσης και δράσεων εντός του οικοπέδου του Δημαρχείου.

• Διατήρηση των βασικών χαράξεων του ιστού.

• Διαβάθμιση της πυκνότητας των λειτουργικών δραστηριοτήτων αλλά και της κτιριακής μάζας, από την αρχή (οδός Αγ. Ιωάννου) μέχρι το τέλος του οικοπέδου (ακάλυπτοι πολυκατοικιών). Μη ανάπτυξη κύριων όψεων και μη διεύρυνση του ιστού προς το βάθος του οικοπέδου, όπου υπάρχουν ιδιαίτερα αισθητικά, ποιοτικά και λειτουργικά προβλήματα (υποβαθμισμένοι ακάλυπτοι χώροι).

• Η «λιγότερη» δυνατή κτιριακή μάζα. «Διαπνοή» των ακαλύπτων – «αναπνοή» στην πόλη.

Ο βασικός όγκος του κτιρίου, με ύψος πέντε ορόφων, έχει μέτωπο στην οδό Αγ. Ιωάννου και διατάσσεται στην πρόσοψη του οικοπέδου και σε σχετικά μικρή υποχώρηση από την οικοδομική γραμμή.

Ο όγκος αυτός είναι στο μεγαλύτερο τμήμα της βάσης του κενός, δημιουργώντας μία στοά ύψους τριών ορόφων, που επιτρέπει τη διαπερότητα προς το βάθος του οικοπέδου και αναιρεί το κλειστό μέτωπο από την πλευρά του δρόμου. Διαμορφώνει δηλαδή μία μορφή «πύλης» που υποδέχεται την κίνηση των επισκεπτών και ενοποιείται με την εσωτερική

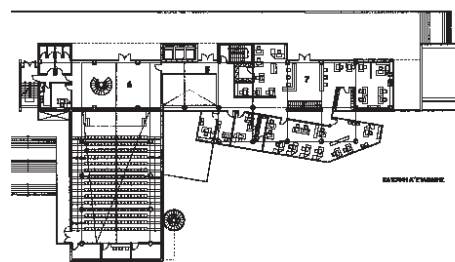
αυλή-αίθριο του κτιρίου, δημιουργώντας έναν ενιαίο υπαίθριο χώρο με διαστάσεις πλατείας στην είσοδο του οικοπέδου, προέκταση της κεντρικής πλατείας.

Η στοά υποβαστάζει τον επιμήκη όροφο των κύριων λειτουργιών του Δημαρχείου και αποδίδει στο κτίριο ένα «εσωτερικό» μέγεθος που το διαφοροποιεί από την κλίμακα του περιβάλλοντος, χωρίς όμως στην πραγματικότητα το ίδιο το κτίριο να την υπερβαίνει.

Από το πλήρες τμήμα του μετωπικού όγκου, στην άνω, νότια, πλευρά ξεκινά μία διώροφη πτέρυγα που διατρέχει το νότιο τμήμα προς το βάθος του οικοπέδου.

Η πτέρυγα αυτή καταλήγει στον χαμηλό, αυτόνομο όγκο του Πολιτιστικού χώρου, που διατάσσεται στο βάθος του οικοπέδου ολοκληρώνοντας το κτιριακό συγκρότημα και οριοθετώντας μία εσωτερική αυλή-αίθριο. Η εσωτερική πλατεία αποτελεί την «καρδιά» του κτιρίου, και αποδίδει την αίσθηση της «κοινότητας» στο Δημαρχείο. Αποτελεί χώρο εκτόνωσης για τους εργασιακούς και πολιτιστικούς χώρους και κυρίως έναν προφυλαγμένο χώρο συγκέντρωσης, ανοικτό και αντιληπτό από τον εξωτερικό χώρο και χαρακτηρισμένο από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ίδιου του κτιρίου και όχι από το κτισμένο περιβάλλον.

Το δώμα του πολιτιστικού χώρου είναι βατό και συν-λειτουργεί με τον υπαίθριο χώρο στην ανατολική πλευρά του οικοπέδου, φιλοξενώντας έναν υπαίθριο χώρο συγκέντρωσης - δημοτικό κινηματογράφο, και διατηρώντας την διαμερική προσβασιμότητα του Δημαρχείου από τις πίσω γειτονιές.

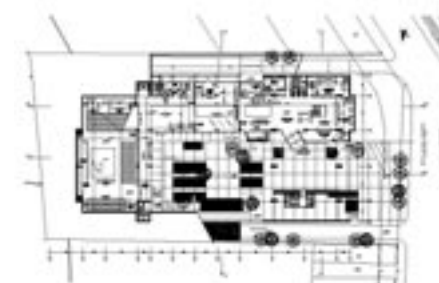
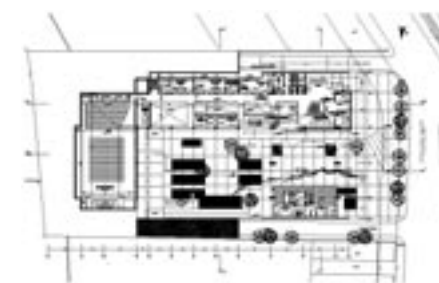
Μελετητές:

Βασίλης Τριανταφύλλου, αρχιτέκτων

Συνεργάτες:

Δημήτρης Κουλουριδής, αρχιτέκτων

Νίκος Παπαδόπουλος, πολιτικός μηχανικός

Μελετητές:

Θεώνη Ξάνθη, Γεράσιμος Ζακυνθινός, Θοδωρής Ανδρουλάκης, αρχιτέκτονες

Συνεργάτες αρχιτέκτονες:

Γαβριέλλα Καραμπάτσου, Εύη Καραβίτη,

Λιάνα Παλαιολόγου, Αλεξάνδρα Στράτου

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ Ν. ΑΧΑΪΑΣ – 4^Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

«Παράλιες ζώνες και Αστικά Συμβάντα», 1 έως 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Ο σύλλογος Αρχιτεκτόνων Ν. Αχαΐας οργανώνει 4^η Πανελλήνια Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου με θέμα: «Παράλιες ζώνες και Αστικά Συμβάντα» στο χώρο του Λιμανιού της Πάτρας αίθουσα DOCK 3. Εγκαινία 1^η Νοεμβρίου 2003 και ώρα 20:00 μ.μ.

Η Οργανωτική Επιτροπή: Αντώνης Αθανασόπουλος Ρηνιώ Αργυριάδου Δήμητρα Ασημακοπούλου Μαρία Κουρμπανά Ελίνα Κυριακού Κώστας Μπάρλας Γιάννης Πανταζόπουλος Νικόλας Τραβασάρος Αγγελική Τσονάκα

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

Πρόσφατα ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας η ίδρυση Σχολής Αρχιτεκτόνων στα Χανιά. Πολλά σχολία ακολούθησαν, συχνά υποτιμητικά και αρνητικά για τις νέες σχολές –όχι πάντα αδικαιολόγητα– που καταλόγιζαν προχειρότητα στις επιλογές. Όμως η προσπάθεια γενεικευτής τους, μάλλον αδικεί τη μακρόχρονη προσπάθεια ορισμένων συμπολιτών μας και τη σοβαρή προετοιμασία που κατέβαλαν... Πιστεύω ότι η Αρχιτεκτονική Σχολή στην Κρήτη είναι μια θετική εξέλιξη στην προσπάθεια πολλών κρητικών να βελτιώσουν το πολιτιστικό επίπεδο του νησιού και να ευαισθητοποιήσουν τους συμπολίτες τους στα αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα του τόπου μας. Σε συνεργασία με τη Σχολή Καλών Τεχνών στα Χανιά, εκτιμώ πως μπορεί να συγκροτήσει μια πολύ σημαντική κοινότητα στο νησί, που να δραστηριοποιείται στο

χώρο του πολιτισμού. Αυτή η προσπάθεια χρειάζεται τη στήριξη όλων μας. Εκτιμώ ότι αρωγοί στην προσπάθεια αυτή θα είναι πολλοί αρχιτέκτονες που ενδιαφέρονται για τον τόπο. Για εκείνους, αυτός δεν είναι τυχαίος. Είναι ένας τόπος γενέθλιος (ή οικείος), ένας τόπος με τον οποίο έρχονται σε άμεση επαφή, που διατηρούν συναισθηματική σχέση, από τον οποίο τροφοδοτούνται ψυχικά και πνευματικά... Θεωρώ πολύ σημαντικό το γεγονός ότι μια δημόσια σχολή συγκροτεί μια ενεργή κοινότητα γύρω της. Αναφέρομαι σε μια ομάδα επιστημόνων που τροφοδοτείται ουσιαστικά από τη λειτουργία της και στηρίζεται από αυτήν. Στην προκειμένη περίπτωση, η λειτουργία της Αρχιτεκτονικής Σχολής θα ενισχύσει την αρχιτεκτονική κοινότητα της Κρήτης και θα την υποστηρίξει με επιχειρήματα αλλά και νέες σύγχρονες γνώσεις στο συνεχώς μεταβαλλόμενο γνωστικό της πεδίο. Αυτό θα επιφέρει μια βελτίωση της παρεχόμενης επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Μπορεί αυτή η σχολή να μην έχει, άμεσα, την παράδοση και τη δομή άλλων σχολών που λειτουργούν χρόνια, αλλά έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει και να διαπραγματευθεί την παρουσία της στην τοπική κοινωνία και στην εκπαιδευτική κοινότητα χωρίς τις προκαταλήψεις, την αδράνεια και τη συντηρητικότητα που φέρνει μια μακρόχρονη λειτουργία. Αν η σχολή αναλάβει ένα ουσιαστικό, εξωστρεφές (προς την τοπική κοινότητα) ρόλο (συγκροτώντας τις αναγκαίες στρατηγικές συμμαχίες με αντίστοιχους τοπικούς φορείς και πολιτιστικές ομάδες), ίσως καταφέρει να βελτιώσει την αισθητική για τον αρχιτεκτονικό χώρο της περιοχής και να αποτελέσει ένα σημαντικό πολιτιστικό πόλο. Ακόμα αν καταφέρει, με ψυχραιμία και χωρίς στερεότυπα, να αναλύσει τη σημερινή αρχιτεκτονική πραγματικότητα που επικρατεί σε ακαδημαϊκό και επαγγελματικό επίπεδο, να συνειδητοποιήσει πως είναι προς όφελός της μια πολιτική στρατηγικής συνεργασίας με ανάλογες σχολές της Ελλάδας και του εξωτερικού, να επικοινωνήσει τις ιδέες και τις απόψεις της, να συγκροτήσει μια καθαρή στόχευση για το μέλλον και ένα σύγχρονο, ανταγωνιστικό πρόγραμμα σπουδών, ίσως καταφέρει να απεμπλακεί από τη φθορά και τη μιζέρια που συνήθως καλλιέργει εσωτερικά ένα περιφερειακό εκπαιδευτικό ίδρυμα και να καταστήσει την παρουσία της σημαντική και

έξω από τον τόπο δράσης της. Τέλος, αν εκμεταλλευτεί τη συνύπαρξη με την Καλών Τεχνών, μπορεί να δημιουργήσει μια διαφορετική φυσιογνωμία σε σχέση με τις υπόλοιπες σχολές στην Ελλάδα. Αν επιχειρήσει τα παραπάνω, σε αυτή της την προσπάθεια θα έχει ένα σημαντικό πλεονέκτημα, τους φοιτητές της. Νέους που θέλουν να ερευνήσουν, να αντιμετωπίσουν με κριτική ματιά την αρχιτεκτονική, να σκεφτούν, να επικοινωνήσουν, να δράσουν, να διεκδικήσουν, να ζήσουν οραματιζόμενοι...

Νεκτάριος Κεφαλογιάννης

ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το δίγλωσσο βιβλίο της Ελένης Φεσσά-Εμμανουήλ Δοκίμια για τη Νέα Ελληνική Αρχιτεκτονική. *Essays on Neohellenic Architecture*, κέρδισε πρόσφατα τιμητική διάκριση της Διεθνούς Ακαδημίας Αρχιτεκτονικής (International Academy of

Architecture). Το βιβλίο συμμετείχε, κατόπιν επιλογής, σε διαγωνισμό αρχιτεκτονικών βιβλίων και περιοδικών της τριετίας 2000-2003 ο οποίος διοργανώθηκε από τη Διεθνή Ακαδημία Αρχιτεκτονικής στο πλαίσιο της 10^{ης} Τριετούλης Αρχιτεκτονικής (Σόφια, 18-20/5/2003) και κρίθηκε από τριμελή επιτροπή ξένων ειδικών. Μέλη της επιτροπής ήταν οι Konstantin Boyadjiev, καθηγητής Ιστορίας της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστήμιο Αρχιτεκτονικής, Μηχανικών και Γεωδαισιολογίας της Σόφιας, ο καθηγητής Dr. Vladimir Kheif, διευθυντής του Ινστιτούτου Θεωρίας και Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών, και ο αρχιτέκτονας – καθηγητής του Πανεπιστημίου της Μάλτας Richard England. Το βιβλίο, στο οποίο προσεγγίζονται κριτικά ιδέες, πρόσωπα και έργα που σημάδεψαν την ελληνική αρχιτεκτονική του 20^{ού} αιώνα, εκδόθηκε το 2001 με χορηγία του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου. Η βιβλιοπαρουσίασή του στο περιοδικό Αρχιτέκτονες (τεύχος 29/Σεπτ.-Οκτ. 2001, σσ. 81-82) έγινε από τον ομ. καθηγητή και ακαδημαϊκό Γεώργιο Λάββα.

ΒΙΛΜΑ ΧΑΣΤΑΟΓΛΟΥ, ΒΟΛΟΣ, ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ 19^Ο ΚΑΙ 20^Ο ΑΙΩΝΑ, Έκδοση Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου, Βόλος 2002, σελ. 248

Το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης του Βόλου που το διευθύνει ένα ισχυρό επιστημονικό επιτελείο, είναι πια καταξιωμένο αφ' ενός σε εργασία υποδομής με συλλογή, ταξινόμηση και επεξεργασία ιστορικού υλικού, και αφ' ετέρου σε δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της όλης δράσης του με τεκμηριωμένες εκδόσεις μονογραφιών για θέματα της ιστορίας του Βόλου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Βόλος χαρακτηρίζεται από ριζοσπαστική πνευματική δραστηριότητα από την εποχή του Δελμούζου, του Σαράτση και του Κορδάτου, και το ΔΗΚΙ συνεχίζει και στον ίδιο δρόμο. Από την άλλη μεριά, η συνάδελφος κ. Βίλμα Χαστάογλου, έχει με τη δουλειά της καθιερωθεί ως μια από τις ιστορικούς της Πολεοδομίας που εργάζονται στον ελληνικό χώρο με συνέπεια και ιστορική ευαισθησία. Χωρίς να θέλω να υποτιμήσω τους συναδέλφους μου στο Μετσόβιο, οφείλω να σημει-

ώσω ότι μια συγκεκριμένη ομάδα συναδέλφων στο Αριστοτέλειο, έχει ξεπεράσει περισσότερο από τα άλλα Πανεπιστήμια τον ερασιτεχνισμό και το κυνήγι της δήθεν «πρωτοτυπίας» από τη μια, και από την άλλη έχει ξεπεράσει επίσης την κλασική μορφή αποστειρωμένης ιστοριογραφίας που εν πολλοίς διακρίνει τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά μας Ιδρύματα, και είναι γνωστό ότι αυτές οι αρετές επιβράδυναν -και επιβραδύνουν ακόμη- την εξέλιξη σε όλα τα μέλη αυτής της συγκεκριμένης ομάδας (συμπρωματικά;) στο Αριστοτέλειο.

Ο συνδυασμός λοιπόν του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και της συγκεκριμένης συγγραφής του βιβλίου αυτού, ήταν ο ιδανικότερος για την παραγωγή αυτής της ερευνητικής εργασίας. Η μονογραφία, εξετάζει την πολεοδομική ιστορία του Βόλου ως ένα ενιαίο σύνολο με την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ιστορία του, και δεν έχει τίποτα να κάνει με εκείνα τα πονήματα του τύπου «Η Εθνικούπολις κατά μέσου των αιώνων και η επίδρασή της εις τον καθ' όλου ελληνο-χριστιανικό πολιτισμό» που συνήθως υπογράφουν μεγάλα και τιμημένα ονόματα των ΑΕΙ μας, και συνοδεύονται από την υποσημείωση «βραβείον της Ακαδημίας, του Υπουργείου» κ.λπ, κ.λπ. Δεν θέλουμε να ισχυριστούμε ότι το βιβλίο είναι «πολιτική» ιστορία, στο κάτω κάτω δεν υπάρχουν αυτοτελή κεφάλαια για την οικονομία, τα κοινωνικά δρώμενα ή την πολιτική ιστορία της πόλης. Όμως η αξιολόγηση και η ερμηνεία του υλικού, η αλληλουχία των αναλύσεων σε πολεοδομικό επίπεδο, αλλά και οι συνεχείς συσχετίσεις του με όλους τους παράγοντες εκείνους που δημιουργούν την ιστορία, δίνουν ως αποτέλεσμα την πραγματική εικόνα της Πολεοδομίας και για έναν που γνωρίζει να διαβάσει, το βιβλίο είναι τελικά και πολιτικό με την ευρύτερη έννοια.

Μέσα από την εξέλιξη αλλά και τη διαδικασία εκπόνησης και εφαρμογής ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου σχεδίου λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της πόλης από το τέλος του 19^{ου} ως τις αρχές του 20^{ού} αιώνα, βλέπει κανείς μέσα από το πλούσιο υλικό που αναλύεται σειρά θεμάτων που το καθένα θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης έρευνας. Για παράδειγμα οι σχέσεις των ελληνικών δημοτικών αρχών με την οθωμανική διοίκηση στα προ-

βλήματα επέκτασης της πόλης και των σχεδίων της, οι αρχές που διέπουν τα πρώτα σχέδια μετά το 1881 που είναι κοινές σε όλη την επικρά-

τητα εκείνη την εποχή, όπως και η προσπάθεια του «εξευρωπαϊσμού» με υποδόμιο σύστημα και η απόλειψη κάθε στοιχείου του «τουρκικού» παρελθόντος – που ουσιαστικά δεν ήταν μόνο τουρκικό αλλά και βυζαντινό τουλάχιστον, ή ακόμη και οι πρώτες μορφές κερδοσκοπίας στην αστική γη και μάλιστα από τον ίδιο το Δήμαρχο (1892), επισημούνται και αναλύονται με τεκμηριωμένο και σαφή τρόπο. Η μετατροπή του Βόλου από εμπορική πόλη –λιμάνι του Θεσσαλικού κάμπου– σε βιομηχανική πόλη με όλες τις συνέπειες, εισροή κεφαλαίων των παροικιών, ανάπτυξη τραπεζικού συστήματος, και αύξηση πληθυσμού μέχρι την στασιμότητα του Μεσοπολέμου και την παρακμή στη μέση του περασμένου αιώνα, αναλύεται τόσο, όσο και οι επιπτώσεις στο εποικοδόμημα, τον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα. Η ανάπτυξη αυτή, έδωσε έναυσμα σε μακροπρόθεσμα σχέδια (1919) για τον Βόλο που τον καθιστούσαν ύλη της Δύσης στην Ανατολή, και αυτό εκφράστηκε στα σχέδια της σιδηροδρομικής σύνδεσης Ιταλίας, Αλβανίας και μέσω Ηπείρου και Θεσσαλίας στο λιμάνι του Βόλου, το οποίο θα συνδεόταν με την άλλη όχθη του Αιγαίου. Τα σχέδια αυτά δεν πραγματοποιήθηκαν μετά τις πολιτικές και ιστορικές συγκυρίες του Μεσοπολέμου και θα μπορούσαμε εδώ να κάνουμε έναν ακόμη θλιβερό παραλληλισμό για τα σχέδια της σιδηροδρομικής σύνδεσης του Βόλου με την Ήπειρο-Αλβανία και τη χρήση του λιμανιού του ως σύνδεση με την Λαττάκεια της Συρίας, σχέδιο που χρονολογείται

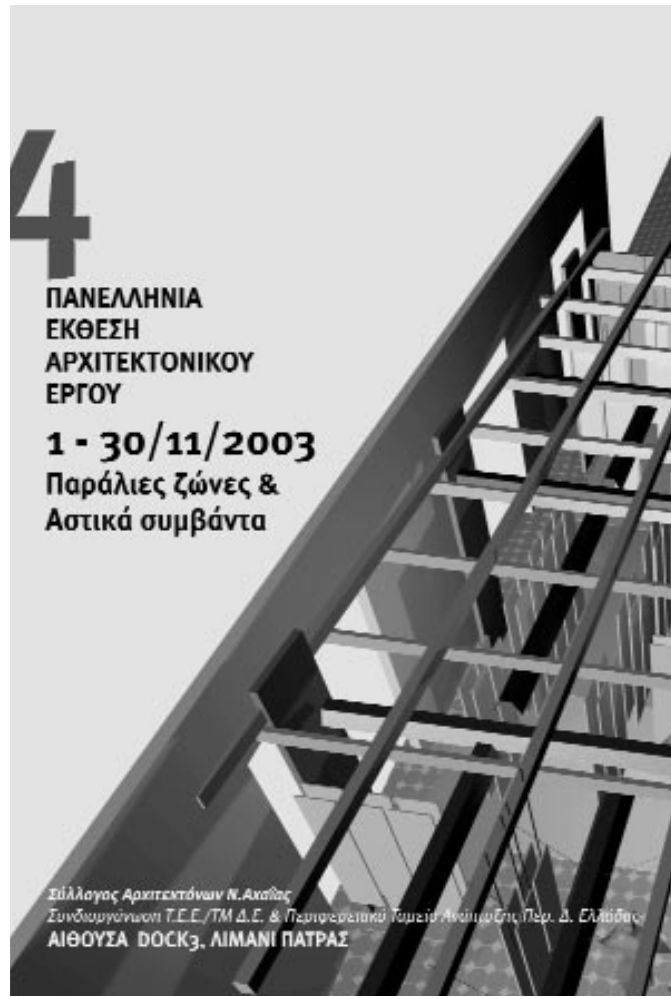
από το 1970 περίπου, και από το οποίο κατασκευάστηκε μόνο η υποδομή για φέρυ μπότ τράινων στο λιμάνι του Βόλου, και μετά, τίποτα.

Ιδιαίτερα κεφάλαια αφορούν το προσφυγικό ζήτημα στην πόλη του Βόλου στο Μεσοπόλεμο, τις επεκτάσεις και τη διαδικασία τους στη βολιώτικη περιφέρεια, στη Νέα Ιωνία του Βόλου, καθώς και τις συνδέσεις με την ανάπτυξη συγκεκριμένων βιομηχανιών.

Μεγάλα κεφάλαια του βιβλίου αφορούν την ανοικοδόμηση μετά τους σεισμούς του 1954 και την καταστροφική εμφάνιση της πολυκατοικίας. Η συγγραφέας εδώ, αναλύει τη διαφορά από τα αίτια της αθηναϊκής πολυκατοικίας ακόμη και των άλλων θεσσαλικών πόλεων από εκείνες του Βόλου, και ένα μεγάλο μέρος αφορά τη σημερινή κατάσταση, τις επιπτώσεις από ορισμένες μεγάλες παρεμβάσεις όπως η βιομηχανική ζώνη και το Πανεπιστήμιο, τα σχέδια και τις προτάσεις που πλαισιώνουν τη σημερινή εποχή και τις προοπτικές τους.

Υπάρχει τα τελευταία χρόνια ένας καταγισμός εκδόσεων, άλλες νοσταλγικές σε μορφή συλλογής αναμνήσεων ή λευκωμάτων παλαιών εικόνων, άλλες σε μορφή στεγνής «ιστορικής» απεικόνισης, και άλλες σε μορφή επιφανειακής κριτικής. Υπάρχει όμως και μια σειρά εκδόσεων οι οποίες υπηρετούν σωστά την ιστορική έρευνα στην πολεοδομία, και το βιβλίο της κ. Χαστάογλου είναι ένα από αυτά. Ιστορική ανάλυση των πολεοδομικών δρώμενων σε βάθος, ιδιαίτερα πλούσια τεκμηρίωση με εικόνες, έγγραφα, σχέδια και πίνακες. Ακόμη, κάλυψη όλης της κλίμακας, από τις γενικές χωροταξικές συσχετίσεις μέχρι αρχιτεκτονικά σχέδια κατοικιών. Και φυσικά πολεοδομικοί χάρτες, τόσο σε πρωτότυπη δημοσίευση όσο και επεξεργασμένοι από τη συγγραφέα, οι οποίοι δείχνουν κάθε πτυχή των πολεοδομικών παρεμβάσεων αλλά και προτάσεων που παρέμειναν στο επίπεδο του σχεδιασμού – και αναλύεται το γιατί.

Δεν μπορεί κανείς παρά να ευχθεί, η ομάδα αυτή του Αριστοτελείου να συνεχίσει το δρόμο που με προσωπικές θυσίες χάραξε. Είναι δύσκολο, απαιτεί και άλλες θυσίες, αλλά στο τέλος οι αναφορές των μελλοντικών ερευνητών θα είναι στις δικές τους εργασίες και όχι στις

εργασίες της «κλασικής» ή της τάχα «μοντέρνας» θεώρησης της πολεοδομίας και της ιστορίας της, που ξεχνώνται μόλις σβήσει το κοινωνικό (ή υπηρεσιακό) στάτους των συγγραφέων τους παρ' όλες τις τιμές και τις δόξες που τους έχουν επιδαφιλευτεί.

Γεώργιος Μ. Σαργγιάννης
καθηγητής Πολεοδομίας ΕΜΠ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ,
ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ, Εκδοτικός Οίκος ΜΕΛΙΣΣΑ,
Αθήνα 2001, σελ. 292

Ήδη από το 1984 ο εκδοτικός οίκος «Μέλισσα» δια χειρός και πάλι Δ. Φιλιππίδη, έχει εκδώσει τη «Νεοελληνική αρχιτεκτονική», ένα εργαλείο παρουσίασης και πρώτης ουσιαστικά προσέγγισης του τοπίου της αρχιτεκτονικής των τελευταίων, τότε, 150 χρόνων. Στην τωρινή «Μοντέρνα αρχιτεκτονική» του, ο Φιλιππίδης, «ικνηλάτης με εφόδιο το βλέμμα» όπως ο ίδιος δηλώνει (σελ. 15), συμπυκνώνει την κριτική του ματιά στο «κοινό και το κύριο» ώστε να αντιπαρέλθει τις αντιφάσεις του αντικείμενου του. Γιατί το «υποψιασμένο» μάτι, τοποθετημένο σε απόσταση, απαιτεί συγκράτηση ώστε να υπερπηδηθούν οι

προκίπτουσες παραμορφώσεις από την εικονοκλαστική πραγματικότητα του συγκεκριμένου μας μαζικού πολιτισμού. Για τον Φιλιππίδη, παρά την αντιφατικότητα της θέσης της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, η αναζήτηση του μοντέρνου προσώπου της γίνεται, άλλοτε συνειδητά και άλλοτε ασύνειδα, άξονας προσωπικής εγρήγορης του κάθε αρχιτέκτονα και ταυτόχρονα ανάδειξης «της επιβίωσης της ουτοπίας σε μια

σκληρή εποχή», (σελ. 9). Μ' ένα διαρκή καταιγισμό ανατροπών στον τρόπο εγγραφής της αρχιτεκτονικής δράσης στη «μοντέρνα» ελληνική πόλη και παρά τη φαινομενικά παραθεϊσα έτσι αταξία, σχηματίζονται μια σειρά από νέες συνθήκες. Πρώτη εξ αυτών, η ανάδειξη της πόλης σε κυρίαρχο πεδίο αναφοράς που κατεβάζει από το βάθρο του, το μεμονωμένο κτίριο ως «επίδικο» αντικείμενο της αρχιτεκτονικής. Η πόλη, αποσπασματική και αντιφατική οντότητα, είναι πια ορατή. Με τη μετατόπιση του πλαισίου αναφοράς της αστικής αρχιτεκτονικής στην ίδια την πόλη, συνδέεται άμεσα η δεύτερη συνθήκη που ανιχνεύεται ως κατάργηση πια του ορίου μεταξύ ανώνυμης μαζικής παραγωγής και επώνυμης δημιουργίας. Τρίτη συνθήκη θα είναι η επαναφορά της έννοιας του τοπίου σε μεταφορική όμως διάσταση, μια και η φύση ως καθαρή έχει πεθάνει, άυλη υπόσταση που δρα πια υπομνηστικά. Τέταρτη και τελευταία συνθήκη αναγνωρίζεται η αρχιτεκτονική ως χωρικό συμβάν, όχι ως «κλειστό έργο», αλλά ως διαδικασία φθοράς και επανασύστασης, αποκαθαρισμένη από ψευδαισθήσεις αιωνιότητας. Η αρχιτεκτονική εντέλει ως φυσικό φαινόμενο, ως η πόλη ολόκληρη.

Εν είδει «αφορισμού» διατυπώνει τη θέση πως το ελληνικό μοντέρνο «σχετίζεται αλλά δεν ταυτίζεται» με το διεθνές μοντέρνο (σελ. 22). Πρόκειται για μια «διττή αίσθηση νοσταλγίας»: από τη μια ο χαμένος παράδεισος της «παράδοσης» και από την άλλη το αντικρουόμενο αίτημα του «εκσυγχρονισμού». Το τοπίο αρχίζει να ξεκαθαρίζει, το μοντέρνο στην Ελλάδα αφορά τη στάση απέναντι στο παρελθόν και λιγότερο απέναντι στο μέλλον. Ο Φιλιππίδης ανιχνεύει ήδη έναν «πρώιμο» ελληνικό μοντερνισμό, στη μετάβαση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας από τα «επώνυμα» μνημειακά νεοκλασικά δημόσια κτίρια στη μικροκλίμακα της «ανώνυμης» ιδιωτικής κατοικίας (σελ. 83-84). Στην εξωτερική ανωνυμία της αστικής πολυκατοικίας του '50-'70, σκιαγραφεί όχι την απουσία της αρχιτεκτονικής, αλλά αντίθετα μια παρουσία της, απόλυτα συνεπή στον κοινωνικό της στόχο, την προστασία δηλαδή της ανωνυμίας, αίτημα της μαζικής στέγασης. Ένα μοντέρνο λοιπόν ενταγμένο στον τόπο, προσαρμοσμένο σοφά. Για τη ματιά του Φιλιππίδη αυτή ακριβώς θα όφειλε να είναι και η «δύναμη» της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην

Ελλάδα, αντίθετη στην «αδυναμία» που διαρκώς της προσάπτουμε. Το μότο του Φιλιππίδη είναι πεντακάθαρο. Βρισκόμαστε στη μαζική κοινωνία, όλα παράγονται πια μαζικά. Έχουμε εγκαταλείψει οριστικά την κυριαρχία του ενός και μοναδικού, είμαστε ο καθένας κυρίαρχος και κυριαρχούμενος του άγνωστου μας, σε κατάληξη, παικτιδιού της κατανάλωσης. Το τοπίο της μαζικής αρχιτεκτονικής συνθετιμένο κατ' αντιστοιχία από την πορεία της ελληνικής κοινωνίας με τους γνωστούς όρους (αστικοποίηση, αντιπαροχή, άτακτη οικιστική ανάπτυξη), συγκροτεί και το πλαίσιο ανάδειξης της επώνυμης αρχιτεκτονικής. Οι δυο τους αλληλένδετες στο εξασκημένο μάτι του, συνθέτουν τη «Μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα», μπλέκουν αξεδιάλυτα σ' ένα σφιχτό υφάδι, που δεν είναι άλλο από το πυκνοδομημένο αστικό τοπίο και το άναρχο οικιστικό περιβάλλον των προαστίων και της υπαίθρου. Το μοντέρνο λοιπόν, ως «ύπατο διακύβευμα», συντίθεται με τους τοπικούς όρους και κινείται ανάμεσα στις δικές του κορυφώσεις και οριογραμμές, χωρίς να εξαντλείται στα «ηρωικά χρόνια» του '30, χρόνια της εντυπωσιακής αφομοίωσης του διεθνούς μοντέρνου κινήματος. Έτσι μέσα από επάλληλες μεταμορφώσεις και αντιπαραθέσεις, για τον Φιλιππίδη μοντέρνος δεν είναι μόνον ο Ζενέτος, αλλά και ο Πικιώνης στο «μη-τυπικό» έργο του, όπως η οικία Καραμάνου ή τα «αινιγματικά κολλάζ» στους τοίχους του Λουμπαρδιάρη. Στην περίπτωση δε του Κωνσταντινίδη θεωρεί πως «η πιο καθαρή μοντέρνα διάστασή του είναι εκεί όπου ο ίδιος ανεξαρτητοποιείται από τους νόμους που ο ίδιος έχει επιβάλλει στον εαυτό του», όπως στην κατοικία Ξύδη στο Παγκράτι (σελ. 253, 257). Με τη «Μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα», ο Φιλιππίδης ταξιδεύει με το εξασκημένο μάτι του, θα συμπληρώναμε δε και με το σώμα του, ως απαραίτητο εργαλείο κατ' εσχόλην βιωματικής συγκρότησης, στο «μοντέρνο» χώρο και χρόνο. Αποκαλύπτει έτσι τη σύνθεση της ύλης με τη σημασιολογία της μνήμης, τη διατήρηση και την εγγραφή του κάθε φορά μοντέρνου, κλείνοντάς μας πονηρά το μάτι, «υπακούοντας» ίσως και εκείνος με τη σειρά του, «στη νοσταλγία του ανέφικτου».

Βασιλική Παναγιωτοπούλου

